Ministerul Afacerilor Străine al Germaniei

1940 No. 3

Documente poloneze privitoare la antecedentele războiului

Seria I

Berlin 1940

Tiparul Buch- und Tiefdruck G. m. b. H.

94(4)
D-

nisterul Afacerilor Străine al Germaniei

1940 No. 3

Documente poloneze

rivitoare la antecedentele războiului

Seria I

42.629

Berlin 1940

Tiparul Buch- und Tiefdruck G. m. b. H.

V-774

9(4)„1939"
9(438)„1939"
327(4)„1939"
327(438)„1939"

Notă introductivă

După ocuparea Varşoviei, părţi importante ale arhivelor fostului minister polonez al afacerilor străine au ajuns în mâinile Germanilor. Ministerul de externe al Germaniei a început revizuirea vastelor dosare şi le va publica pe rând, întrucât ele prezintă o importanţă pentru antecedentele războiului, sau sunt în alt mod de un interes general. Seria întâia a acestor documente este publicată aici în facsimil împreună cu traducerea în limba română. Documentele vorbesc dela sine şi nu au nevoie de comentarii.

Cpt. Al. Cerchez

Cuprinsul.

Pagina

1. Telegrama ambasadorului britanic din Varşovia, Sir Howard Kennard, adresată la Londra, din 2 Aprilie 1935 4
2. Adresa Marelui Stat Major polonez (Biroul II), din Varşovia, către ministerul de externe din Varşovia, din 8 August 1938 5
3. Adresa Voevodului Dr. Graszinski din Kattowitz către ministrul de externe polonez din Varşovia, din 2 Noembrie 1938 7
4. Raportul ambasadorului Poloniei la Washington, Contele Jerzy Potocki, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 21 Noembrie 1938 8
5. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 17 Decembrie 1938 10
6. Raportul ambasadorului polonez la Washington, Contele Jerzy Potocki, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 12 Ianuarie 1939 14
7. Raportul ambasadorului polonez la Washington, Contele Jerzy Potocki, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 16 Ianuarie 1939 16
8. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 1 Februarie 1939 18
9. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez din Varşovia, din ... Februarie 1939 22
10. Raportul ambasadorului polonez la Londra, Contele Edward Raczynski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 9 Martie 1939 24
11. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez Varşovia, din 29 Martie 1939 27
12. Raportul ambasadorului Poloniei la Londra, Contele Edward Raczynski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 29 Martie 1939 29
13. Raportul ministrului Poloniei la Stockholm, d. G. Potworowski, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 15 Aprilie 1939 32
14. Raportul ambasadorului polonez la Londra, Contele Edward Raczynski, către ministrul de externe polonez din Varşovia, din 26 Aprilie 1939 34
15. Insemnare a consilierului comercial polonez, d. Jan Wszelaki, asupra unei convorbiri avute cu ambasadorul Statelor Unite ale Americii la Londra, d. Joseph Kennedy, din 16 Iunie 1939 . 38
16. Ordinul ministerului polonez al comerţului şi industriei, Varşovia, către consilierii comerciali polonezi dela Paris şi Londra, din 13 Iulie 1939 39

I N. 805

Ambassador Kennard
do Londyna dn.2.4.35

Following from Mr. Eden.

I had an interview this afternoon with Marshal Pilsudski. Conversation was not carried on easily because a great part of the Marshal's remarks, all of which were spoken in French, were unintelligable either to myself or to the two Polish Mins. who were present. A considerable portion of his remarks consisted of reminiscences during which he asked of my war experiences and paid tribute to British Army in the War.

Main political theme, so far as it could be disentangled, was that he had his pact with Germany & Russia, that latter country's policy was always very difficult to fathom, that other nations often misunderstood it & that Mr. Lloyd George in particular was a crowning example of these errors of judgement. As an instance of this, he referred to Mr. L-G s support of Denikin. The Marshal had always known that Denikin never had a chance but Mr.L-G. had sadly miscalculated the situation. The Marshal appeared to wish that Britain should occupy herself with her colonies & not follow L-G's bad example. What, for instance, he asked, was the political situation in Jamaica? I retorted that if Europe were only as little important as Jamaica we should not have to worry. I asked Marshal whether it was his judgement that there was no alternative between isolation for Britain ..... Marshal replied that in his opinion there was none. I told him for our part we wished for nothing better than to leave Europe to her own troubles, but that our experience was that those troubles had an unhappy

knack

knack of involving our onw country. The Marshal did not dissent.

I had impression of a man now very feeble physically, who, despite his ..... In any event he was not to be drawn into discussion of current international politics. So far as he seems to have visualized his own country's position in present conditions, it is ..... country which clings to its pacts with each of its great neighbours and refuses to resort to a move from its position or to face any events which might compel it to revise attitude which it has taken up.

---

1. Telegrama ambasadorului britanic din Varşovia, Sir Howard Kennard, adresată la Londra, din 2 Aprilie 1935*)

Traducerea în limba română a facsimilului precedent.

Comunic următoarele dela d. Eden:

Astăzi după amiază am avut o întrevedere cu Mareşalul Pilsudski. Conversaţia nu a fost prea simplă, deoarece o mare parte a observaţiunilor Mareşalului, făcute toate în limba franceză, nu erau de înţeles nici pentru mine şi nici pentru cei doi miniştri polonezi ce erau de faţă. O parte considerabilă a observaţiunilor sale era constituită din amintiri, Mareşalul întrebându-mă despre amintirile mele din război şi exprimându-şi admiraţia faţă de armata britanică în război.

Principalul subiect politic, întrucât s'a putut distinge, a fost acela că el îşi are pactul său cu Germania şi Rusia, că politica acestei ţări din urmă a fost totdeauna grea de înţeles, că alte naţiuni ar interpreta-o adeseaori greşit şi că d. Lloyd George în special este un exemplu foarte bun pentru aceste interpretări false. Ca o dovadă pentru aceasta, el a amintit sprijinul pe care l-a acordat Lloyd George lui Denikin. Mareşalul a spus că a ştiut totdeauna că Denikin nu a avut niciodată vreo şansă de succes, dar din nefericire, d. Lloyd George a interpretat totdeauna fals situaţia. Mareşalul părea că doreşte ca Marea Britanie să se ocupe de coloniile sale, în loc de a imita exemplul prost al d-lui Lloyd George. De exemplu, a întrebat el, cum este situaţia politică din Jamaica? Eu i-am răspuns că în cazul când Europa ar avea o importanţă tot atât de neînsemnată ca şi Jamaica, noi nu ar trebui să avem nici o grijă. Il întrebai pe Mareşal dacă este de părerea că pentru Marea Britanie nu există vreo alternativă între izolare . . . . . Mareşalul a răspuns că după părerea sa nu există o astfel de alternativă. Eu i-am spus din partea mea că noi nu am dori nimic mai mult decât să lăsăm Europa singură cu dificultăţile sale; dar noi am făcut experienţa că aceste dificultăţi au neplăcuta proprietate că amestecă în dificultăţi ţara noastră proprie. Mareşalul nu s'a opus.

Eu am avut impresia că am în faţă un bărbat foarte slăbit ca fizic, care cu toate . . . . . In orice caz, el nu s'a lăsat amestecat într'o discuţie despre chestiunile politice la ordinea zilei. După cum pare că a înţeles el situaţia ţării sale în împrejurările actuale, această situaţie este aceea a unei ţări care ţine la pactele încheiate cu fiecare dintre marii săi vecini şi refuză să admită o schimbare a situaţiei sale sau să ia în considerare orice fel de evenimente ce ar putea-o sili să-şi revizuiască atitudinea adoptată.

---

*) Documentul redat aici în facsimil a fost găsit între dosarele poloneze. Este vorba în mod evident de o telegramă a ambasadorului britanic din Varşovia adresată ministerului de externe englez.

SZTAB GŁÓWNY
ODDZIAŁ II

L. 17731/II.3.O.

TEL. WEWN

Warszawa, dn. 8 VIII 1938 r.

Ocena sytuacji międzynarodowej z terenu Portugalii.

I Nr. 902

TAJNE

P II. Pr/1/6/38
10/VIII

MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH
Departament Polityczny

w miejscu.

Przesyłam Panu Dyrektorowi odpis pisma naszego attaché wojsk. w Lizbonie do wiadomości i proszę o nadesłanie swoich spostrzeżeń co do wyrażonych w raporcie poglądów oficerów zagranicznych.

1 zał.

SZEF WYDZIAŁU IV ODDZ. II SZT. GŁ.
BANACH
Ppłk. dypl.

P II
10 VIII 38
Jan Ch. Bogoński

Pan Zast. WDDG
Opinia 1° Wdz. Szef prosi
Jeżeli w przewidzianej ustawie
terenie P.II. a, P.II. 3 i P.II. e

OCENA SYTUACII MIEDZYNARODOWEJ

Z TERENU PORTUGALSKIEGO.

Działająca na terenie Portugalii Wojskowa Misja Angielska zajmuje się w tej chwili precyzowaniem ogólnych linij współpracy wojskowej angielsko-portugalskiej.

Admirał Wodehouse uzgodnił postulaty angielskie z kołami sztabów Armii i Marynarki Portugalskiej,wszystkie jednak przedstawione projekty są sabotowane przez Rząd i Ministerstwo Wojny:Misja nie otrzymuje na nie odpowiedzi.

Admirał Wodehouse konferował na ten temat z Ambasadorem Angielskim Selby,który zalecał spokój i wstrzemięźliwość.W rezultacie adm.Wodehouse przesłał raport wprost do Londynu,określając go w ten sposób:"Zapytałem w Londynie,czy mam już przystawić im pistolet do głowy,czy jeszcze poczekać.W każdym razie zabierę się teraz do nich ostrzej".

Generał Portugalski Peixoto e Cunha przeprowadzający akcję reformy personalnej w Armii,jako mąż zaufania Salazara, oświadczył mi,że:

- Jedyną przyszłość Portugalii widzi w oparciu jej o sojusz z Anglją,

- niezależnie od wyniku wypadków hiszpańskich,Hiszpanja stanowi stałą groźbę dla Portugalii.Osłabienie Hiszpanii nawet przez oderwanie od niej Katalonii byłoby b.dobrze widziane w Portugalii.

Ppłk.Chamberlaine - członek Wojskowej Misii Angielskiej, mówiąc o niebezpieczeństwie wojny europejskiej wyraził się w sposób następujący:"Zdajemy sobie dokładnie sprawę z bluffu Niemiec i Włoch.Osobiście jestem zdania jak i młode koła naszego Sztabu,że powinniśmy wojnę zacząć my i już teraz". Motywował to brakiem u Niemców możliwości zaskoczenia nowym sprzętem,niegotowością Armii,której brak jest zwłaszcza odpowiednich kadr,małą wartością starego sprzętu lotniczego i pancernego i niewystarczającym wyposażeniem,bądź w ulepszony, bądź w nowy,stanem ekonomicznym i moralnym kraju/możliwość upadku regime'u/.Brak im rud,ropy,kauczuku i żywności.Ewentualny sojusznik - Włochy jest jeszcze w gorszym położeniu,gdyż nie dysponuje zupełnie surowcami.Twierdzi on,że przy dzisiejszym stanie rzeczy wojny w przyszłości nie da się uniknąć.Lepiej jest zacząć ją teraz kiedy groza tej wojny może mieć mniejsze natężenie.W tej chwili Anglja może liczyć na ścisłą współpracę z Ameryką.

Postawiłem pytanie Chamberlaine'owi,czy w takim razie Anglja ma zamiar wprowadzić obowiązkową służbę wojskową.Odpowiedział mi na to,że nie,gdyż za najodpowiedniejszą formę pomocy angielskiej uznano:

- Udział Marynarki i Lotnictwa,oraz broni panc.
ekonomii i przemysłu.

Oczywiście,że rozwój wypadków wojennych może formę tej pomocy rozszerzyć do powszechnej mobilizacii.

Płk.Daly z Wojskowej Misii Angielskiej jest nastawiony optymistycznie odnośnie oczekiwanych wyników pracy Misii. Dał on mi do zrozumienia,że Anglja użyje środków gwarantujących powodzenie.

W tej chwili już pokrzyżowano w dużym stopniu sprzedaż wojskowego sprzętu niemieckiego na tut. terenie. Co do możliwości dalszych dostaw sprzętu niemieckiego, można je oceniać bardzo sceptycznie. Zaznaczył przytem, że ostatnie doświadczeni ze sprzętem niemieckim w Bułgarii okazały się ujemne.

Płk. Daly zaznaczył mi, że w ostatnich czasach pewną ilość broni sprzedali Niemcy do Czerwonej Hiszpanii.

O możliwościach angielskich wyrażał się w sposób podobny jak Chamberlayne, podkreślając w b. silny sposób już dzisiaj osiągnięte wyniki współpracy Anglii ze Stanami Zjednoczonemi. Odnośnie obowiązkowej służby wojskowej zaznaczył, że przez przysposobienie wojskowe, naukę strzelania i przygotowanie silnych kadr ochotniczych dla obrony pltn., służby transportowej i sanitarnej, Anglja przygotowuje sobie możność b. szerokiego rozwinięcia Armii Metropolii. Anglja organizuje i przygotowuje na wielką skalę rezerwy strategiczne w kolonjach zwłaszcza w Indjach. Od dwu lat przygotowuje i szkoli kadry sztabów dla prowadzenia przyszłej wojny: przez:

- Centra Wyższych Studjów Wojennych dla przygotowania kierowniczych czynników politycznych, administracyjnych i wojskowych,

- Imperial Military College dla przygotowania tych samych elementów na niższym szczeblu,

- zdublowanie ilości przygotowywanych oficerów Szt. Gen. na kursach rocznych dla obsadzenia sztabów do dywizji włącznie, a na kursach dwuletnich dla wyższych sztabów.

W-ten sposób Anglja obejmuje organizację i przygotowanie całego Imperjum do przyszłego konfliktu.

Komandor Gade - Morski Attache Stanów Zjednoczonych ze swej strony oświadczył mi "Ideowo ~~[illegible]~~ idziemy absolutnie z demokracjami W tej chwili studjowane w Ameryce

sposób szybkiej pomocy dla Anglii i Francii,przychodząc do przekonania,że pierwszy fragment tej pomocy wyrazi się nie jak podczas Wielkiej Wojny,kiedy dopiero po upływie jednego roku pierwsi żołnierze amerykańscy weszli do akcji,lecz w przesłaniu 1000 samolotów w ciągu 7-10 dni po rozpoczęciu wojny.

Ponadto kmdr.Gade zwrócił mi uwagę na niedopuszczalne metody penetracii niemieckiej na Amerykę Południową na co Stany Zjednoczone nie mogą się zgodzić.

/ Komandor Gade jest człowiekiem zaufania i osobistym przyjacielem Roosevelt'a.Posiada b.duże stosunki w Belgii,ciesząc się przyjaźnią Króla Belgijskiego.Odnosi się b.nieprzychylnie do Niemców.Dysponuje b.dużym majątkiem osobistym.' /

Tak z rozmowy z Chamberlayne'em,Daly jak i Gade wyczuwam spokojną pewność co do ścisłej współpracy na wypadek konfliktu.

Przeprowadziłem kilka rozmów z tut.Włochami.Wykazują oni b.duże zdenerwowanie,zainteresowanie naszym stanowiskiem w przyszłym konflikcie,a przyparci do muru powołują się na czynniki zagrożenia ludzkości i kultury w przyszłej wojnie,czego należy za wszelką cenę uniknąć.

W czasie pobytu tutaj eskadry francuskiej komandor dypl.Darrieux - zastępca szefa sztabu Eskadry Atlantyku,uważany za przyszłą gwiazdę Marynarki Francuskiej,znany mi już z poprzedniej wizyty w Lizbonie jako d-ca dyonu kontr-torpedowców zaprosił mnie osobiście na statek admiralski oraz na zwiedzenie lotniskowca "Bearn" Z kpt Stefanowiczem byliśmy tam w towarzystwie ministra francuskiego jedynemi cudzoziemcami "Bearn stał na środku rzeki Teje oddalony od wszelkiej penetracii

W czasie rozmowy kmdr Darrieux dosyć spokojnie traktował możliwość przyszłego konfliktu Zwłaszcza podkreślił mi, że koła i prasa prawicowe francuskie niepotrzebnie straszą i

oceniają sytuację niewłaściwie. Za największy błąd uważa on pacyfizm demokracyj, który nie pozwala zacząć wojnę pierwszemu. W ten sposób oddaje się w ręce przeciwnika najpoważniejszy atut - zaskoczenie. Następuje jednak już ewolucja tego poglądu. Przewiduje on możność dojścia do porozumienia z Włochami.

Reasumując, podkreślam spokój i jedność poglądów przedstawicieli Anglii, Francii i Stanów Zjednoczonych.-

2. Adresa Marelui Stat Major polonez (Biroul II), din Varşovia, către ministerul de externe din Varşovia.

Traducerea în limba română a facsimilului precedent.

Marele Stat Major Biroul II

L. 17731/II. S. O.

Varşovia, 8. VIII. 1938

Secret!

Situaţia internaţională
văzută din Portugalia.

Ministerul Afacerilor Străine
Departamentul politic.

Loco.

Remit prin aceasta d-lui director o copie a raportului ataşatului nostru militar din Lisabona spre luare la cunoştinţă, rugându-vă a lua dispoziţii pentru atitudinea pe care trebuie s'o iau faţă de părerile ofiţerilor străini, expuse în raport.

1 Anexă.

Şeful secţiei IV a biroului II Marele Stat Major
Locotenent Colonel *Banach.*

Situaţia internaţională văzută din Portugalia.

Misiunea militară engleză ce activează în Portugalia se ocupă în momentul de faţă cu stabilirea în linii generale a colaborării militare dintre Portugalia şi Anglia.

Amiralul Wodehouse s'a înţeles cu comandamentele armatei şi al marinei din Portugalia asupra cererilor engleze, dar toate proiectele au fost sabotate din partea guvernului şi a ministerului de război; misiunea militară nu a primit nici măcar un răspuns la aceste proiecte.

In urma acesui pact, amiralul Wodehouse s'a sfătuit cu ambasadorul englez Selby, care îi ordonă linişte şi rezervă. In sfârşit, amiralul Wodehouse a trimis un raport direct la Londra, raport despre care el a spus următoarele: „Eu am întrebat la Londra, dacă a venit momentul de a le pune piciorul în gât sau să mai aştept. In orice caz, deacum înainte voi avea o atitudine mai energică faţă de ei."

Generalul portughez Peixote e Cunha, care în calitatea de om de încredere al d-lui Salazar execută reforma personalului în armată, mi-a declarat

că Portugalia îşi vede viitorul numai în sprijinul prin alianţa cu Anglia;

că Spania, indepedent de felul în care se vor termina evenimentele din Spania, este o ameninţare continuă pentru Portugalia. In Portugalia s'ar vedea cu ochi buni o slăbire a Spaniei, chiar dacă aceasta ar avea loc printr'o despărţire de Spania a Cataloniei.

Locotenent Colonelul Chamberlain, un membru al misiunii militare engleze a vorbit despre pericolul unui război european şi s'a exprimat în modul următor: „Noi ne dăm seamă foarte bine de bluff-ul Germaniei şi al Italiei. La fel cu cei mai tineri din Statul nostru Major, şi eu însumi sunt de părerea că trebuie să începem războiul şi anume imediat." El şi-a motivat părerea nu numai prin aceea că Germania ar putea să utilizeze în mod surprinzător un nou material de război, că armata este nepregătită, căci îi lipsesc în primul rând cadrele corespunzătoare, că materialul vechi aviatic şi de tancuri are prea puţină valoare şi nu este prevăzut decât în mod insuficient cu unităţi perfecţionate sau noi; în afară de aceasta el a amintit situaţia economică şi morală a ţării (posibilitatea unei căderi a regimului). Germaniei îi lipsesc minereuri, petrol, cauciuc şi alimente. Aliatul probabil, Italia, este, după cum a declarat el, într'o situaţie şi mai rea, deoarece ea nu dispune deloc de materii prime. El a declarat că în împrejurările actuale, în viitor nu se va putea evita un război. A spus că este mai bine să se înceapă acum, când războiul următor nu prezintă decât pericole mai puţin mari. In momentul de faţă, Anglia poate să conteze pe o colaborare strânsă cu America.

Eu îl întrebai pe d. Chamberlain dacă în cazul acesta Anglia intenţionează să introducă serviciul militar obligatoriu. El mi-a răspuns că aceasta nu este cazul, căci se crede că cel mai potrivit ajutor englez ar fi următorul:

participarea marinei şi a aviaţiei, precum şi a unităţilor motorizate;

participarea economică şi industrială.

Natural forma acestui ajutor poate să se lărgească în decursul evenimentelor războinice până la o mobilizare generală.

Colonelul Daly din misiunea militară engleză este optimist în ceeace priveşte rezultatele ce se pot aştepta dela activitatea misiunii. El mi-a dat să înţeleg, că Anglia întrebuinţează mijloace ce garantează succesul.

Chiar de pe acum, vânzarea materialului de război german este împiedicată aici în mare măsură. Posibilităţile că se va cumpăra şi mai mult material de război german, trebuesc judecate foarte sceptic. Cu această ocazie el a observat că ultimele experienţe făcute cu materialul de război german în România au fost devaforabile.

Colonelul Daly îmi spuse că în ultimul timp Germania a vândut un mare număr de arme Spaniei Roşii.

El s'a pronunţat analog cu d. Chamberlain asupra posibilităţilor engleze, subliniind foarte mult rezultatele obţinute încă de pe acum în ceeace priveşte colaborarea Angliei cu Statele Unite. Despre serviciul militar obligatoriu a spus că printr'o pregătire premilitară, instrucţie de trageri şi organizarea de asociaţii puternice de voluntari pentru protecţia contra atacurilor aeriene, prin serviciul de transporturi şi serviciul sanitar, Anglia îşi creiază premisele necesare pentru o lărgire foarte mare a armatei sale. Anglia organizează rezerve strategice în stil mare în coloniile sale, înainte de toate în India, şi ea îşi instruieşte aceste rezerve acolo. De doi ani se pregătesc şi şcoli pentru cadrele de comandament, menite să aibă conducerea în viitorul război; astfel sunt:

centrala pentru studii militare superioare, cu scopul de a pregăti forurile conducătoare politice, administrative şi militare,

Imperial Military College, pentru pregătirea în funcţiunile inferioare corespunzătoare,

dublarea numărului ofiţerilor de Stat Major pregătiţi în cursuri anuale, cu scopul de a ocupa posturile de comandament până la divizie inclusiv, şi a celor pregătiţi în cursuri de doi ani pentru comandamentele mai înalte.

In modul acesta Anglia obţine pentru întregul Imperiu o organizaţie şi o pregătire pentru conflictul viitor.

Comandorul Gade, ataşatul american de marină, mi-a spus la timpul său: „In ceeace priveşte ideile, suntem cu totul de partea democraţiilor. In momentul de faţă în America se studiază posibilităţile unui ajutor rapid pentru Anglia şi Franţa; s'a ajuns la convingerea că ajutorul nu trebue să înceapă abia după un an, ca în războiul mondial, când primii soldaţi americani au intervenit în mod activ după un an, ci după şapte până la zece zile dela începutul războiului să se trimită 1000 de avioane."

In afară de aceasta, comandorul Gade mi-a atras atenţia asupra metodelor inadmisibile de penetraţie germană în America de Sud, metode cu chiar Statele Unite nu se pot declara de acord.

Comandorul Gade este un om de încredere şi un amic personal a lui Roosevelt, el are relaţiuni foarte strânse în Belgia şi se bucură de amiciţia regelui Belgiei. Faţă de Germania are o atitudine foarte puţin amicală. Are o mare avere personală.

Din conversaţiile avute cu Chamberlain, Daly şi Gade am simţit siguranţa tacită a unei colaborări strânse în cazul unui conflict.

M'am întreţinut de multe ori cu Italieni din localitate. Ei erau extrem de nervoşi, se interesau mult pentru atitudinea noastră într'un conflict viitor; strânşi cu uşa, ei mi-au amintit de ameninţarea omenirii şi a civilizaţiei în cazul unui război viitor, război care din acest motiv trebuie să fie împiedicat cu orice preţ.

In timpul prezenţei în apele de aici a flotei franceze, Comandorul Darrieux, subşeful comandamentului flotei din Atlantic, care este considerat aici ca o speranţă a marinei franceze, şi care îmi era cunoscut încă dela ocazia vizitei sale anterioare la Lisabona, când a comandat o unitate de contra-torpiloare, m'a rugat personal să viu să văd vasul de comandă, precum şi vasul port-avion „Béarn". Impreună cu căpitanul Stefanowicz, noi am fost singurii străini ce am însoţit acolo pe ministrul francez. Vasul „Béarn" stătea în mijlocul fluviului Tejo, departe de orice posibilitate de a-l putea lua la ochi mai deaproape.

Cu ocazia convorbirii, Comandorul Darrieux s'a exprimat destul de liniştit asupra posibilităţii unui conflict viitor. El a accentuat înainte de toate că în Franţa cercurile din dreapta şi presa din dreapta au o frică inutilă şi nu judecă just situaţia. El consideră ca cea mai mare greşeală pacifismul democraţiilor, căci din această cauză nu se poate începe războiul înaintea celorlalţi. In modul acesta se dă în mâna adversarului cel mai preţios atout, elementul surprizei. Dar întru câtva această părere a început să fie mai învechită. El crede că este posibilă înţelegerea cu Italienii.

In rezumat, aş vrea să subliniez liniştea şi unitatea părerilor reprezentanţilor Angliei, Franţei şi ai Statelor Unite.

I Nr. 739/E-N.

WOJEWODA ŚLĄSKI

KATOWICE, DNIA 2 listopada 1938

NR: Tr. 150 Tj.

TAJNE!

Panie Ministrze!

Uważam za swój obowiązek donieść o treści rozmowy, jaka miała miejsce pomiędzy p. Kruliš Randa, byłym generalnym dyrektorem zakładów Trzynieckich, a p. Zieleniewskim. Rozmowa ta nabiera tym większego znaczenia, że p. Kruliš Randa jest jednym z najwybitniejszych przemysłowców czeskich, ostatnio wymienianym jako kandydat na Prezydenta Czesko-Słowackiej Republiki. Mówiąc o polityce w Czechosłowacji, wyraził się w sposób następujący:

"Przez tysiąc lat Czesi działali w zespole politycznym rzymskiego cesarstwa niemieckiego. Po odzyskaniu niepodległości zjawiła się w Czechach grupa ludzi, która dokonała próby usamodzielnienia polityki czeskiej. Historia ich zmiotła. Próba nie udała się. Dzisiaj moim zdaniem państwo czeskie musi wrócić do dawnej roli współudziałowca losów politycznych Rzeszy Niemieckiej. W tym kierunku nastawia się polityka czeska".

Ze względu na pozycję p. Kruliš Randy, słowa te mają swoją wagę gatunkową i świadczą o tendencjach, których przejawy zresztą widzimy także i na innych odcinkach.

/Dr. Grażyński/
WOJEWODA

Pan Ministrze
Jest wiadomość
interesująca.
4/XI. 38
4/XI
P. SD P III
4/XI
SE
30 XI 38

3. Adresa Voevodului Dr. Graszynski din Kattowitz către ministrul de externe polonez din Varşovia, din 2 Noembrie 1938

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Voevodul Sileziei

No. Pr. 150 Tj. Kattowitz, 2 Noembrie 1938

Secret!

Domnule Ministru,

Cred că este de datoria mea să vă raportez despre cuprinsul unei întrevederi ce a avut loc între d-nii Krulis Randa, fostul director general al fabricilor dela Trzyniec şi d. Zieleniewski. Această întrevedere este de mare importanţă din cauza că d. Krulis Randa este unul dintre cei mai mari industriaşi cehi, care a fost amintit de curând ca unul din candidaţii la preşedinţia Republicii Cehoslovace. Vorbind despre politica Cehoslovaciei, dânsul s'a exprimat în modul următor:

„Timp de o mie de ani, Cehii au acţionat politic în sânul Imperiului Roman. După obţinerea independenţei, s'a ivit în Cehoslovacia un grup de oameni care a încercat să facă o politică cehă independentă. Istoria i-a spulberat. Incercarea nu a reuşit. Acum după părerea mea, statul ceh trebuie să se reîntoarcă la vechiul său rol de participant la soarta politică a Reichului German. Politica cehă se îndreaptă în această direcţie."

Având în vedere poziţia d-lui Krulis Randa, aceste cuvinte sunt de o importanţă deosebită şi ele constitue o mărturie a tendinţelor ale căror manifestări le-am mai putut observa şi în alte domenii.

Dr. Graszynski

Voevod

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W WASZYNGTONIE

Nr 3/SZ-tjn-25

W sprawie rozmowy z Ambasadorem Bullitt'em.

WASZYNGTON, DN 21/XI.1938r.
2640 sixteenth street n. w.

TAJNE

Do
Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w Warszawie.

Onegdaj odbyłem dłuższą rozmowę z Ambasadorem Bullitt'em, który bawi tutaj na urlopie.

Na wstępie zaznaczył, że bardzo serdeczne stosunki łączą go z Ambasadorem Łukasiewiczem w Paryżu, i że najchętniej z nim przestaje.

Ponieważ Bullitt stale informuje Prezydenta Roosevelt'a o sytuacji międzynarodowej w Europie, a przede wszystkiem o Rosji Sowieckiej, zatem jego spostrzeżenia są przyjmowane przez Prezydenta Roosevelt'a i przez Departament Stanu z wielką uwagą. Bullitt opowiada barwnie i interesująco, jednak jego reakcja na wypadki europejskie przedstawia raczej opinię dziennikarza aniżeli polityka, gdyż uwzględnia w rozmowie całą gamę zagadnień europejskich bardzo skomplikowanych, i wyciąga z nich konsekwencje zazwyczaj negatywne.

Bullitt w rozmowie ze mną okazał naogół dużo pesymizmu, mówiąc, że bez wątpienia wiosna 1939r., będzie znów bardzo denerwująca, zaostrzona błyskami ustawicznymi wojny i gróźb ze strony Niemców oraz nieskrystalizowanych stosunków w Europie. Zgodził się ze mną, że punkt ciężkości zagadnienia europejskiego przesunął się z Zachodu na Wschód, gdyż kapitulacja państw demokratycznych w Monachium odkryła ich słabość wobec Rzeszy Niemieckiej.

Mówił mi następnie Bullitt o zupełnym nieprzygotowaniu Wielkiej Brytanii do wojny i o niemożności dostosowania przemysłu angielskiego do masowej produkcji wojennej, a przede wszystkiem w dziedzinie samolotów. Co do armii francuskiej, odnosił się z nadzwyczajnym entuzjazmem, twierdząc jednakże, że

Drukarnia Państwowa Nr 88433.

lotnictwo francuskie jest przestarzałe. Według tego, co eksperci wojskowi mówili Bullitt'owi podczas kryzysu wrześniowego b.r., to wojna trwałaby conajmniej lat sześć, i zakończyłaby się - ich zdaniem - zupełnym zdruzgotaniem Europy i komunizmem we wszystkich państwach, z czego niewątpliwie skorzystałaby w końcu Rosja Sowiecka.

Co do Rosji Sowieckiej, - odnosił się Bullitt z lekceważeniem, mówiąc, że ostatnie czystki, a w szczególności usunięcie Bluecher'a, wywołały zupełną dezorganizację w Czerwonej armii, która niezdolna jest do żadnego aktywnego wysiłku wojennego. Wogóle - jak mówił - Rosja jest obecnie "the sick man of Europe" i porównywał ją do państwa ottomańskiego z przed wojny.

Do Rzeszy Niemieckiej i do Kanclerza Hitlera odnosił się z wielką wehemencją i nienawiścią, mówiąc, że jedynie siła, i w końcu wojna położyć może kres szalonej ekspansji Niemiec na przyszłość.

Na zapytanie moje, jak on sobie przedstawia tę wojnę w przyszłości, odpowiedział, że przede wszystkiem Stany Zjednoczone, Francja i Anglia muszą gwałtownie się dozbrajać aby módz stawić czoło potędze niemieckiej. Potem dopiero, gdy przyjdzie chwila - mówił dalej Bullitt - trzeba będzie przystąpić do ostatecznej rozgrywki.

Zapytałem go, w jaki sposób ta rozgrywka nastąpić może, gdy: przypuszczalnie Niemcy nie zaatakują pierwsi Anglię i Francję, i że wobec tego nie widzę poprostu punktu zaczepnego w całej tej kombinacji.

Bullitt odpowiedział, że bezwzględnie potrzeba państwom demokratycznym jeszcze ze dwa lata do zupełnego dozbrojenia. W międzyczasie przypuszczalnie Rzesza Niemiecka poszłaby z ekspansją swoją w kierunku wschodnim, i że życzeniem państw demo-

kratycznych byłoby, żeby tam na Wschodzie doszło do rozgrywki wojennej pomiędzy Rzeszą Niemiecką a Rosją. Ponieważ potencjalnie siła Sowietów dotychczas nie jest znana, zatem bardzo być może, że Niemcy, operując zbyt daleko od swych baz, byliby skazani na długą i wycieńczającą wojnę. Wtedy dopiero - mówił Bullitt - państwa demokratyczne mogłyby zaatakować Niemcy i doprowadzić do ich kapitulacji.

Na moje zapytanie, czy Stany Zjednoczone brałyby czynny udział w takiej wojnie, odpowiedział, że niewątpliwie tak, ale dopiero wtedy, gdyby Anglia i Francja ruszyły pierwsze. Nastrój w Stanach Zjednoczonych - mówił - jest tak wysoce napięty przeciwko nazizmowi i Hitlerowi, że już dzisiaj panuje wśród społeczeństwa amerykańskiego psychoza podobna do tej, jaka miała tutaj miejsce przed wypowiedzeniem wojny Niemcom przez Amerykę w r. 1917.

Bullitt pytał się następnie o Polskę i o naszą sytuację na Wschodzie Europy. Potwierdził, że Polska jest jeszcze jedynym państwem, któreby wystąpiło orężnie do walki gdyby Niemcy przekroczyły jej granice. Rozumiem dobrze - mówił - kwestię wspólnej granicy z Węgrami, - Węgrzy są również dzielnym narodem i wraz z Jugosławią linia wspólnej obrony przeciwko ekspansji niemieckiej byłaby daleko łatwiejsza.

Mówił następnie Bullitt o kwestii ukraińskiej i o zakusach niemieckich na Ukrainę. Stwierdził, że Niemcy mają zupełnie wyrobiony sztab ukraiński, który w przyszłości ma objąć rządy na Ukrainie i stworzyć tam niepodległe państwo ukraińskie pod wpływami Niemiec. Taka Ukraina - mówię dalej Bullitt - byłaby naturalnie dla Was bardzo niebezpieczna, gdyż bezpośrednio oddziaływałaby na ukraińców w Małopolsce Wschodniej. Już dzisiaj - powiedział - propaganda niemiecka chciałaby iść całą parą w kie-

runku ukraińsko-nacjonalistycznym, a odskocznią do tego przyszłego występu ma służyć Karpato-ruska Ukraina, na której istnieniu Niemcom bezwzględnie zależy głównie z punktu widzenia strategicznego.

Bullitt wydawał się co do tej sytuacji na Wschodzie Europy niezbyt dobrze poinformowany, a raczej prowadził konwersację w sposób powierzchowny.

Jerzy Potocki
Ambasador R. P.

OTRZYMUJĄ:
Pan Minister Spraw Zagr.
MSZ. - G. M.
" - P. II.
" - P. III.
Ambasada - Londyn
" - Paryż
" - Berlin
" - Moskwa

JP/Ł

4. Raportul ambasadorului Poloniei la Washington, Contele Jerzy Potocki, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 21 Noembrie 1938

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Ambasada
Republicii Polone
la Washington

Washington, 21. XI. 1938

Ref.: Intrevederea cu d. ambasador Bullitt

Domnului

Ministru de Externe

Varşovia

Alaltăieri am avut o întrevedere mai lungă cu ambasadorul Bullitt, care este aici în concediu.

El a observat la început că îl leagă relaţiuni foarte amicale cu ambasadorul Lukasiewicz din Paris şi că-i place foarte mult societatea lui.

Deoarece Bullitt informează continuu pe Preşedintele Roosevelt despre situaţia internaţională din Europa şi înainte de toate despre Rusia, comunicările sale sunt primite cu cea mai mare atenţie de Preşedintele Roosevelt şi de ministerul de externe al Statelor Unite. Bullitt vorbeşte vioi şi interesant. Dar reacţia sa la evenimentele europene corespunde mai mult părerii unui ziarist decât aceleia a unui politician, deoarece el a atins în conversaţia sa întreaga gamă a chestiunilor europene atât de complicate. El trage din ele concluzii foarte negative.

In general, Bullitt, a dat dovadă în întrevederea sa de un mare pesimism. El a spus că primăvara anului 1939 va fi fără îndoială iarăşi foarte agitată, cu atât mai mult cu cât posibilităţile de război vor izbucni mereu şi vor fi ameninţări din partea Germaniei precum şi pericolul stărilor nelămurite din Europa. El a fost de aceeaşi părere cu mine, că centrul de greutate al chestiunii europene s'a deplasat dela apus la răsărit, deoarece capitularea statelor democratice la München a scos în evidenţă slăbiciunea lor faţă de Germania. Bullitt a vorbit apoi despre lipsa complectă de pregătire a Marei Britanii pentru război şi despre imposibilitatea de a adapta industria engleză la producţia de război în massă, mai ales în domeniul aviaţiei. Despre armata franceză s'a exprimat cu un entuziasm neobişnuit, dar a recunoscut că aviaţia franceză este învechită. După cum rezultă din cele spuse de experţii militari d-lui Bullitt în timpul crizei din toamna anului 1938, un război ar dura cel puţin şase ani şi după părerea lor el s'ar termina cu o distrugere complectă a Europei şi cu comunismul în toate statele. Fără îndoială Rusia Sovietică ar trage foloasele la urmă.

Despre Rusia Sovietică a vorbit cu dispreţ. El a spus că ultima curăţire, şi mai ales înlăturarea lui Blücher, a provocat o desorientare complectă în armata roşie, care nu este capabilă de nici o sforţare războinică activă. După cum a spus el, Rusia este în general Omul Bolnav al Europei. El a comparat-o cu statul otoman dinainte de război.

Despre Germania şi Cancelarul Hitler s'a exprimat cu cea mai mare vehemenţă şi cu o ură puternică. El a spus că numai forţa şi în sfârşit chiar un război va putea pune un capăt în viitor expansiunii nebune a Germaniei.

La întrebarea mea, cum îşi închipue el acest război viitor, dânsul a răspuns că înainte de toate ar trebui să se înarmeze puternic Statele Unite, Franţa şi Anglia, pentru a se putea împotrivi forţei germane.

Abia atunci, când momentul va fi sosit, a continuat d. Bullitt, se va putea trece la ultima decizie. Eu l-am întrebat de modul în care ar putea avea loc conflictul, deoarece probabil Germania nu va ataca întâi Anglia şi Franţa. Nu văd deloc punctul de plecare în toată combinaţia aceasta.

Bullitt a răspuns că statele democratice au nevoie absolută de încă doi ani până la înarmarea lor complectă. Intre timp, Germania îşi va continua probabil expansiunea spre Răsărit. Dorinţa statelor democratice ar fi să izbucnească acolo în Răsărit un conflict războinic între Germania şi Rusia. Deoarece potenţialul de forţe al Uniunii Sovietice nu este cunoscut, s'ar putea ca Germania să se îndepărteze prea mult dela baza sa şi să fie condamnată la un război lung şi istovitor. Abia atunci, spune d. Bullitt, statele democratice vor ataca Germania şi o vor sili să capituleze.

La întrebarea mea, dacă Statele Unite ar participa sau nu la un astfel de război, el a răspuns: „Fără îndoială da, dar abia după ce Anglia şi Franţa se vor mişca întâi!" După cum a spus el, atmosfera din Statele Unite este atât de înverşunată împotriva nazismului şi a hitlerismului, încât încă de pe acum domneşte între Americani o psihoză asemănătoare cu cea dinaintea declarării războiului din partea Americii împotriva Germaniei, în anul 1917.

Apoi d. Bullitt s'a interesat de Polonia şi despre situaţia noastră din Europa de răsărit. El a confirmat că şi Polonia este un stat care ar intra în luptă cu armele în mâini în cazul când Germania i-ar călca graniţele. Eu înţeleg, a spus el, chestiunea unei frontiere comune cu Ungaria. Ungurii sunt deasemenea un popor capabil. Un front comun defensiv împreună cu Iugoslavia ar fi mult mai uşor de susţinut faţă de expansiunea germană.

D. Bullitt a vorbit apoi despre chestiunea ucraineană şi despre intenţiile germane relative la Ucraina. El a confirmat că Germania are un comandament ucrainean complect, care în viitor urmează să ia guvernul în Ucraina şi să întemeieze un stat independent ucrainean sub influenţă germană. „O astfel de Ucraină" a continuat d. Bullitt, „ar fi natural foarte primejdioasă pentru Dv., deoarece ea ar exercita o influenţă imediată asupra Ucrainienilor din Mica-Polonie orientală." Chiar şi astăzi, a spus el, propaganda germană se îndreaptă cu totul în direcţia naţionalistă ucraineană şi ca punct de plecare pentru această întreprindere viitoare urmează să servească Ucraina Carpato-Ruteniană, pe menţinerea căreia Germania pune preţ, mai ales din motive strategice.

D. Bullitt nu a părut a fi prea bine informat în ceeace priveşte situaţia din Europa orientală şi a dus conversaţia într'un mod destul de superficial.

Jerzy Potocki

Ambasadorul Republicii Polone.

I N.803

RAPORT POLITYCZNY Nr.XL/3

Nr.1-P/38

Paryż, dnia 17 grudnia 1938 r.

O.Z. Nr dz.pod: P.1/82/38
Data: 20/XII-38
II. Zał.:

P O U F N E

PANA MINISTRA
SPRAW ZAGRANICZNYCH
W W A R S Z A W I E.

W uzupełnieniu moich telegraficznych relacji, które miałem zaszczyt złożyć Panu Ministrowi w ciągu ostatnich kilku tygodni, pozwalam sobie zreferować poniżej syntetycznie ujętą opinię moją o polityce zagranicznej Francji po konferencji Monachijskiej i wizycie ministra Ribbentropa w Paryżu.

Najważniejszym aktem tego okresu była oczywiście deklaracja francusko-niemiecka, podpisana przez ministrów Bonnet i Ribbentropa w Paryżu w dniu 6.XII.b.r.

Ze strony francuskiej dążenie do wyrównania stosunku z Niemcami po konferencji Monachijskiej conajmniej w tym stopniu, w jakim osiągnęła to Anglja przez ogłoszenie znanego komunikatu Chamberlain-Hitler, było niewątpliwie wyraźne i silne. Jak się zdaje jednak inicjatywa konkretna wyszła od Kanclerza Hitlera w jego pożegnalnej rozmowie z Ambasadorem François Poncet. Strona francuska przyjęła tę inicjatywę bardzo przychylnie i z nietajonym zadowoleniem, a nawet pośpiechem w kierunku natychmiastowej realizacji. Kiedy w końcu października wyjeżdżałem do Warszawy,

Otrzymują:
M.S.Z. - P.I.
" - ~~P.II~~
Ambasada R.P. - Berlin
" " - Londyn
" " - Rzym
Poselstwo " - Berno

./.

min.Bonnet zapowiedział mi, że podpisanie i ogłoszenie deklaracji może nastąpić lada dzień.

Przewidywania te nie sprawdziły się jednak z dwuch powodów: uzgodnienie tekstu nie obyło się podobno bez trudności, a później zabójstwo Attaché Ambasady niemieckiej w Paryżu spowodowało zgóry dwutygodniową przerwę w rokowaniach. Jak się zdaje, trudności uzgodnienia tekstu wynikły z dążenia min.Bonnet do nadania deklaracji takiej redakcji, która obejmowałaby nietylko uznanie europejskiej granicy francusko-niemieckiej, ale także integralność posiadłości imperialnych Francji. Definitywny tekst deklaracji uwzględnia w pewnym stopniu cel postawiony sobie przez min.Bonnet, albo przynajmniej może być w tym kierunku interpretowany.

W chwili, gdy tekst deklaracji był definitywnie ustalony, rząd niemiecki wystąpił z inicjatywą wizyty min.Ribbentropa w Paryżu. Min.Bonnet przyjął tę propozycję odrazu przychylnie, pragnął bowiem zarówno ze względu na sytuację wewnętrzną, jak propagandę zagraniczną, nadać deklaracji charakter możliwie uroczysty i stworzyć dookoła tego aktu atmosferę, któraby pozwoliła liczyć na głębsze odprężenie stosunków z Zachodnim sąsiadem. Już prawie ustalona co do daty wizyta min.Ribbentropa musiała ulec kilkudniowej zwłoce z powodu strajku generalnego, ogłoszonego we Francji przez organizacje i partie robotnicze na dzień 30 listopada. Doszła ona do skutku w dniu 6 grudnia i odbyła się w atmosferze spokojnej kurtuazji ze strony rządu i sfer politycznych francuskich, przy niezmiernie ostrym akompaniamencie skrajnie opozycyjnej prasy. Odnosiło się wrażenie, że ogromna większość świata politycznego francuskiego chciałaby wierzyć w możliwość trwałych rezultatów odprężenia z Niemcami, ale jednak głębsza nieufność była silniejszą i w rezultacie w nastrojach przeważyła. Do nasilenia tej nieufności przyczyniła się oczywiście w znacznej mierze wzmożona kampania

antyfrancuska, która nie spotkała się z żadną poważniejszą reakcją opinii niemieckiej.

Obecnie w tydzień zaledwie po wyjeździe min. Ribbentropa z Paryża nawet echa tej wizyty ucichły i zostały zastąpione przez coraz to nowe niepokoje budzone w równym stopniu przez kampanię włoską jak sprawę Kłajpedy i Ukrainy. Można z całą pewnością stwierdzić, że uroczyście podpisana deklaracja dała opinii francuskiej uspokojenie w sprawie, w której było ono najmniej potrzebne, t.j. w sprawie granicy francusko-niemieckiej, natomiast nie przyniosła nic nowego ani uspakajającego w dziedzinie ekspandywnych tendencji Niemiec i Włoch, które właśnie najbardziej tutejszą opinię denerwują. Trzeba jednak jednocześnie podreślić, że jeśli chodzi o sytuację rządu francuskiego od strony opinii, Parlamentu i Giełdy, to podpisanie deklaracji z Niemcami niewątpliwie sytuację tę chwilowo wzmocniło i uwypukliło oraz pogłębiło przeciwieństwa dzielące rząd premiera Daladier'a od skrajnie lewicowych elementów z komunistami na czele.

Jeśli chodzi o ocenę deklaracji przez oficjalne czynniki polityczne, to jest ona wybitnie ostrożna i nacechowana daleko posuniętą rezerwą. Z rozmowy, którą miałem na ten temat z Ambasadorem Leger, wynikałoby, że strona francuska dążyła do potraktowania odprężenia francusko-niemieckiego w płaszczyźnie ogólno europejskiej, to jest jako jakiegoś punktu wyjścia do szerszej pacyfikacji stosunków na kontynencie. Jest dla mnie więcej niż prawdopodobnym, że konkretnie biorąc, Ambasador Leger myślał i myśli o dojściu poprzez odprężenie francusko-niemieckie i włosko-angielskie do takiego, czy innego paktu czterech. W jakim stopniu myśl jego jest podzielona przez min. Bonnet i rząd, trudno to kategorycznie stwierdzić. Głosy półoficjalnej prasy, pozostającej w bliskim kontakcie z Quai d'Orsay kazałyby przypuszczać raczej, że plany p. Leger nie są obce rządowi. Zwraca też uwagę fakt, że Ambasador Leger brał udział we wszystkich

rozmowach z przedstawicielami Niemiec, które miały miejsce podczas wizyty min. Ribbentropa.

Z drugiej strony jednak, na podstawie obszernej rozmowy z min. Bonnet mogę stwierdzić z całą pewnością, że jeśli nawet strona francuska dążyła do potraktowania odprężenia z Berlinem w szerszej europejskiej płaszczyźnie, to spotkała się z zupełnym pod tym względem niepowodzeniem. W rezultacie więc deklarację Bonnet-Ribbentrop należy traktować narazie, jako akt bilateralny, znaczenie którego nie wykracza poza bezpośrednie stosunki francusko -niemieckie. Z tego tylko punktu widzenia deklaracja przyniosła Francji uznanie jej granicy zachodniej, skonstatowanie, że niema pomiędzy Niemcami a Francją spraw terytorialnych, które by były w stanie zawieszenia, interpretowane przez stronę francuską, jako uznanie integralności imperium kolonialnego, krajów mandatowych i wreszcie polepszenie atmosfery w stosunkach sąsiedzkich, ważne w zestawieniu z ustępami książki "Mein Kampf", w której Hitler uważa Francję za głównego wroga Niemiec. Z drugiej jednak strony skonstatowano, że zagadnienia gospodarcze są tak skomplikowane, iż wymagają dłuższych rokowań, czyli, że polepszenie atmosfery politycznej nie było dostateczne, aby pozwoliło zagadnienia gospodarcze uprościć i w szybszym tempie rozwiązać.

Co się tyczy ustępów I-go i III-go deklaracji, to tymczasem są one raczej prima desiderium, być może nawet tylko jednego z partnerów i nie odpowiadają rzeczywistości.

Na specjalną uwagę zasługuje fakt, że w dwuch, istotnie dla Francji ważnych sprawach, jak stosunki z Włochami i kwestię Hiszpanii, rozmowy z min. Ribbentropem, nietylko nie dały nic pozytywnego, ale, jak się zdaje, nie wzbudziły żadnych nadziei na przyszłość.

Reasumując wszystko powyższe, należy skonstatować, że przy okazji opracowywania i podpisywania deklaracji z Niemcami, strona francuska wykazała jednak, choć w sposób dyskretny, dążenie do nadania temu aktowi szerszego znaczenia politycznego, zaś strona niemiecka sredukowała go do aktu wybitnie bilateralnego. Jest przeto jasne, że dalsze losy deklaracji będą zależały całkowicie od Berlina, bo trudno przypuszczać, aby intencje polityki francuskiej uległy poważniejszej zmianie.

x x

x

Deklaracja francusko-niemiecka od pierwszej chwili jej zainicjowania, oraz wizyta min.Ribbentropa w Paryżu - były pierwszymi wypadkami politycznymi, które rzuciły światło na całokształt polityki francuskiej po porażce monachijskiej, a specjalnie na jej stosunek do zagadnień Centralnej i Wschodniej Europy. Pierwsza wiadomość o zamierzeniu podpisania deklaracji przerwała zgodne milczenie prawie całej prasy francuskiej po Monachium na temat stosunku Francji do sojuszu z nami i paktu wzajemnej pomocy z Rosją Sowiecką. Pierwsi odezwali się najgorętsi zwolennicy współpracy z Rosją Sowiecką, a więc "Humanité", "Populaire", "Oeuvre", "Ordre" i t.p. włącznie do Pertinax'a i p.Tabouis. Wystąpili oni w obronie paktu francusko-sowieckiego, nie mogli jednak nie postawić na jednej z nim płaszczyźnie sprawy naszego sojuszu. Natomiast prasa prawicowa i półoficjalna, albo w dalszym ciągu milczała, albo, jak "Temps" i "Petit Parisien" stwierdzała, że zagadnieniem istotnym są tylko stosunki francusko-angielskie, że natomiast wartość sojuszu z Polską i paktu z Rosją Sowiecką jest dla Francji w nowej sytuacji conajmniej wątpliwą. "Le Temps" zresztą niejednokrotnie wypowiadał się w artykułach wstępnych za nieprzeciwieniem się, aby Niemcy stworzyły swoje imperium na terenach Wschodniej i Srodkowej Europy.

Równolegle do tego projekt deklaracji francusko-niemieckiej zaktualizował sprawę międzynarodowych zobowiązań Francji w łonie rządu francuskiego, gdzie politycy pro-rosyjscy, jak Mandel, troszczyli się o to, czy deklaracja ta będzie zgodna z sojuszem z nami i paktem z Rosją Sowiecką. Wreszcie skłonił on min.Bonnet do rozmów na ten temat ze mną i prawdopodobnie również z Ambasadorem Sowieckim, oraz belgijskim.

Pierwsza z tych rozmów odbyła się przed udzieleniem zgody przez min.Bonnet na definitywnie ustalony tekst deklaracji. Min.Bonnet odczytał mi projekt deklaracji, zaopatrując go w ustny komentarz, iż rezerwa w odniesieniu do stosunków z państwami trzecimi obejmuje stosunki z nami. Po raz drugi wróciliśmy do tego tematu, gdy przekazałem min.Bonnet odpowiedź Pana Ministra na powyższy komunikat, /dnia 28.XI./ - tu min.Bonnet, mając w ręku sparafrazowany ~~sparafrazowany~~ tekst oświadczenia Pana Ministra, stwierdził, iż zawarta w nim interpretacja stanowiska rządu francuskiego wobec sojuszu z nami jest najzupełniej ścisła. Wreszcie, informując mnie o rozmowach swoich z min.Ribbentropem, min.Bonnet podkreślił w sposób najzupełniej spontaniczny, iż stwierdził wobec partnera niemieckiego nienormalność zarówno sojuszu z nami, jak paktu z Rosją Sowiecką.

Dalej,echa prasowe z posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych Parlamentu , odbytego w dniu 14 b.m., zdaje się wskazywać, iż, aczkolwiek w swoim exposé min.Bonnet nie wspomniał ani o sojuszu z nami, ani o pakcie z Rosją Sowiecką, to jednak odpowiadając na stawiane mu zapytania, stwierdził, iż zobowiązania Francji w stosunku do nas i Rosji Sowieckiej trwają i są ważne w całej ich rozciągłości.

W konsekwencji wszystkiego powyższego byłoby jednak przedwczesnym uważać, iż sprawa stosunku rządu francuskiego, Parlamentu i opinii politycznej do sojuszu z nami została wyjaśniona. Sądzę, iż będziemy

bliżsi prawdziwego stanu rzeczy, stwierdzając, że deklaracja francusko-niemiecka zaktualizowała tylko, i to chwilowo, sprawę stosunku Francji do zagadnienia sojuszu z Polską i paktu z Rosją Sowiecką, or. z że obyło się przytym bez naruszenia, lub podważenia formalnej ważności obu tych dokumentów. Zauważyć też trzeba, że jeśli chodzi o koła polityczne francuskie, które zatroszczyły się przy okazji deklaracji francusko-niemieckiej o dawniejsze zobowiązania Francji, to były to głównie, a raczej prawie wyłącznie, czynniki filosowieckie- sprawa sojuszu z Polską była więc raczej pretekstem do upomnienia się o zachowanie paktu francusko-sowieckiego, a nie głównym żądaniem.

Analizując sytuację obecną od strony ściśle politycznej, wypada niestety skonstatować z całą stanowczością, że ani w stanowisku rządu reprezentowanym przez min.Bonnet, ani w wypowiedzeniach się polityków parlamentarnych, ani wreszcie w prasie, nie było niczego, co mogło by wskazywyć na jakiekolwiek dążenie do nadania sojuszowi z nami siły żywotnej, lub nawet potraktowania go w stanie dzisiejszym jako instrumentu polityki zagranicznej Francji. Nie brak natomiast licznych oznak, że gdyby z tego lub innego powodu wypadło Francji wykonać zobowiązania , wypływające dla niej z sojuszu z nami, wysiłek w kierunku wykręcenia się od tych zobowiązań byłby niewątpliwie większy, niż skoja w kierunku ich dotrzymania.

Powyższa moja opinia zdaje się nie być zgodna z oświadczeniami min.Bonnet, które miałem zaszczyt komunikować Panu Ministrowi, jest ona jednak z pewnością słuszna i oddaje prawdziwy stan rzeczy. Min. Bonnet jest człowiekiem słabym, który wogóle nie potrafi żadnej sprawy postawić mocno i ulega tendencji dostosowywanie się kolejno do każdego ze swoich rozmówców. Nie wchodząc w ocenę szczerości jego wypowiedzeń się w stosunku do nas, ~~nie ma jednak najmniejszej~~ wątpliwości, że zarówno wobec rządu, jak prasy i Parlamentu, nie zajmuje

on tego stanowiska w sprawie sojuszu z nami, któremu daje wyraz w rozmowach ze mną.

Parokrotnie już bezpośrednio i pośrednio zwróciłem uwagę min.Bonnet na ogromne różnice, które dzielą nasze bezpośrednie rozmowy od wypowiedzeń się półoficjalnej prasy i ech dochodzących z Parlamentu. Dotychczas uwagi moje nie odniosły najmniejszego skutku? Zobaczymy co da zbliżająca się dyskusja na plenum Izby Deputowanych. Utrudnioną w każdym razie ~~jest~~ kontynuowanie tej sytuacji, która pozornie przynajmniej, nie jest daleka od ~~[illegible] dwulicowości~~ polityki w stosunku do nas.

Merytorycznie biorąc sytuacja nasza we Francji nie jest wynikiem jakiejś głębszej zmiany stosunku do nas. Pewną, ale bardzo nikłą rolę odgrywa rozgoryczenie, ~~które pozostało z okresu kryzysu czeskiego~~. decydująca istota rzeczy tkwi jednak znacznie głębiej w ogólnej postawie Francji wobec całokształtu sytuacji międzynarodowej. Tu zaś Francja jest od czasu konferencji Monachijskiej w roli pobitego, który nie może oderwać się od nieprzyjaciela, kontynuującego pościg i ~~nie jest w stanie [illegible] się od tego nieprzyjaciela~~ i odwrócić się do szeregu nowych zagadnień twarzą. W stosunku do swoich dawniejszych zobowiązań natury międzynarodowej Francja jest zbyt słabą, aby z nimi zerwać i zbyt słabą również, aby przyznać się do nich z dostatecznym zdecydowaniem. Trwa więc w bezwładzie i zrezygnowaniu, ustosunkowując się zgóry defetestycznie do wszystkiego co się dzieje w ~~Pakkkk~~ Europie Wschodniej i Środkowej.

Tak jak rzeczy dziś stoją Francja przeciwstawia skoordynowanej polityce osi niemiecko-italskiej współpracę z Anglią, w której odgrywa rolę pasywną i nie zważa aby sojusz z Polską oraz pakt z Rosją Sowiecką miały z tego punktu widzenia jakiekolwiek znaczenie. Nie żeby wątpiono w ewentualne nasze zdecydowanie przeciwstawienia się zbyt daleko posuniętym zakusom Niemiec, ale z powodu zupełnego

braku wiary w to, aby takie przeciwstawienie się mogło być skuteczne. Z tego punktu widzenia nie załatwienie sprawy Rusi Zakarpackiej według węgierskich i naszych życzeń odegrało niezmiernie ważną i ujemną rolę.

Syntetycznie biorąc, polityka francuska uważa za walor pozytywny jedynie sojusz z Anglią, zaś sojusz z nami i pakt z Rosją Sowiecką za momenty dla siebie obciążające, do istnienia których niechętnie się przyznaje. Sytuacja ta może ulec zmianie, albo jeśliby Francja, działając pod wpływem Anglii przeszła w stosunku do Włoch i Niemiec do polityki ofenzywnej, co w bliskiej przyszłości jest całkowicie nieprawdopodobnym, albo jeśliby wypadki wykazały, że nasz opór w stosunku do polityki Niemiec może być skuteczny, że w konsekwencji zyskujemy wpływ na postawę wobec Berlina innych państw Środkowo lub Wschodnio Europejskich. Możliwym jest także, że jeśli atak Włoch stanie się bardziej bezpośrednim i niebezpiecznym i zostanie w jakiejkolwiek formie poparty przez Niemcy, Francja, będąc zmuszona bronić się aktywniej na odcinku, na którym nie może się oprzeć na formalnych zobowiązaniach Anglii, zapragnie wprowadzić w grę swoje sojusze kontynentalne, zawsze jednak jako pomocnicze, a nie równo rzędne z sojuszem angielskim. Co do Włoch zresztą, to należy oczekiwać, że wizyta Chamberlaina w Rzymie będzie próbą do prowadzenia do odprężenia między Rzymem a Paryżem, które może przynieść, przynajmniej chwilowo, pozytywne wyniki, a zatem skłonić Francję do dalszego zachowywania obecnej defetystycznej rezerwy w sprawach Środkowo i wschodnio europejskich.

x x
x

Jeśli chodzi o zagadnienia środkowo-europejskie, to polityka francuska zdradza nietylko zupełną wierność i defetyzm w stosunku do ekspansywnych dążeń Niemiec, ale ~~również nie jest zdolną zająć wobec~~ nich postawy odmiennej od tej, która charakteryzowała ją tam, w

okresie ostatnich lat dwudziestu. Mam wrażenie, że stopniowo gwarancji granic Czechosłowacji, stanowisko zajęte przez ministra Bonnet wobec ministra Ribbentropa było analogiczne do tego, które swego czasu zajął w rozmowie ze mną ambasador Leger. Gdyby to tylko leżało na linii jego życzeń minister Ribbentrop mógłby uzyskać gwarancje nowych granic Czechosłowacji nawet przed zagwarantowaniem ich przez nas i Węgry. Jak to wynika z informacyj udzielonych mi przez min.Bonnet, uzyskał min.Ribbentrop zapewnienie nieprzeciwstawiania się Francji gospodarczej ekspansji Niemiec w basenie Dunaju, nie mógł też nie wynieść z Paryża wrażenia, że i polityczna ekspansja w tym kierunku nie napotka na żadne zdecydowane działanie ze strony francuskiej.

W sprawach ściślej wschodnio-europejskich, specjalnie rosyjskich, panuje w opinii i polityce francuskiej zupełny chaos. Zaufanie do Rosji Sowieckiej, a raczej do jej siły, stale maleje, również i sympatje w tym kierunku słabną. Ocena sytuacji wewnętrznej Sowietów jest pesymistyczna, tu i ówdzie, głównie w kołach wojskowych budzą się obawy, że jakiś przewrót wojskowy w Moskwie mógłby doprowadzić do niebezpiecznej współpracy pomiędzy Berlinem a Rosją. W sprawie ukraińskiej zupełne niezrozumienie sytuacji, prowadzące do znowu defetestycznego przekonania, że jeśli tylko Niemcy zechcą, skuteczna akcja ukraińska może się zacząć lada miesiąc i zagrażać integralności nowego terytorium. Wszystko to razem wzięte powoduje w opinii francuskiej stan ciągłego zaniepokojenia, znajdującego wyraz w prasie i wypowiedzeniąsię polityków parlamentarnych - stan ten napotyka ze strony rządu postawę, nacechowaną bezwładzą i bezradnością.

Ma się wrażenie pewnej ogólnej psychozy, która nie daje się tym czasem przełamać najrozsądniejszymi nawet argumentami. Coraz

/./

częściej jednak zjawiają się w prasie głosy rozsądne przeciwstawiające się polityce całkowitej rezerwy i wskazujące na niebezpieczeństwa którym grozi zupełne désintéressement Francji w stosunku do Srodkowej i Wschodniej Europy, a w szczególności do nas.

Prawdopodobnie jednak jesteśmy jeszcze daleko od tego, aby głosy te wywarły wpływ na stanowisko czynników decydujących o rzeczywistym kierunku polityki zagranicznej Francji. Tem niemniej już dzisiaj znajdujemy wśród polityków francuskich takich, którzy zaczynają się opowiadać nietylko za utrzymaniem sojuszu z nami, ale za ~~[illegible]~~ go. Rzecz oczywista, że wysiłki moje i moich współpracowników zmierzają w kierunku ~~pozmaitenienia~~ manifestacji prasowych i parlamentarnych za współpracą pomiędzy Francją a nami ~~i zmierzania~~ rządu tą drogą do zajęcia publicznie bardziej sprecyzowanego ~~stanowiska~~. Pomimo naogół pesymistycznej oceny całokształtu sytuacji międzyrządowej Francji nie obawiam się, by stanowisko to mogło wypaść zbyt negatywnie.

AMBASADOR R.P.

5. Raportul ambasadorului polonez la Paris, Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 17 Decembrie 1938

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Raport politic Nr. XI/3

Nr. 1—F/38

Ref.: Poziţia Franţei faţă de Europa de Sud-Est

Confidenţial!

D-sale

Domnului Ministru de Externe

Varşovia

Imi iau îngăduinţa, ca o complectare a rapoartelor telegrafice pe cari am avut onoare de a le trimite domnului ministru în cursul ultimei săptămâni, de a prezenta prin acest raport în mod recapitulativ părerea mea asupra politicii externe a Franţei după conferinţa dela München şi vizita lui Ribbentrop.

Evenimentul cel mai important al acestei perioade de timp a fost de sigur declaraţia franco-germană semnată în Paris la 6 Decembrie a. c. de către miniştrii Bonnet şi Ribbentrop în Paris.

Dorinţa Franţei de a netezi relaţiile cu Germania după conferinţa dela München cel puţin în aceeaşi măsură în care a reuşit Anglia prin anunţarea cunoscutului comunicat Chamberlain-Hitler, a fost fără îndoială evidentă şi puternică. După cât se pare, iniţiativa concretă a pornit totuşi dela Cancelarul Hitler, în convorbirea sa de rămas bun cu ambasadorul François Poncet. Din partea Franţei această iniţiativă a fost primită foarte binevoitor şi cu neascunsă mulţumire, ba chiar cu dorinţa unei imediate realizări. Când, pe la sfârşitul lui Octombrie, am plecat la Varşovia, ministrul Bonnet m'a informat că semnarea şi anunţarea declaraţiei s'ar putea produce dela o zi la alta.

Presupunerile nu s'au adeverit, şi anume din două motive: Se pretinde că stabilirea textului a întâmpinat dificultăţi, iar pe de altă parte uciderea ataşatului german dela ambasada din Paris a atras după sine din capul locului o întrerupere de două săptămâni a tratativelor. După cât se pare, dificultăţile dela stabilirea textului îşi au origina în străduinţa ministrului Bonnet, care voia să-i dea declaraţiei o astfel de redactare, încât să se recunoască nu numai graniţa europeană franco-germană, ci şi integritatea posesiunilor coloniale ale Franţei. Textul definitiv al declaraţiei are în vedere în anumită măsură, ţelul fixat de ministrul Bonnet, sau cel puţin poate fi interpretat în acest sens.

In momentul în care textul declaraţiei a fost stabilit definitiv, guvernul german a luat iniţiativa unei vizite a ministrului Ribbentrop la Paris. Ministrul Bonnet a primit imediat favorabil această iniţiativă; el voia totuşi, având în vedere atât situaţia internă, cât şi propaganda externă, să-i dea pe cât posibil declaraţiei un caracter solemn şi să creeze în jurul acestui eveniment o atmosferă care să îngăduie să se aştepte o mai adâncă destindere a relaţiilor cu vecinul nostru dela Răsărit. Din pricina grevei generale, care fusese anunţată în Franţa pentru data de 30 Noembrie de către organizaţiile şi partidele de muncitori, data aproape stabilită deja a vizitei ministrului Ribbentrop a trebuit să sufere o întârziere de câteva zile. Vizita s'a efectuat în ziua de 6 Decembrie, într'o atmosferă de liniştită curtoazie din partea guvernului şi a cercurilor politice franceze. Numai din partea presei de extremă opoziţie, ea a fost comentată neobişnuit de violent. Câştiga teren impresia că majoritatea covârşitoare a lumii politice franceze voia să creadă în posibilitatea rezultatelor durabile ale unei destinderi în raporturile cu Germania; neîncrederea era însă mai adâncă şi mai tare şi prin rezultatul final a copleşit sufletele. La întărirea acestei neîncrederi a contribuit, fireşte, în mare măsură, campania antifranceză din Italia, care n'a găsit din partea Germaniei nici o reacţiune serioasă.

In prezent, adică nici măcar la o săptămână după plecarea ministrului Ribbentrop din Paris, au amuţit chiar şi ecourile acestei vizite. Ele au fost înlocuite de o nouă nelinişte, care s'a iscat atât din campania italiană, cât şi din chestiunea Memel şi afacerea Ucrainei. Se poate constata cu deplină certitudine că declaraţia solemn semnată a liniştit opinia publică franceză acolo unde era mai puţin necesar, adică în chestiunea graniţei franco-germane. Dimpotrivă, ea nu a adus nimic nou sau liniştitor pe tărâmul tendinţelor expansive ale Germaniei şi Italiei, cari agită mai mult opinia publică locală. Trebue totuşi să accentuăm totodată că, în ceeace priveşte poziţia guvernului francez faţă de parlament, bursă

şi opinia publică, semnarea declaraţiei germano-franceze a întărit în prezent în mod neîndoielnic situaţia guvernului, a mărit şi a adâncit şi mai mult opoziţia dintre guvernul primului ministru Daladier şi elementele extreme de stânga, cu comuniştii în frunte. In ceeace priveşte considerarea declaraţiei din partea factorilor politici oficiali, ea este extrem de prudentă şi caracterizată printr'o rezervă extremă. Din convorbirea pe care am avut-o cu ambasadorul Léger asupra acestei teme, a reieşit că din partea Franţei ar exista străduinţa de a se trata destinderea franco-germană pe o bază general-europeană, deci ca punct de plecare pentru o mai largă împăciuire a relaţiilor de pe acest continent. Pentru mine este mai mult ca probabil că ambasadorul Léger, considerând lucrurile concret, s'a gândit şi se gândeşte că prin destinderea franco-germană şi cea italo-engleză se va ajunge în orice caz la un pact în patru. Intru cât gândul său e împărtăşit de către ministrul Bonnet şi de către guvern, este greu de stabilit în mod clar. Glasuri din presa oficioasă, care stă în strâns contact cu Quai d'Orsay, lasă mai degrabă să se presupună că planurile d-lui Léger nu-i sunt străine guvernului. Important este şi faptul că ambasadorul Léger a luat parte la toate convorbirile cu reprezentanţii Germaniei, cari au avut loc în timpul vizitei lui Ribbentrop. Pe de altă parte, eu pot stabili totuşi cu deplină certitudine, pe baza unei convorbiri amănunţite cu ministrul Bonnet, că Franţa, dacă ea s'a străduit de fapt să trateze destinderea cu Berlinul pe o bază mai larg europeană, a avut un insucces deplin în această privinţă. Ca rezultat final, declaraţia Bonnet—Ribbentrop trebue deocamdată considerată ca un act bilateral, a cărui însemnătate nu depăşeşte raporturile directe franco-germane. Considerată din acest punct de vedere, declaraţia i-a adus Franţei recunoaşterea graniţei sale de răsărit, precum şi confirmarea că între Germania şi Franţa nu există nicio chestiune teritorială pendinte. Această constatare este interpretată din partea Francezilor ca recunoaşterea integrităţii imperiului colonial fără ţările de sub mandat. In sfârşit declaraţia a adus o îmbunătăţire a atmosferei în raporturile de vecinătate, ceeace, în legătură cu pasagiile din „Mein Kampf" în care Hitler consideră Franţa ca inamicul principal al Germaniei, este de deosebită importanţă.

Pe de altă parte, s'a constatat că problemele economice sunt atât de complicate, încât cer tratative mai lungi, prin urmare că îmbunătăţirea atmosferei politice n'a fost destul de efectivă ca să simplifice problemele economice şi să le rezolve într'un ritm rapid. In cât priveşte pasagiul întâi şi al treilea al declaraţiei, ele sunt deocamdată mai degrabă „un pium desiderium" poate chiar numai al unui partener şi nu corespund realităţii.

O deosebită atenţie i se cuvine faptului că întrevederile cu ministrul Ribbentrop asupra a două chestiuni într'adevăr importante pentru Franţa, aceea a raporturilor cu Italia şi problema spaniolă, nu numai că nu au adus nimic pozitiv dar, după cum se pare, n'au trezit nici o speranţă pentru viitor.

Dacă se recapitulează toate cele ce s'au spus mai sus, trebue să se constate că în elaborarea şi semnarea declaraţiei germano-franceze, din partea Franţei — măcar într'un mod discret — s'au făcut eforturi ca să i se atribue acestui eveniment o mai mare însemnătate politică, în timp ce din partea Germaniei se căuta să se limiteze la un act bilateral propriu zis. De aci reiese clar, că soarta viitoare a declaraţiei va depinde cu totul de Berlin, căci se poate foarte greu presupune că intenţiile politice franceze vor suferi în viitor o întorsătură serioasă.

*

Din momentul iniţierii lor, declaraţia franco-germană ca şi vizita ministrului Ribbentrop la Paris au fost întâile evenimente politice cari au luminat complexul politicii franceze de după înfrângerea dela München, mai ales în raporturile ei cu problema Europei centrale şi răsăritene. Prima ştire despre plănuita semnare a declaraţiei, a întrerupt tăcerea ce îşi făcuse loc după München în aproape toată presa franceză, cu privire la situaţia Franţei, faţă de alianţa cu noi, precum şi faţă de pactul de asistenţă mutuală cu Rusia Sovietică. Primii care s'au exprimat, au fost partizanii cei mai fervenţi ai unei colaborări cu Rusia Sovietică şi anume „Humanité", „Populaire", „Oeuvre", „Ordre" ş.a.m.d., în sfârşit Pertinax şi doamna Tabouis. Toţi au apărat pactul franco-sovietic, totuşi nu puteau pune alianţa cu noi pe acelaşi plan. Dimpotrivă, presa de dreapta sau cea semioficială ori a tăcut mai departe ori a afirmat, aşa cum a făcut „Le Temps" sau „Le Petit Parisien", că problema esenţială pentru Franţa ar fi numai relaţiile franco-engleze, în timp ce dimpotrivă valoarea alianţei cu Polonia şi a pactului cu Rusia Sovietică ar fi cel puţin îndoielnică în noua situaţie. „Le Temps" s'a exprimat de altfel de mai multe ori în articolele sale de fond că nu trebue să se opună nici o rezistenţă unei stăpâniri a Germaniei în Europa Centrală şi de Răsărit.

Paralel cu aceasta, proiectul declaraţiei franco-germane a actualizat problema obligaţiilor internaţionale ale Franţei în cercurile guvernului, unde politicieni filoruşi, ca Mandel, se interesau dacă această declaraţie ar fi compatibilă cu alianţa cu noi şi cu pactul cu Rusia Sovietică. In sfârşit, prin aceasta i s'a dat prilej ministrului Bonnet să stea de vorbă cu mine asupra acestei probleme şi de asemeni, probabil şi cu ambasadorii Sovietelor şi Belgiei.

Prima dintre aceste convorbiri a avut loc mai înainte ca ministrul Bonnet să se fi declarat de acord cu textul stabilit definitiv al declaraţiei. Ministrul Bonnet mi-a citit proiectul declaraţiei şi a adăogat prin comentarii orale că rezerva asupra relaţiilor cu terţele state ar cuprinde şi relaţiile

cu noi. Am revenit a doua oară asupra acestui subiect atunci când i-am transmis ministrului Bonnet răspunsul d-lui ministru la comunicatul de mai sus (din 28. XI.) Ministrul Bonnet a ţinut în mână textul parafat al declaraţiei d-lui ministru şi mi-a confirmat că interpretarea punctului de vedere al guvernului francez faţă de alianţa cu noi, cuprinsă în această declaraţie, ar fi cu totul exactă. In sfârşit m'a informat asupra convorbirilor sale cu domnul Ribbentrop şi a accentuat spontan că a constatat faţă de partenerul german lipsa de sens, atât a alianţei cu noi cât şi a pactului cu Rusia Sovietică.

Mai departe, ecoul pe care l-a găsit în presă şedinţa din 14 l. c. a comisiei parlamentare pentru afacerile străine pare a arăta că ministrul Bonnet cu toate că în expozeul său nu a menţionat alianţa cu noi şi nici pactul cu Rusia Sovietică, totuşi, la întrebările cari i s'au pus, ar fi dat răspunsul că obligaţiile Franţei faţă de noi şi faţă de Rusia Sovietică se menţin şi sunt cu desăvârşire valabile.

In legătură cu cele spuse mai sus, ar fi prematur să se creadă că atitudinea guvernului francez, a parlamentului şi a opiniei publice politice faţă de alianţa cu noi ar fi fost deja clarificată. Eu sunt de părere că ne apropiem de adevărata stare de lucruri atunci când constatăm că declaraţia franco-germană în acest moment a actualizat numai situaţia Franţei faţă de alianţa cu noi ca şi faţă de pactul cu Rusia Sovietică şi că ea nici nu a atins nici nu a subminat valabilitatea formală a acestor două documente. Este de observat că acele cercuri politice franceze cari, cu ocazia declaraţiei franco-germane, au fost preocupate de obligaţiile anterioare ale Franţei, erau mai întâi de toate şi aproape exclusiv factori filosovietici. Alianţa cu Polonia era deci mai degrabă un pretext pentru a se argumenta menţinerea pactului franco-sovietic, şi nu imperativul principal.

Dacă se analizează din punct de vedere pur politic situaţia actuală, trebue să se constate cu toată hotărîrea, din păcate, că nici în atitudinea guvernului reprezentat prin ministrul Bonnet, nici în declaraţiile oamenilor politici din parlament, nici în cele din presă, nu s'a spus nimic care ar fi putut să indice intenţia de a i se da alianţei cu noi o oarecare putere de viaţă, ori de a o considera azi ca instrument al politicii externe franceze. Dimpotrivă nu lipsesc deloc numeroasele afirmaţii din cari se poate conclude că dacă azi Franţa ar fi obligată, din cutare ori cutare motiv, să-şi îndeplinească acele obligaţii cari reies din alianţa cu noi, străduinţele ei de a se debarasa de aceste obligaţii vor fi fără îndoială mult mai mari decât acţiunea de a le împlini.

Opinia mea de mai sus pare să nu concorde cu declaraţiile ministrului Bonnet pe cari am avut onoarea de a le comunica domnului ministru. Totuşi ea este dreaptă şi redă adevărata stare de lucruri. Ministrul Bonnet este un om slab, care în general nu e în stare să pledeze corect nici o cauză şi care nu poate rezista tentaţiei de a se adapta pe rând fiecărui dintre interlocutorii săi. Cu toate că nu vreau să judec sinceritatea declaraţiilor sale faţă de noi, eu nu am nici cea mai mică îndoială că el nu va lua atât faţă de guvern cât şi faţă de presă ori de parlament, acea atitudine în afacerea alianţei cu noi pe care a exprimat-o în convorbirea cu mine.

De mai multe ori am atras deja atenţia, direct ca şi indirect, ministrului Bonnet asupra uriaşelor deosebiri cari despart conversaţiile noastre directe de părerile presei semioficiale şi de ecourile parlamentare. Până acum, aceste observaţii ale mele nu au avut nici cel mai redus succes. Să aşteptăm ce va aduce cea mai apropiată discuţie în Camera Deputaţilor. In orice caz, ea va îngreuna continuarea acestei situaţii, care cel puţin pare a nu fi altceva decât o conştientă politică cu doua feţe în raport cu noi.

Văzută din punct de vedere obiectiv, situaţia noastră din Franţa nu e rezultatul vreunei oarecari schimbări adânci a raporturilor faţă de noi. Un anumit rol, însă foarte mic, îl joacă amărăciunea care a mai rămas încă din criza cehoslovacă. Dar pricina hotărîtoare a lucrurilor este mult mai adânc înrădăcinată şi anume în atitudinea generală a Franţei faţă de complexul total al situaţiei internaţionale. Dela conferinţa din München anume, Franţa se află în starea unui om lovit, care nu poate scăpa de duşmanul său ce-l urmăreşte mereu şi care nu e în stare să privească în faţă o serie întreagă de noi probleme. In ceeace priveşte obligaţiile sale anterioare de natură internaţională, Franţa e astfel prea slabă ca să o poată rupe cu ele, însă tot la fel de slabă pentru a şi le putea recunoaşte cu toată hotărîrea. Astfel Franţa rămâne paralizată şi înţepenită în resemnare, din care cauză iese din capul locului, faţă de tot ce se întâmplă în Europa Centrală şi de Răsărit, o poziţie defetistă.

Aşa cum stau lucrurile azi, Franţa îi opune axei coordonate germano-italiene o colaborare cu Anglia, o colaborare în care joacă un rol pasiv şi în care şi faţă de care nu ţine deloc seamă dacă nu cumva alianţa cu Polonia ca şi pactul cu Rusia Sovietică ar putea avea din acest punct de vedere vreo însemnătate. Asta nu s'a întâmplat deloc deoarece Franţa se îndoieşte eventual de hotărîrea noastră de a opune rezistenţă încercărilor prea intime ale Germaniei, ci pentrucă pur şi simplu nu se crede că o asemenea rezistenţă ar putea avea succes. Din această pricină, a jucat un rol negativ imens de important şi faptul că problema carpato-rusă n'a putut fi soluţionată potrivit dorinţelor Ungariei şi ale Poloniei.

In rezumat, politica franceză consideră numai alianţa cu Anglia ca o valoare pozitivă, pe când alianţa cu noi precum şi pactul cu Rusia Sovietică, dimpotrivă le preţuieşte ca împovărătoare pentru ea;

de aceea se declară doar cu neplăcere ca partizană a existenţei lor. Această situaţie ar putea suferi o schimbare ori dacă Franţa, sub influenţa Angliei, va trece faţă de Italia şi Germania la o politică ofensivă — ceeace este cu totul lipsit de probabilitate în viitorul apropiat —, ori dacă evenimentele vor dovedi că rezistenţa noastră faţă de politica germană este eficace şi că în consecinţă noi am putea influenţa atitudinea altor state din Europa Centrală şi Răsăriteană faţă de Berlin. Este deasemenea posibil ca, dacă atacul italian va deveni mai direct şi mai periculos şi dacă va trebui să fie susţinut de Germania într'un mod oarecare, Franţa atunci să fie constrânsă a se apăra mai activ pe un anumit sector, unde nu se poate rezima pe obligaţiile formale ale Angliei; atunci va încerca să-şi valorifice alianţele sale continentale, totuşi, în totdeauna, doar ca mijloace auxiliare, cari nu sunt de aceeaşi valoare ca alianţa engleză. In ceeace priveşte Italia, se poate aştepta ca vizita lui Chamberlain la Roma să prezinte o încercare de a se aduce o destindere între Paris şi Roma, care, cel puţin pentru prezent ar putea produce rezultate reale şi prin urmare ar putea înclina Franţa să păstreze şi mai departe rezerva sa defetistă faţă de problemele Europei centrale şi răsăritene.

Când e vorba de problemele central-europene, politica franceză trădează faţă de eforturile de expansiune ale Germaniei nu numai o deplină pasivitate şi defetism, ci este tot atât de incapabilă să ia faţă de ele o altă atitudine decât aceea care a caracterizat-o în ultimii 20 de ani. Am impresia că punctul de vedere precizat de ministrul Bonnet faţă de Ribbentrop cu privire la o garantare a graniţei cehe a fost analog cu atitudinea pe care a reprezentat-o la timpul său faţă de mine ambasadorul Léger, în convorbirea sa cu mine. Dacă d. Ribbentrop numai ar voi, ar putea să obţină garantarea noilor graniţe cehe chiar înainte de garantarea lor prin noi şi prin Ungaria. După cum reiese din informaţiile pe cari mi le-a comunicat ministrul Bonnet, ministrul Ribbentrop a primit asigurarea că Franţa nu se va opune unei expansiuni economice germane în bazinul dunărean. Mai departe însă, Ribbentrop n'a putut în niciun caz să plece din Franţa cu impresia că o expansiune politică decurgând în această direcţie s'ar putea ciocni de vreo oarecare acţiune hotărîtă a Franţei. In problemele pur est-europene, mai cu seamă în cele ruseşti, în opinia publică şi în politica franceză domneşte un haos deplin. Increderea în Rusia Sovietică, sau mai bine zis în puterea ei, se află în scădere constantă, tot aşa slăbesc şi simpatiile în privinţa aceasta. Situaţia internă a Sovietelor e considerată cu pesimism; ici şi colo, mai cu seamă însă în cercurile militare, capătă glas temerile, că oarecare revoluţie militară în Moscova ar putea duce la o periculoasă colaborare între Berlin şi Rusia. In chestiunea ucraineană dai acolo peste o înţelegere cu totul greşită a situaţiei, care duce deasemenea la convingera defetistă că numai să vrea Germanii şi acţiunea ucraineană ar putea începe efectiv în fiecare lună şi să ameninţe integritatea noului teritoriu. In rezumat, toate acestea ţin opinia publică franceză într'o nelinişte constantă, care îşi găseşte expresia în presă ca şi în manifestările membrilor parlamentului. — Această stare de lucruri întâmpină din partea guvernului o atitudine care se poate caracteriza ca perplexă şi neputincioasă. Ai impresia unei psihoze generale, care în clipa de faţă nu se lasă să fie înfrântă, nici măcar de cele mai logice obiecţiuni. Totuşi, din ce în ce mai mult răsună în presă glasuri autorizate, cari se opun unei politici de absolută rezervă şi cari indică pericolele, pe cari le aduce cu sine o dezinteresare totală a Franţei faţă de Europa centrală şi răsăriteană, şi în special faţă de noi. Probabil totuşi, nu suntem încă departe de momentul, când aceste glasuri ar putea avea oarecare influenţă asupra factorilor, cari determină direcţia politicii externe franceze. Totuşi, se găsesc şi astăzi încă între politicienii francezi bărbaţi cari încep să se declare nu numai pentru păstrarea alianţei cu Polonia, dar chiar pentru înviorarea ei. Se înţelege, că eforturile mele şi ale colaboratorilor mei se îndreaptă spre organizarea de manifestaţii, în presă şi în parlament, cari să constrângă în acest chip guvernul să-şi precizeze public punctul de vedere. Cu toată considerarea pesimistă a complexului total al situaţiei internaţionale a Franţei, nu există teamă că acest punct de vedere ar putea ieşi prea negativ.

Ambasadorul Republicii Poloniei.

---

*) Observaţia traducătorului: Semnătura personală a ambasadorului lipseşte, deorece aici e vorba de o copie a raportului original. Copia poartă pe pagina întâia parafa conducătorului secţiei occidentale din ministerul de externe polonez, contele Józef Potocki.

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W WASZYNGTONIE

Nr 3/SZ-tjn-3

W sprawie sytuacji wewnętrznej Stanów Zjednoczonych.

- - - - - - - - - - -

WASZYNGTON, DN 12/I.1939r.
2640 sixteenth street n. w.

TAJNE

Do Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w Warszawie.

1 Nastroje, jakie obecnie panują w Stanach Zjednoczonych potęgowane są coraz większą nienawiścią do faszyzmu, a przede wszystkiem do osoby Kanclerza Hitlera oraz do wszystkiego co tchnie nazizmem. Propaganda urabiana jest w pierwszym miejscu przez czynniki żydowskie, które mają w swoich rękach niemal w stu procentach radio oraz wytwórnie filmowe, jak również przez prasę oraz tygodniki. Mimo tego, że propaganda jest szyta grubymi nićmi i że przedstawia Niemcy w świetle jak najbardziej ujemnym, wyzyskując głównie prześladowania religijne i obozy koncentracyjne, to jednak dzięki ignorancji tutejszego społeczeństwa, nieobeznanego zupełnie z sytuacją w Europie, działa ona w sposób tak przenikliwy, iż obecnie większość narodu amerykańskiego uważa Kanclerza Hitlera oraz nazizm za największe zło i niebezpieczeństwo jakie zawisło nad światem.

Sytuacja w tutejszym kraju stwarza doskonałe forum dla wszelkiego rodzaju mowców oraz dla uchodźców z Niemiec i Czechosłowacji, którzy nie szczędzą słów by drogą różnych kalumnii podburzać tutejsze społeczeństwo, gloryfikując wolność amerykańską w przeciwstawieniu do reżimów totalitarnych. Znamiennym i ciekawym faktem jest, że w całej tej bardzo pomysłowej kampanii prowadzonej głównie przeciwko nazizmowi, eliminowana jest zupełnie Rosja Sowiecka, a jeśli jakakolwiek wzmianka o niej jest wypowiedziana, to zawsze w formie przyjaznej, na to, by wzbudzić wrażenie, iż Sowiety łączą się z blokiem państw demokratycznych. Sympatie również społeczeństwa amerykańskiego,

Drukarnia Państwowa Nr 88433.

dzięki umiejętnej propagandzie, są po stronie czerwonej Hiszpanii.

Oprócz wyżej omówionej propagandy, wytwarzana jest sztuczna psychoza wojenna, która wmawia w naród amerykański, że pokój w Europie wisi na włosku, i że wojna jest nieunikniona, przy czym niedwuznacznie daje się społeczeństwu do zrozumienia, że Ameryka wrazie wojny światowej będzie zmuszona wystąpić czynnie w obronie haseł wolności i demokracji świata.

Prezydent Roosevelt był pierwszym który otwarcie rzucił hasło nienawiści do faszyzmu. Prezydent miał w tym podwójny cel: 1) chciał odwrócić uwagę społeczeństwa amerykańskiego od zawiłych i ciężkich problemów wewnętrznych, a głównie od problemu walki świata kapitalistycznego z obozem pracy; 2) przez wytworzenie nastrojów wojennych i niebezpieczeństwa grożącego Europie, chciał zmusić społeczeństwo amerykańskie do aprobaty olbrzymiego programu dozbrojeniowego Ameryki, który przekracza potrzeby defenzywne Stanów Zjednoczonych.

Co do punktu pierwszego, to można powiedzieć, że sytuacja wewnętrzna na rynku pracy stale się pogarsza. Ilość bezrobotnych dochodzi obecnie do 12 milionów, a przerost w administracji stanowej i państwowej z dniem każdym się podnosi. Tylko dzięki miliardowym sumom, które Skarb Stanów Zjednoczonych rzucił na zatrudnienie bezrobotnych, utrzymany jest pewien stan spokoju, który - jak dotąd - nie przekroczył ram zwykłych strajków lub lokalnych zaburzeń. Jak długo jednak w przyszłości będzie można utrzymać ten stan pomocy finansowej państwa, jest rzeczą trudną do przewidzenia. Rozognienie i wzburzenie wśród opinii publicznej, a przede wszystkim głębokie zatargi pomiędzy przedsiębiorstwami prywatnymi i olbrzymimi trustami, a rzeszą robotniczą, przysporzyły Roosevelt'owi wielu wrogów

i wiele nieprzespanych nocy.

Co do punktu drugiego, to Prezydent Roosevelt, jako doskonały gracz polityczny i znawca psychologii amerykańskiej, odwrócił w krótkim czasie uwagę społeczeństwa amerykańskiego od trudnej sytuacji wewnętrznej na szerokie wody polityki zagranicznej. Trasa była łatwa, trzeba było tylko odpowiednio spreparować z jednej strony groźbę wojenną, która zawisła nad światem z powodu Kanclerza Hitlera, a z drugiej strony stworzyć widmo niebezpieczeństwa agresji państw totalitarnych na Stany Zjednoczone. Pakt Monachijski przyszedł Prezydentowi Roosevelt'owi z wielką pomocą. Przedstawiany tu był jako kapitulacja Francji i Wielkiej Brytanii przed wojującym militaryzmem niemieckim, i - jak się tu potocznie mówi - Hitler przyłożył Chamberlain'owi pistolet do głowy, tak, że Francja i Wielka Brytania nie miały innego wyjścia jak tylko zawrzeć haniebny pokój. Następnie brutalne traktowanie żydów w Niemczech i problem uchodźców podsyca stale istniejącą nienawiść do wszystkiego co ma coś wspólnego z niemieckim nazizmem. W wielkiej mierze przyczynili się do tego poszczególni żydowscy intelektualiści, którzy złączeni są z Prezydentem Roosevelt'em węzłami przyjaźni, tak jak Bernard Baruch, Gubernator stanu New York Lehman, nowomianowany Sędzia Sądu Najwyższego Felix Frankfurter, Sekretarz Skarbu Morgenthau i inni, chcą zrobić z Prezydenta szampiona praw człowieka, wolności religii i słowa, jako też tego, który w przyszłości ukarać musi mącicieli pokoju. Ta grupa ludzi, zajmujących najwyższe stanowiska w rządzie amerykańskim, pragnie uchodzić za przedstawicieli prawdziwego "amerykanizmu", oraz "obrońców demokracji", przy tym jednak złączona jest nierozerwalnymi więzami z międzynarodowym społeczeństwem żydowskim. Dla tej międzynarodówki żydowskiej, która

ma głównie swoje interesy rasowe na celu, wywyższenie Prezydenta Stanów Zjednoczonych na to "najidealniejsze" stanowisko obrońcy praw człowieka, było genialnym pociągnięciem, a zarazem stworzeniem bardzo niebezpiecznego ogniska nienawiści na tym kontynencie, oraz podziału świata na dwa wrogie obozy. Przy tym ujęto całość w misterną robotę: stworzono Roosevelt'owi podstawy do aktywizacji polityki zagranicznej Stanów i do stworzenia tą drogą olbrzymich zasobów militarnych dla przyszłej rozgrywki wojennej, do której żydzi świata dążą z całą świadomością. Dla użytku wewnętrznego, odwraca się uwagę społeczeństwa od wzrastającego w Ameryce antysemityzmu, wpajając konieczność obrony wiary i wolności indywidualnej przed zakusami agresywnego faszyzmu.

Jerzy Potocki
Ambasador R. P.

TRZYMUJĄ:
an Minister Spraw Zagr.
SZ. - P. II.
" - G. M.
" - P. I.
mbasada - Londyn
" - Paryż
" - Berlin.

P/Ł

6. Raportul ambasadorului polonez la Washington, Contele Jerzi Potocki, către Ministrul de Externe al Poloniei, Varşovia din 12 Ianuarie 1939

Traducere a facsimilului de faţă

Ambasada
Republicii Polone
la Washington

Washington, 12 Ianuarie 1939.

Nr. 3/Sz — tjn — 3

Secret!

Ref.: Situaţia politică internă în USA (Atmosfera contra Germaniei, problema jidovească.)

D-sale

Domnului *Ministru de Externe*

Varşovia.

Atmosfera care domneşte în aceste momente în Statele Unite se distinge printr'o ură crescândă împotriva fascismului şi mai cu seama împotriva persoanei cancelarului Hitler şi în genere împotriva a tot ceeace are legătură cu naţionalsocialismul. Propaganda este mai întâi de toate în mâini iudaice, lor le aparţine aproape 100 % radiodifuziunea, filmul, presa şi ziarele. Deşi această propagandă este mânuită foarte grosolan, iar Germania este prezentată în modul cel mai prost posibil, — se exploatează mai întâi de toate persecuţiile religioase şi lagărele de concentrare, — ea totuşi influenţează în mod temeinic, deoarece publicul de aici este cu totul neştiutor şi n'are habar de situaţia din Europa. In momentele de faţă cei mai mulţi Americani îl socotesc pe Cancelarul Hitler şi naţionalsocialismul ca pe cel mai mare rău şi cea mai mare primejdie cari planează asupra omenirii.

Situaţia în această ţară formează un teren excepţional pentru tot felul de oratori şi pentru emigranţii din Germania şi din Cehoslovacia, cari nu fac economie de cuvinte ca să aţâţe publicul de aici prin cele mai diferite calomnii. Ei laudă libertatea americană în contrast cu statele totalitare. Este foarte interesant că în această campanie foarte bine şi cu deamănuntul chibzuită, care e dusă cu deosebire împotriva naţional-socialismului, Rusia Sovietică este aproape cu totul scoasă din cauză. In general, când ea e menţionată, asta se întâmplă în chip prietenesc şi se prezintă lucrurile în aşa fel ca şi cum Rusia Sovietică ar merge împreună cu blocul Statelor democratice. Mulţumită unei abile propagande, simpatia publicului american se află cu totul de partea Spaniei Roşii. In afară de această propagandă se mai făureşte în mod artificial o psihoză de război: Poporul american e făcut să creadă că pacea în Europa nu se mai ţine decât într'un fir şi că un război ar fi inevitabil. Pe lângă aceasta, i se desluşeşte poporului american în mod răspicat, că în cazul unui război mondial, America va trebui să meargă activ înainte, pentru a apăra lozincele de libertate şi democraţie în lume.

Preşedintele Roosevelt a fost cel dintâiu, care a dat expresie urei contra fascismului. El a urmărit prin aceasta un scop dublu: 1) El voia să abată atenţia poporului american dela grelele şi complicatele probleme de politică internă, cu deosebire aceea a conflictului dintre capital şi muncă. 2) Prin crearea unei atmosfere de război şi prin svonurile despre un pericol ce ar ameniţa Europa, el voia să îndemne poporul american să accepte enormul program de înarmări al Americii căci acesta întrece necesităţile normale de apărare ale Statelor Unite.

Despre punctul 1) trebuie să se spună că situaţia internă a ocaziilor de muncă s'a înrăutăţit pentru o lungă durată, numărul şomerilor însumează azi deja 12 milioane. Cheltuielile administraţiei statului iau zilnic o amploare din ce în ce mai mare. Numai marile sume de miliarde, pe cari trezoria statului le cheltuieşte pentru lucrările imperios necesare, mai păstrează o anumită linişte în ţară. Până acum au fost doar obicinuitele greve şi frământări locale. Cât timp însă va putea fi menţinut acest ajutor de stat, asta nu se poate spune azi. Agitaţia şi iritaţia opiniei publice şi gravele conflicte dintre întreprinderile particulare şi enormele trusturi, pe de o parte, şi muncitorime de cealaltă, i-au creat lui Roosevelt mulţi duşmani şi-i pricinuiesc nopţi de insomnie.

Despre al doilea punct pot să spun numai că Preşedintele Roosevelt, ca un dibaciu trăgător de sfori politice şi cunoscător al psihologiei americane, a abătut atenţia publicului american foarte de vreme dela situaţia politică internă, spre a-l interesa pentru politica externă. Calea era cu totul simplă, trebuia numai, pe de o parte, să se insceneze bine primejdia de război, care atârnă asupra lumii din cauza Cancelarului Hitler, pe de altă parte trebuia să se creeze o fantomă, că ar fi svonuri despre un atac al statelor totalitare asupra Statelor Unite. Pactul dela München i-a venit foarte bine la îndemână Preşedintelui Roosevelt. El l-a înfăţişat ca o capitulare a Franţei şi a Angliei în faţa militarismului german, doritor de luptă. Cum se obicinuieşte să se zică pe aici, Hitler i-a pus lui Chamberlain revolverul în piept. Franţa şi Anglia n'au avut deci nicio putinţă de alegere şi au trebuit să încheie o pace ruşinoasă.

Apoi mai sunt acţiunea brutală dusă contra Evreilor în Germania şi problema emigranţilor, cari în atmosfera de ură ce stăpâneşte, sgândăresc mereu împotriva a tot ceeace are o legătură oarecare cu naţionalsocialismul. La această acţiune au luat parte intelectuali jidani, cari sunt prieteni personali cu Preşedintele Roosevelt, ca de exemplu Bernard Baruch, guvernatorul statului New-York, Lehmann, nou numitul judecător la Curteá de Casaţie, Felix Frankfurter, secretarul trezoriei, Morgenthau şi alţii. Ei vor ca Preşedintele să fie campionul drepturilor omului, al religiei şi al libertăţii cuvântului şi el trebuie să-i pedepsească în viitor pe turburători. Acest grup de oameni, cari ocupă în guvernul american cele mai înalte poziţii şi cari ar dori să se prezinte drept reprezentanţii „adevăratului americanism" şi ca „apărătorii democraţiei" sunt totuşi legaţi prin legături indestructibile cu iudaismul internaţional. Pentru această internaţională iudaică, care înainte de toate are în vedere interesele rasei sale, această evidenţiere a preşedintelui Statelor Unite în postul acesta „cu totul ideal" de apărător al drepturilor omului, a fost o lovitură de şah cu totul genială. In acest mod ei au creat pe această emisferă un focar extrem de periculos de ură şi de duşmănie şi au împărţit lumea în două tabere inamice. Totul a fost înscenat cu dibăcie: In mâna lui Roosevelt au fost date elementele necesare pentru a înviora politica externă a Americii şi de a crea pe această cale totodată, colosalele aprovizionări militare pentru viitorul război, către care împing cu toată luciditatea conştiinţei jidanii. Din punct de vedere politic intern este foarte comod să se abată atenţia publicului dela antisemitismul care în America este mereu în creştere, cât timp se vorbeşte de necesitatea de a se apăra credinţa şi libertatea individuală de atacurile fascismului.

Jerzy Potocki

Ambasadorul Republicii Polone.

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W WASZYNGTONIE

POLISH EMBASSY
WASHINGTON
2640 16TH STREET N W

3/SZ-tjn-4

I M. 720

16-go stycznia 1939r.

TAJNE.

W sprawie rozmowy z Ambasadorem Bullitt'em.

Do

Pana Ministra Spraw Zagranicznych
w Warszawie.

1

Przedwczoraj odbyłem dłuższą rozmowę z Ambasadorem Bullitt'em, który przyjechał mnie odwiedzić w Ambasadzie. Bullitt wyjeżdża do Paryża 21-go b.m., po prawie 3-miesięcznej niebytności na placówce, z pełnym "bagażem" instrukcyj, rozmów i dyrektyw od Prezydenta Roosevelt'a, Departamentu Stanu oraz senatorów należących do Komisji Spraw Zagranicznych.

Z rozmowy z Bullitt'em odniosłem wrażenie, że otrzymał on od Prezydenta Roosevelt'a wyraźne określenie stanowiska Stanów Zjednoczonych w obecnym kryzysie europejskim które ma przedstawić na Quai d'Orsay oraz zużytkować do rozmów z mężami stanu Europy. Treść tych dyrektyw, które mi Bullitt w swej pół-godzinnej rozmowie przytoczył, jest następująca: 1) aktywizacja polityki zagranicznej pod przewodnictwem Prezydenta Roosevelt'a, która w sposób niedwuznaczny i ostro potępia państwa totalitarne; 2) przygotowania wojenne Stanów Zjednoczonych na morzu, lądzie i w powietrzu, które będą przeprowadzone w przyspieszonym tempie i pochłoną olbrzymią sumę $1,250,000,000; 3) zdecydowany pogląd Prezydenta by Francja i Wielka Brytania zaprzestały wszelkiej polityki kompromisów z państwami totalnymi i nie wchodziły z nimi w żadne próby dyskusji które miałyby na celu jakiekolwiek zmiany terytorialne; 4) zapewnienie moralne, że Stany Zjednoczone odchodzą od polityki izolacji, a gotowe są wrazie wojny czynnie wystąpić po stronie Wielkiej Brytanii i Francji, oddając cały swój materiał finansowy i su-

Drukarnia Państwowa 88436.

rowcowy do ich dyspozycji.

Na zapytanie moje, jakie horoskopy przewiduje Bullitt na r. 1939, odpowiedział mi, że przewiduje z wiosną b.r. niebezpieczenstwo konfliktu pomiędzy Francją a Italią na tle problemu kolonialnego. Uważa on, że zwycięstwo lojalistów w Hiszpanii postawi Francję w bardzo ciężkim położeniu, gdyż będzie ona wtedy okolona ze wszystkich stron państwami faszystowskimi, i że wtedy Mussolini wystąpi z całą stanowczością i grozić będzie Francji wojną.

Na moje zapytanie, czy Niemcy zechcą Mussolini'emu w takiej enterpryzie dopomóc, - odpowiedział Bullitt, że według jego zdania, wątpliwym jest by Hitler oprócz moralnego poparcia dał się namówić na czynne wzięcie udziału, gdyż wtedy, rzecz oczywista, wojna światowa byłaby nieunikniona.

Bullitt z całą stanowczością twierdził, że Francji nie wypada wogóle wchodzić w żadne układy z Mussolini'm, i że Francja, której sytuacja od kilku miesięcy znacznie się poprawiła, sama nawet mogłaby, wrazie niesprowokowanego ataku ze strony włoskiej, wojska i flotę italską rozgromić. Określił postępowanie Mussolini'ego jako zwykły "gangsteryzm" i szantaż, przy czym dawał do zrozumienia, że jednak pomiędzy Hitlerem a Mussolini'm jako dyktatorami jest wielka różnica, i że w porównaniu do Hitlera, Mussolini jest tylko "małym bandytą".

W dalszym ciągu rozmowy Bullitt przeszedł do omówienia kwestii Wschodniej Europy oraz Niemiec. Oświadczył przy tym, że polityka zagraniczna Polski, pod znakomitym kierownictwem Pana Ministra, zdała egzamin ze swej celowości, i że z kryzysu jesiennego wyszła nietylko obronną ręką, ale też zwycięsko.

Zapytał mnie zaraz o stosunki pomiędzy Polską a Sowietami

i o sens odnowienia paktu nieagresji między Polską a Rosją. Odpowiedziałem, że wszystko to, co prasa pisała w sprawie Rosji, to były tylko dowolne domysły, że odnowienie paktu nieagresji z Sowietami było koniecznością chwili po kryzysie czeskim gdy stosunki pomiędzy Polską a Sowietami zaczynały ulegać pewnemu zepsuciu. Było to jedynie postawienie kropki nad i, ale ani wyżej, ani niżej; tylko tak, aby stosunki wypaczone zajściami znowu wyprostować.

W sprawie układu handlowego z Sowietami, o który się pytał, odpowiedziałem, że był on do pewnego stopnia następstwem zajęcia przez nas Zaolzia i wielkich hut, które zmusiły Polskę do szukania nowych rynków zbytu i które częściowo Polska znalazła w Sowietach.

Co do Rosji Sowieckiej, Bullitt odnosił się z wyraźną niechęcią i lekceważeniem.

Mówił dalej, że nie przewiduje, aby Niemcy chciały obecnie agresywnie występować w Europie Wschodniej, gdyż Polska jest zbyt silna z jednej strony, a z drugiej, t.zn. z Węgrami, Rumunią i Jugosławią, sprawa jest jeszcze niewyjaśniona i wymaga dopiero umocnienia pozycji i przygotowania terenu. Jednak - mówił dalej - jestem przekonany, że Niemcy swój plan podboju Ukrainy przeprowadzą, ale dopiero w r. 1940.

Nie wdawałem się z Bullitt'em w dyskusje na ten postawiony przez niego axiomat; zapytałem się jednak czy, gdyby sytuacja taka miała nastąpić, - mocarstwa zachodnie wystąpiłyby czynnie, i czy zaatakowałyby Rzeszę w rzekomej obronie Rosji Sowieckiej.

Bullitt odpowiedział, że państwa demokratyczne przekreśliły raz na zawsze wszelkie urojone interwencje zbrojne w kierunku zabezpieczenia jakiegokolwiek państwa, któreby miało się stać pastwą agresji niemieckiej.

Jerzy Potocki
Ambasador R. P.

TRZYMUJĄ:
an Minister
Spraw Zagr.
SZ. - P. II.
" - G. M.
" - P. I.
mbasady:
Londyn
Paryż
Berlin

Ł

7. Raportul ambasadorului polonez la Washington, Contele Jerzy Potocki, către ministrul de externe al Poloniei, Varşovia, din 16 Ianuarie 1939.

Traducere a facsimilului de faţă.

Ambasada
Republicii Poloneze
la Washington

16 Ianuarie 1939.

3/SZ — tjn — 4

Secret!

Ref.: Conversaţia cu ambasadorul Bullitt.

Domnului

Ministru de Externe

Varşovia.

Alaltăieri am avut o lungă convorbire cu ambasadorul Bullitt la ambasadă, unde el m'a vizitat. Bullitt pleacă la 21 l. c. la Paris, după ce a lipsit de acolo aproape trei luni. El pleacă la drum cu un întreg „cufăr", plin de instrucţiuni, note de convorbiri şi directive dela Preşedintele Roosevelt, dela Departamentul de Stat şi dela senatorii cari fac parte din comisia pentru afacerile străine.

Din convorbirea cu Bullitt am avut impresia că a primit dela Preşedintele Roosevelt o definiţie cu totul precisă a punctului de vedere, pe care îl adoptă Statele Unite faţă de actuala criză europeană. El trebuie să expună acest material la Quai d'Orsay şi să facă uz de el în convorbirile sale cu oamenii de stat europeni. Conţinutul acestor directive, pe cari mi le-a comunicat Bullitt în cursul convorbirii sale de o jumătate de oră, este următorul: 1. O înviorare a politicii externe sub conducerea Preşedintelui Roosevelt, care condamnă aspru şi hotărît statele totalitare. 2. Pregătirile de război ale Statelor Unite pe mare, pe uscat şi în aer, cari vor fi îndeplinite într'un ritm mai accelerat şi vor înghiţi colosala sumă de 1 250 000 000 dolari. 3. Opinia hotărîtă a Preşedintelui că Franţa şi Anglia trebue să pună capăt oricărei politici de compromis cu statele totalitare. Ele nu mai trebue să intre cu acestea în nicio discuţie, care ar avea de scop schimbări de teritoriu. 4. O asiguare morală că Statele Unite au părăsit politica de izolare şi că sunt gata, în cazul unui război să intervină activ de partea Angliei şi a Franţei. America e gata să le pună la dispoziţie întreaga sa rezervă în finanţe şi materii prime.

La întrebarea mea, ce preziceri face Bullitt anului 1939, el îmi spuse că se teme pentru la primăvară de primejdia unui conflict între Franţa şi Italia din pricina coloniilor. El e de părere că victoria legaliştilor în Spania va trebui să aducă Franţa într'o situaţie foarte grea, căci astfel va fi înconjurată din toate părţile de state fasciste. Mussolini va lua atunci o atitudine fermă şi va ameninţa Franţa cu războiul.

La întrebarea mea, dacă Germania îl va ajuta oare pe Mussolini în această întreprindere, Bullitt îmi răspunse că e de părere că e cu totul îndoelnic că Hitler s'ar lăsa ademenit ca în afară de sprijinul moral, să ia de fapt parte la o astfel de întreprindere, că atunci e clar că un război mondial ar fi inevitabil.

Bullit îmi afirmă cu deplină siguranţă, că Franţa chiar n'ar trebui să încheie nici un fel de tratat cu Mussolini. De câteva luni situaţia în Franţa s'ar fi îmbunătăţit atât de mult încât chiar şi Franţa singură ar putea să învingă armata şi flota italiană, dacă Italia ar ataca-o neprovocată. Procedura lui Mussolini, Bullitt a caracterizat-o ca „obişnuită între gangsteri" şi ca şantaj.

Mai departe în conversaţie, Bullitt a ajuns să vorbească despre Europa de răsărit şi Germania. Despre acestea, el a declarat că politica externă poloneză sub conducerea excelentă a domnului ministru, a făcut dovada oportunităţii sale; din criza din toamna trecută, Polonia ar fi ieşit nu numai cu arma în mână, dar ca învingătoare.

M'a întrebat îndată după aceea despre raporturile dintre Polonia şi Rusia Sovietică şi despre sensul unei reînoiri a pactului de neagresiune dintre Polonia şi Rusia. I-am răspuns că tot ceeace s'a scris în presă în problema rusească ar fi pure fantezii. Reînoirea pactului de neagresiune cu Sovietele a fost o necesitate a momentului, căci după criza cehă raporturile dintre Polonia şi Soviete s'au înrăutăţit foarte mult. A fost numai punctul pe i, nici mai mult nici mai puţin. Era vorba numai ca raporturile cari fuseseră scoase din echilibrul lor de către evenimente, să fie aduse din nou în ordine. Despre tratatul nostru comercial cu Sovietele, de care m'a întrebat, i-am spus că e consecinţa luării în stăpânire de către

noi a ţinutului Olsa şi a marei industrii. Polonia a fost constrânsă să caute noi debuşeuri, pe cari ea le-a găsit în parte în Rusia Sovietică.

Faţă de Rusia Sovietică, Bullitt s'a exprimat extrem de inamical şi de dispreţuitor. Mai departe, el şi-a dat părerea că Germania acum n'ar putea întreprinde nicidecum un atac în Europa de răsărit, căci pe de o parte Polonia este prea tare, iar pe de altă parte chestiunea cu Ungaria, România şi Jugoslavia n'a fost încă lămurită deplin. Mai trebuiesc făcute anumite pregătiri şi trebuiesc întărite anumite poziţii. De altfel, el ar fi convins că Germania îşi va îndeplini planul său de cucerire a Ucrainei, însă numai în anul 1940.

Nu am intrat în discuţie cu Bullitt despre axioma enunţată de el. Am întrebat numai dacă în acest caz puterile occidentale vor interveni activ şi dacă ele vor ataca Reichul aşa zicând, ca să dea ajutor Rusiei Sovietice. Bullitt mi-a răspuns, că statele democratice ar fi renunţat odată pentru totdeauna la toate intervenţiile armate pentru ocrotirea vreunui stat care ar fi să cadă victima unui atac german.

Jerzy Potocki

Ambasador al Republicii Polone.

I 11. 840

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Nr.1/F/7

RAPORT POLITYCZNY Nr.IV/1.

Paryż, dnia 1 lutego 1939 r.

ŚCIŚLE-TAJNE

DO
PANA MINISTRA
SPRAW ZAGRANICZNYCH
W WARSZAWIE.

Dyskusja nad sprawami polityki zagranicznej Francji zakończona wczoraj w tutejszym parlamencie votum zaufania dla rządu p.Daladier,uchwalonym większością 379 głosów przeciw 232 skłania mnie do przedstawienia Panu Ministrowi mej opinii,w pierwszej linii o obecnym stanie stosunku Francji do nas i do łączących ją z Polską układów.

Jak już wspominałem w poprzednim moim raporcie z dnia 17 grudnia 1938 r., zagadnienie stosunków z Polską zostało zaktualizowane w opinii kół politycznych francuskich po wypadkach wrześniowych przez fakt podpisania francusko-niemieckiej deklaracji o nieagresji. Od tego czasu prasa francuska zaczęła poświęcać więcej miejsca i uwagi sprawie stosunków z Polską. Można też było zaobserwować lub wzbudzić większe i żywsze zainteresowanie tym problemem u szeregu działaczy politycznych, zarówno lewicowych, jak prawicowych.

Otrzymują:

E.S.Z. - P.I.
" - P.II.
Ambasada R.P. - Berlin
" " - Londyn
" " - Rzym
Poselstwo " - Berno

./.

42.629

Jasnem się stawało, że niechęć w stosunku do Polski powstała na tle wypadków wrześniowych zaczyna mijać i ustępować miejsca rozsądniejszym, bardziej objektywnym i realistycznym nastawieniom.

W tych warunkach i na tle ogólnego pogorszenia się sytuacji międzynarodowej Francji, kilkudniowy pobyt Pana Ministra w Monte Carlo i Jego wizyta złożona Kanclerzowi Hitlerowi w Berchtesgaden stały się dla całej prawie prasy francuskiej i wielu tutejszych działaczy politycznych punktem wyścia dla krytyki polityki min.Bonnet wobec Polski i domagania się wyjaśnienia jego stosunku do aljansu z Polską.

Bardzo znaczna część prasy wystąpiła wobec min.Bonnet z zarzutem, iż nie skorzystał z okazji pobytu Pana Ministra na południu Francji, aby z nim się zobaczyć i nawiązać bezpośredni kontakt polityczny. Gdy zjawiła się wiadomość o wyjeździe Pana Ministra do Berchtesgaden, nie tylko nie było w prasie francuskiej słów dawnej krytyki, ale odwrotnie, wszystkie zarzuty zostały skierowane pod adresem min.Bonnet. Ten ostatni probował , jak się zdaje, unieszkodliwić atak, rozpowszechniając w rozmowach z niektórymi członkami parlamentu opinię o jakoby bardzo złej sytuacji wewnętrznej w Polsce, oraz o niebezpieczeństwach, które grożą nam ze strony Niemiec. Jednak stosunki moje i moich współpracowników,zarówno z dużą ilością deputowanych, jak dziennikarzy, uległy w międzyczasie tak znacznej poprawie, że nie było nam trudno przeciwdziałać temu, dość zresztą naiwnemu manewrowi.

Zresztą rezultaty spotkania Pana Ministra z Kanclerzem były same w sobie tak wymowne, że podnieciły w sposób znakomity krytyków min.Bonnet. Opinia francuska zrozumiała, że nietylko bezpośrednie stosunki polsko-niemieckie nie uległy pogorszeniu, ale

że nawet pośrednio nie jesteśmy zagrożeni, ani t.zw. akcją ukraińską Kanclerza Hitlera, ani jakimiś gwałtownymi posunięciami z jego strony w Europie Srodkowej. Dominująca tu po Konferencji Monachijskiej obawa przed angażowaniem się w sprawy Wschodniej i Srodkowej Europy, jako najeżoną bezpośrednimi niebezpieczeństwami wojny, nastąpiła miejscu zaniepokojeniu, że skoro spotkanie w Berchtesgaden doprowadziło do poważnego odprężenia sytuacji we Wschodniej i Srodkowej Europie, niebezpieczeństwo aktywności ekspansywnej Niemiec mogą łatwo dać się odczuć w Europie Zachodniej, a to w związku z brutalną kampanią antyfrancuską prowadzoną przez Italię , która osłabiła nadzieje opinii francuskiej na możliwość zamknięcia się w ramach t.zw. polityki imperialnej. Rezultaty wizyty ministrów angielskich w Rzymie bynajmniej tego zaniepokojenia nie zmniejszyły.

W konsekwencji głosy dopominające się wyjaśnienia stosunków z Polską i rozsądnej wobec niej polityki stały się coraz częstsze, w literalnym znaczeniu tego słowa codzienne. Bardzo istotnym był fakt, że podłożem akcji krytyków min.Bonnet nie było protekcyjne zaniepokojenie sytuacją Polski, ale zdrowa troska o pogarszającą się stale sytuację międzynarodową Francji i zrozumienie, że désintéressement Francji sprawami Wschodniej i Srodkowej Europy utrudnia nasze położenie wobec Niemiec.

W tej atmosferze ataku ze strony prasy głównie o sprawy polskie i pewnego niezręcznego zakłopotania ze strony min.Bonnet, zaczęła się dyskusja w Izbie Deputowanych nad polityką zagraniczną Francji. Nastrój prasy przeniósł się prawie całkowicie na trybunę parlamentu. Za nielicznymi wyjątkami, których najważniejszym był p.E.Flandin, nie było niemal deputowanego, któryby w swym przemówieniu nie poruszył sprawy stosunku z Polską, lub przynajmniej nie wytknął min.Bonnet, że tak nieopacznie opuścił okazję do spotkania tu z Panem Ministrem. Tym razem nie były

to już tylko głosy sowietofilów, którzy w obronie stosunków z Polską widzieli wygodne podejście do leżącej im na sercu współpracy z Moskwą , ale także liczne głosy zdecydowanych przeciwników paktu francusko-sowieckiego.

Można więc z całym objektywizmem skonstatować, że sprawa stosunków z Polską została przez członków Izby Deputowanych wyraźnie zaktualizowana i to w sposób z naszego punktu widzenia całkowicie pozytywny. Jasnym było, że dzięki temu,i niestety prawdopodobnie tylko dzięki temu rząd nie będzie mógł pominąć jej milczeniem.

Min.Bonnet specjalnie czuły na ataki prasowe i parlamentarne,już w końcu zeszłego tygodnia nie zaprzestał,jak się zdaje, drobnych manewrów dywersyjnych w stosunku do atakujących, zdecydował się jednak na wypowiedzenie się o stosunkach francusko-polskich. /Miałem, n.p. niesłychane trudności ze zmuszeniem prasy paryskiej do powtórzenia wywiadu udzielonego przez Pana Ministra Nord American Press Alliance - napotkałem w tej sprawie na wyraźne przeciwdziałanie ze strony Quai d'Orsay/. Jak Panu Ministrowi wiadomo poinformował on mnie o tym w przygodnej zresztą rozmowie w ubiegły piątek 20-go b.m.

W swoim exposé odczytanym w Izbie Deputowanych w dniu 26 b.m. min.Bonnet dwukrotnie wspomniał o nas. Odnośne ustępy jego mowy były następujące:

1/ omawiając sprawę deklaracji francusko-niemieckiej:

"Je n'ai pas besoin de dire, messieurs, que nous avons informé de nos négociations les principaux pays intéressés auxquels nous lient des amitiés: la Pologne, la Belgique, l'Angleterre, l'U.R.S.S., les Etats-Unis d Amérique.

"Cet accord, comment l'ont-ils acueilli? A la Chambre des communes, M.Neville Chamberlain a déclaré que le gouvernement britannique avait ressenti une satisfaction particulière que la France eût été en mesure de conclure un accord avec l'Allemagne. En Amérique, des éditoriaux des trois plus grands journaux de New-Yonk et de Washington ont affirmé leur pleine compréhension de la politique française; la Pologne a fait connaître que son gouvernement se félicitait de l'heureuse conclusion de la déclaration franco-allemande.

Z/ Omawiając sprawę stosunków z Rosją Sowiecką i z Polską:

"Quant à nos rapports avec l'U.R.S.S. et la Pologne, ils ont été marqués par des consultations répétées. C'est ainsi qu'au cours de la crise de septembre, je suis resté en étroit contact, tantôt, avec M.Litvinov, que j'ai vu à plusieurs reprises à Genève et à Paris, tantôt avec l'ambassadeur de l'U.R.S.S. à Paris afin d'échanger les vues de nos gouvernements, conformément au pacte de 1935.

"La France a entretenu aussi ses relations traditionnelles d'amitié avec la Pologne. Lors de la déclaration franco-allemande du 6 décembre, j'avais, conformément à l'esprit de nos accords, averti l'ambassadeur de Pologne de nos intentions. En me remerciant de le tenir informé, le gouvernement polonais m'a fait savoir qu'il se félicitait d'un acte dont il appréciait pleinement le but, la signification et la portée. De même, M.Beck m'a fait prévenir, avant de quitter Monte-Carlo, de l'invitation qu'il venait de recevoir du chancelier Hitler. Je prie d'ailleurs la Chambre de ne pas oublier qu'il y a entre l'Allemagne et la Pologne un accord qui a été signé en 1934. M.Beck a tenu à mettre notre ambassadeur au courant

" de ses conversations. Nous sommes demeurés ainsi toujours en contact avec le gouvernement de Varsovie et nous avons eu avec lui, chaque fois qu'il a été utile, les conversations que justifient les rapports particuliers des deux pays et l'évolution des évènements.

"En toutes occasions, et récemment encore, le gouvernement polonais nous a renouvelé l'assurance que l'amitié française constituait une des bases essentielles de la politique de la Pologne.

"Ainsi, messieurs, il faut donc en finir avec la légende que notre politique aurait détruit les engagements que nous avions contractés, à l'est de l'Europe, avec l'U.R.S.S. ou avec la Pologne.

"Ces engagements subsistent toujours et ils doivent être appliqués dans l'esprit même où ils furent conçus."

Powyższe deklaracje min. Bonnet zostały następnie uzupełnione w przemówieniu premiera Daladier, które poprzedziło głosowanie nad votum zaufania w Izbie. Po krótkiej charakterystyce stosunku Francji do jej sąsiadów i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, premier Daladier powiedział mianowicie:

"Est-il besoin d'ajouter qu'il n'est nullement dans la pensée du gouvernement d'affaiblir les pactes qui lient la France aux autres peuples? Nous sommes résolus au contraire à les maintenir."

Przechodząc teraz do analizy wymienionych deklaracji premiera i ministra spraw zagranicznych Francji muszę zaznaczyć po pierwsze, iż przemówienie min.Bonnet nosiło od początku do końca charakter obrony przed krytyką, z którą polityka jego spotkała się zarówno ze strony prasy, jak mówców parlamentarnych. Był to raczej

referat, niż mowa polityczna, z tego też powodu exposé Ministra Spraw Zagranicznych spotkało się ze strony Izby z przyjęciem obojętnym i jest dość powszechnie krytykowane, jako niezmiernie blade i pozbawione wyrazu. Dopiero przemówienie premiera w tekście i tonie energiczne oraz politycznie znacznie wyraźniejsze pozwoliło na zakończenie długiej debaty parlamentarnej nad sprawami polityki zagranicznej Francji w atmosferze żywszego zainteresowania ze strony Izby i podnieconego nieco nastroju patriotycznego.

To pewne jednak, że mowa min.Bonnet nie była dlań sukcesem i nie wzmocniła jego już od dłuższego czasu osłabionej sytuacji.

Fakt zaś niewątpliwy, że min.Bonnet raczej bronił się przed atakami, niż kreślił pozytywne linie polityki zagranicznej Francji obniża też znaczenie jego exposé, jako świadomego aktu polityki rządu przezeń reprezentowanego.

Z tym wszystkim jednak zarówno debata parlamentarna, jak wystąpienia członków rządu, o których mowa powyżej, świadczą niezbicie o znacznym kroku naprzód w ewolucji opinii politycznej Francji od czasu jej zupełnego załamania się po katastrofalnej Konferencji Monachijskiej. Odnosi się to w pierwszej linii do zagadnienia stosunku do Polski. Co się tyczy bowiem stosunku Francji do Anglji, Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Niemiec i Italii, a nawet spraw Hiszpanii, to w tej dziedzinie ani debata parlamentarna, ani deklaracje członków rządu żadnych nowych elementów nie wniosły. Sprawy Europy Srodkowej zostały potraktowane pobieżnie i apolitycznie, tak samo sprawy Dalekiego wschodu. Prawdziwym novum było więc stwierdzenie utrzymania zobowiązań wobec Rosji Sowieckiej i Polski, z wyraźnym przeniesieniem punktu ciężkości na stosunki z Polską, które rozwijały się ostatnio w formie przyjaznego kontaktu informacyjnego na

tle rozmów i negocjacji z Niemcami.

Uprzytomniając sobie, jaką była nasza sytuacja w opinii francuskiej przed czterema zaledwie miesiącami, przypominając ataki, których objektem byliśmy po Konferencji Monachijskiej, a które skończyły się prawie powszechnym wybuchem w prasie i opinii francuskiej sprawy ukraińskiej, oraz biorąc pod uwagę, że prawie do końca grudnia ogromna większość opinii politycznej francuskiej chciała traktować nie tylko Środkową Europę, ale i nas, jako uznany przez Zachód teren ekspansji Niemiec, można skonstatować, iż w opinii politycznej Francji nastąpił w stosunku do nas dość głęboki i istotny przełom. Wyraźna niechęć w stosunku do Polski ustępuje miejsca zrozumieniu, iż jesteśmy jedynym państwem na kontynencie, które może odegrać poważną i pozytywną rolę w rozwiązaniu zagadnienia bezpieczeństwa Francji. Powyższe jest oczywiście wynikiem znacznego pogorszenia się sytuacji Francji i grożących jej niebezpieczeństw, które denerwują i niepokoją tutejszą opinię. Nie sądzę jednak, aby przełom ten był zjawiskiem wyłącznie konjunkturalnym.

Stosunek opinii francuskiej do Polski, który w niedawnej przeszłości był częścią składową jej ofenzywno-obronnych nastawień w stosunku do Niemiec, znajduje teraz swe miejsce w nastawieniach zawsze obronnych, ale obecnie już pozbawionych jakiegokolwiek charakteru ofenzywnego.

Ryzykownym jednak i niesłusznym byłoby twierdzenie, że rząd francuski docenia już w pełni wartość sojuszu z Polską i jest zdecydowany uczynić zeń poważny element swej polityki. Na razie można tylko skonstatować, że rząd francuski, unikając zbyt kategorycznego zaangażowania się, manifestuje w stosunku do układów łączących Francję z Polską swą dobrą wolę i dba o zachowanie dobrych stosunków z nami. Jest to wynikiem nietylko onieśmielenia i pewnego defetyzmu, które charakteryzują politykę oficjal-

ną Francji po Konferencji Monachijskiej, ale także braku jakiegokolwiek nowego pozytywnego planu tej polityki.

Dalsza pomyślna ewolucja polityki francuskiej w stosunku do nas może nastąpić albo pod wpływem zaostrzenia niebezpieczeństw grożących Francji, albo na skutek dalszego skonsolidowania się naszej sytuacji w Srodkowo-Wschodniej części Europy i wzrostu naszego wpływu na jej rozwój. W polityce francuskiej walczą dwie tendencje, które pod wpływem ostatnich wypadków znacznie osłabione, dążenie do podporządkowania swym wpływom t.zw. mniejszych państw kontynentu Europejskiego, lub uczynienia z nich przetargu z Niemcami, oraz obok niego zawsze silne pragnienie zapewnienia sobie i Europie pokoju.

Rzecz oczywista, że z chwilą, gdy w miarę rozwoju sytuacji ogólnej i specjalnie naszej, okaże się, że współpraca z Polską może mieć nie tylko znaczenie z punktu widzenia zapewnienia elementarnych prawie warunków bezpieczeństwa, kosztem,rzecz presta, pewnego ryzyka, ale że może ona stać się elementem pozytywnej i konstruktywnej polityki pokojowej, dzisiejszy jeszcze niezdecydowany, pełny wewnętrznych zastrzeżeń stosunek do sojuszu z nami będzie mógł ulec pozytywnej pożądanej ewolucji.

Zawsze jednak ciążyć na nim będzie stanowisko rządu angielskiego, które zapewne jeszcze na bardzo długo pozostanie dla polityki francuskiej miarodajnym.

Pozwalam sobie zwrócić osobno uwagę Pana Ministra na pewną zmianę, która zdaje się zachodzić w polityce francuskiej w ustosunkowaniu jej stosunku do sojuszu z nami i paktu z Rosją Sowiecką. Pomimo, iż min.Bonnet zamknął określenie stosunku do układów z nami i Rosją Sowiecką w jednym zdaniu , można z całą pewnością stwierdzić, że zarówno w opinii politycznej francuskiej, jak w miarodajnych kołach rządowych nasza sytuacja jest bez porównania

lepsza od sytuacji Rosji Sowieckiej i że tak powiem pierwsza. O ile przed wrześniem Rosja Sowiecka była traktowana, jako najważniejszy we Wschodniej Europie sojusznik, który ewentualnie miał wywierać presję na nas, o tyle dziś jest naodwrót. Polska występuje w roli właściwego partnera Francji, a stosunek do Rosji Sowieckiej staje się raczej czynnikiem pomocniczym i nieco formalnym, mającym na celu zapewnienie tyłów Polski. I w tej więc dziedzinie jesteśmy również świadkami ewolucji pożądanej i zdrowej, bo zgodnej z realnym układem sił we Wschodniej Europie.

Reasumując wszystko powyższe pragnę wyrazić przekonanie, iż w naszym dążeniu do zupełnego wyrównania i znormalizowania stosunków sojuszniczych z Francją, zrobiliśmy ostatnio dość poważny krok naprzód, zwłaszcza jeśli chodzi o przełom w opinii tutejszej i prasie. W najbliższej przyszłości musimy prawdopodobnie liczyć się z dwoma ewentualnościami:

1/ Albo zagrożenie Francji od strony Włoch i Niemiec będzie wzrastało - w tym wypadku będziemy objektem presji ze strony Francji w kierunku odciążenia jej sytuacji przez pewne sparaliżowanie swobody działań niemieckich,

2/ Albo też przyjdą próby szukania możliwości dojścia do trwalszego odprężenia sytuacji w Europie, które postawią przed nami trudne zadanie obronienia i czynnego zwaloryzowania rezultatów i możliwości naszej konstruktywnej pracy pokojowej. Zadanie to będzie moim zdaniem rzeczywiście trudne, gdyż dotychczas świadomość naszej roli pokojowej w Srodkowo-wschodniej Europie nie jest na zachodzie ugruntowaną. Politycy francuscy i opinia tutejsza /w Anglii przypuszczam tak samo/ są skłonni traktować dotychczasowe pozytywne rezultaty naszej polityki, jako wynik

chwilowej dobrej woli, a raczej przemijających planów Kanclerza Hitlera, niż jako rezultat naszych własnych działań i siły. Z tego też powodu sytuacja nasza wydaje się im stale pod znakiem zapytania , a nasze możliwości bardzo wątpliwe. Pod wpływem ostatnich wypadków i posunięć Pana Ministra jedynie zaufanie do rzeczywistej samodzielności i niezależności naszej polityki wzrosło. Nie jest to jednak równoznaczne z zaufaniem do naszych możliwości i siły.

Grzybowski.

AMBASADOR R.P.

8. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez la Varşovia, din 1 Februarie 1939.

Traducerea în limba română a facsimilului precedent.

Raportul politic No. IV/1.

Ambasada
Republicii Polone

Paris, 1 Februarie 1939.

No. 1/F/7

Strict secret!

Domnului

Ministru de Externe

Varşovia.

Discuţia privitoare la chestiunile politicii externe franceze, care s'a terminat ieri în parlamentul de aci cu un vot de încredere pentru guvernul domnului Daladier cu 379 voturi contra 234, îmi dă prilejul să vă expun d-voastră domnule Ministru, concepţiile mele, şi anume în primul rând referitoare la situaţia actuală a relaţiunilor dintre Franţa şi noi şi despre tratatele care o leagă pe Franţa de Polonia.

După cum pomeneam în raportul meu anterior din 17 Decembrie 1938 *), problema relaţiunilor faţă de Polonia a devenit actuală în cercurile politice franceze după evenimentele din luna Septembrie, prin faptul semnării declaraţiei de neagresiune franco-germană. Începând din momentul acesta, presa franceză a început să dedice mai mult loc şi mai multă atenţie relaţiunilor cu Polonia. S'a putut observa adică trezi un puternic şi viu interes pentru această problemă la o serie de oameni politici atât de dreapta cât şi de stânga. Se putea vedea că aversiunea faţă de Polonia, care se născuse din cauza evenimentelor din luna Septembrie, începuse să dispară şi făcea loc unei atitudini mai rezonabile, obiective şi realiste.

In aceste împrejurări, precum şi din cauza înrăutăţirii situaţiei internaţionale a Franţei, şederea D-voastră, domnule Ministru, mai multe zile la Monte Carlo şi vizita D-voastră la Cancelarul Hitler în Berchtesgaden au fost punctul de plecare, pentru întreaga presă franceză şi al multor oameni politici de aci, pentru criticarea politicei ministrului Bonnet faţă de Polonia; i se pretindea acestuia să dea o explicaţie a atitudinii sale faţă de înţelegerea cu Polonia.

O foarte importantă parte din presă imputa ministrului Bonnet, că n'a folosit vizita făcută de D-voastră în sudul Franţei pentruca să se întâlnească cu Domnia Voastră şi să ia contact politic direct. Când s'a aflat ştirea referitoare la plecarea D-voastră la Berchtesgaden, nu numai că au apărut mai departe în presa franceză manifestările critice de mai înainte, ci dimpotrivă se adresau toate imputările la adresa ministrului Bonnet. Această din urmă a încercat, după cum se părea, să pareze atacurile, fiindcă Domnia Sa a răspândit într'o conversaţie avută cu câţiva membrii ai parlamentului, părerea că situaţia internă din Polonia ar fi foarte grea şi că ne ameninţă pericole din partea Germaniei. Totuşi relaţiunile mele, precum şi acele ale colaboratorilor mei faţă de un mare număr de deputaţi precum şi faţă de ziarişti se găseau între timp într'o îmbunătăţire de aşa manieră, încât nu era greu pentru noi să contracarăm această manieră dealtfel foarte naivă.

Rezultatele întrevederii Domniei Voastre, domnule Ministru, cu Cancelarul Hitler, au fost dealtfel aşa de elocvente, încât ele au întărit esenţial critica ce i se aducea ministrului Bonnet. S'a înţeles în Franţa că relaţiunile directe polono-germane nu numai că nu sunt supuse unei înrăutăţiri, ci că noi nici nu suntem direct ameninţaţi, nici prin aşa zisa acţiune ucraineană a Cancelarului Hitler şi nici prin oarecare din măsurile sale forţate în Europa Centrală. După timpul neliniştii a urmat aci teama, care predomina după conferinţa dela München, de a se amesteca în problema Europei centrale şi răsăritene, care era ameninţată de un pericol direct de război. Cu toate că întrevederea din Berchtesgaden a dus la o destindere importantă a situaţiei din Europa răsăriteană şi centrală, se poate uşor simţi în Europa occidentală pericolul unei activităţi de expansiune a Germaniei şi în legătură cu campania brutală antifranceză, care este dusă de Italia şi care a micşorat speranţele Francezilor că aceasta se va lăsa încadrată în aşa zisa politică imperialistă. Rezultatele vizitei ministeriale engleze în Roma n'au micşorat cu nimic această nelinişte.

*) vezi pagina 10.

Deaceea vocile, cari cereau o clarificare a raporturilor faţă de Polonia şi o politică raţională faţă de aceasta, deveneau zilnice în adevăratul înţeles al cuvântului. Foarte important era faptul că acţiunea critică faţă de ministrul Bonnet nu se baza pe o neliniştire precaută referitoare la situaţia din Polonia, ci că ea a fost cauzată de nevoia de prevedere din cauza situaţiei internaţionale a Franţei, care se înrăutăţea mereu şi de convingerea că o desinteresare a Franţei în ceeace priveşte problemele Europei centrale şi răsăritene îngreuiază situaţia noastră faţă de Germania.

In această atmosferă a atacurilor din partea presei, mai ales din cauza problemelor poloneze şi din cauza unei anumite evazivităţi nedibace a ministrului Bonnet, a început în Camera Deputaţilor desbaterea despre politica externă a Franţei. Atmosfera din presă s'a transpus propriu zis complect pe tribuna parlamentului. Cu câteva excepţiuni, — aceea a d-lui E. Flandin a fost cea mai demnă de remarcat, — nu a existat aproape nici un deputat, care să nu fi amintit în discursul său relaţiunile faţă de Polonia sau care să nu fi imputat cel puţin ministrului Bonnet, că a fost aşa de neprevăzător şi a lăsat să treacă ocazia de a se întâlni cu Domnia Voastră domnule Ministru. Nu numai vocile prietenilor Ruşilor au fost de data aceasta acelea cari vedeau în apărarea raporturilor cu Polonia o apropriere favorabilă de colaborare cu Moscova, pe care o doreau în special, ci şi numeroase voci ale adversarilor înverşunaţi ai pactului franco-rus.

Astfel se poate constata în mod absolut obiectiv, că problema relaţiunilor cu Polonia a devenit foarte actuală, datorită membrilor Camerei Deputaţilor şi anume, într'un mod foarte pozitiv în ceeace ne priveşte pe noi. Datorită acestui fapt, şi din nefericire absolut numai datorită acestui fapt, guvernul nu va putea să treacă sub tăcere această problemă.

Ministrul Bonnet care este foarte sensibil faţă de atacurile de presă şi din parlament, n'a încetat încă dela sfârşitul săptămânii precedente probabil cu mici manevre de diversiune faţă de atacanţii săi; totuşi el s'a decis să se pronunţe în ceeace priveşte relaţiunile franco-polone. Eu am avut, spre exemplu dificultăţi enorme pentruca să urnesc presa pariziană să repete interviewul pe care l-aţi acordat D-voastră agenţiei North American Press Alliance, — în această chestiune Quai d'Orsay lucra evident contra mea. După cum vă este cunoscut, domnule Ministru, el m'a informat despre aceasta într'o conversaţie întâmplătoare din Vinerea trecută, la 20 l. c.

In expozeul său pe care Domnia Sa l-a citit la 25 curent în Camera Deputaţilor, ministrul Bonnet ne-a pomenit de două ori.

1. Cu ocazia discuţiei referitoare la declaraţia franco-germană:

„Nu este nevoie să spun, domnilor, că am informat despre negocierile noastre pe principalele ţări interesate, de cari ne leagă prietenii: adică *Polonia*, Belgia, Anglia, *U.R.S.S.* şi Statele Unite ale Americii.

Cum au primit ei acest acord? Domnul Neville Chamberlain a declarat în Camera Comunelor că guvernul britanic a simţit o satisfacţie deosebită aflând că Franţa a fost în stare să închee un acord cu Germania. In America, articolele de fond a trei dintre cele mai mari ziare din New-York şi din Washington au afirmat înţelegerea lor deplină pentru politica franceză; *Polonia a comunicat, că guvernul său este foarte satisfăcut de concluzia fericită a declaraţiei franco-germane.*

2. Cu ocazia discuţiei raporturilor cu Rusia şi Polonia:

„Cât priveşte raporturile noastre cu U.R.S.S. şi Polonia, acestea sunt caracterizate prin consultaţiuni repetate Astfel în timpul crizei din Septembrie, am rămas în strâns contac cu domnul Litwinow, pe care l-am văzut de mai multe ori la Geneva şi în Paris, cât şi cu ambasadorul U.R.S.S.-ului din Paris pentru schimbul de vederi a guvernelor noastre conform pactului din 1935.

Franţa a întreţinut deasemenea relaţiunile sale tradiţionale de amiciţie cu Polonia. Cu ocazia declaraţiei franco-germane din 6 Decembrie, l-am avertizat conform spiritului acordurilor noastre, pe ambasadorul Poloniei în ceeace priveşte intenţiile noastre. Mulţumindu-mi că-l ţin la curent, guvernul polonez mi-a comunicat că nu se poate decât bucura de un fapt al cărui scop şi pe a cărei importanţă şi însemnătate le aprecia. Deasemenea d. Beck m'a informat înainte de a părăsi Monte Carlo, despre invitaţia pe care a primit-o din partea Cancelarului Hitler. Rog Camera dealtfel să nu uite că între Germania şi Polonia există un acord care a fost semnat în 1934. D. Beck a ţinut să ţină la curent pe ambasadorul nostru despre convorbirea sa. In felul acesta am rămas mereu în contact cu guvernul din Varşovia şi am avut cu el, de câte ori era nevoie, convorbiri cari erau justificate de raporturile deosebite ale ambelor ţări şi de evoluţia evenimentelor.

In toate ocaziile, şi acum recent din nou, guvernul polonez ne-a reînnoit asigurarea că amiciţia cu Franţa constitue una din bazele esenţiale ale politicei poloneze.

Astfel, domnilor, trebuie în fine să se termine odată cu legenda că politica noastră a distrus angajamentele pe cari le-am contractat în Estul Europei, cu U.R.S.S. şi cu Polonia!

Aceste angajamente continuă să existe mereu şi ele trebuesc aplicate în acelaşi spirit în care au fost începute."

522

Aceste explicaţiuni ale ministrului Bonnet au fost complectate apoi încă în discursul prim-ministrului Daladier, care a premers votarea referitoare la votul de încredere din Cameră. După o scurtă caracterizare a raporturilor Franţei faţă de vecinii săi şi faţă de U. S. A., prim-ministrul spuse următoarele:

„Este oare necesar să adaog că nu este în intenţia guvernului de a slăbi pactele care leagă Franţa de celelalte popoare? Noi suntem decişi din contra, să le menţinem!"

Dacă încerc să analizez suszisele explicaţiuni ale prim-ministrului francez şi ale ministrului francez de externe, trebuie mai întâi să remarc că discursul ministrului Bonnet dela început până la sfârşit a avut caracterul unui discurs de apărare contra criticelor, de care s'a lovit politica sa atât din partea presei, cât şi din partea interpelatorilor din parlament. Discursul său a fost mai mult un referat, decât un discurs politic; din cauza aceasta expozeul ministrului de externe a fost primit cu indiferenţă în Cameră şi aproape în general criticat ca foarte şters şi lipsit de expresie. Abia discursul prim-ministrului, care atât în ceeace priveşte conţinutul cât şi tonul său, a fost energic şi mult mai important din punct de vedere politic, a terminat desbaterea lungă parlamentară despre politica externă a Franţei într'o atmosferă de un interes mai puternic din partea Camerei şi în acelaşi timp de mişcată simţire patriotică. Este sigur, că discursul ministrului Bonnet nu reprezintă pentru el nici un succes şi nu-i întăreşte în nici un fel poziţia sa, care de mult este slăbită.

Fără îndoială, d. ministru Bonnet s'a apărat mai mult faţă de atacuri decât să fi descris liniile pozitive ale politicii externe franceze, dar acest fapt a micşorat importanţa expunerii sale ca document al politicii guvernului reprezentat de Domnia sa.

Cu toate acestea, atât desbaterea parlamentară cât şi explicaţiunile membrilor din guvern despre cari a fost vorba mai sus, dovedesc fără îndoială un mare pas înainte în evoluţia concepţiilor politice franceze, începând din timpul decadenţei complecte a Franţei după catastrofa conferinţei dela München. Aceasta se referă în primul rând la problema raporturilor faţă de Polonia. In ceeace priveşte relaţiunile Franţei cu Anglia, Statele Unite, Germania şi Italia şi chiar problema spaniolă, nu a adus nimic nou în această privinţă, nici desbaterea parlamentului şi nici declaraţiunile membrilor guvernului. Problemele din Europa Centrală au fost tratate în treacăt şi nepolitic, deasemenea problemele Extremului Orient. Un novum în toată puterea cuvântului îl constituie constatarea menţinerii obligaţiunilor faţă de Rusia Sovietică şi Polonia, şi greutatea s'a pus aci clar pe relaţiunile cu Polonia; acestea s'au desvoltat în ultimul timp în forma unui contact prietenesc informativ pe baza conversaţiilor şi tratativelor cu Germania.

Dacă ne amintim care era situaţia noastră în concepţiile Francezului acum patru luni, dacă ne reamintim de atacurile al căror obiect am fost noi după conferinţa dela München şi cari s'au terminat la drept vorbind, cu punerea pe primul plan în presa franceză şi în opinia publică franceză a problemei ucrainene, dacă ţinem mai departe seamă, că, în fond marea majoritate a oamenilor politici francezi, până pe la finele lunii Decembrie, vroiau să socotească nu numai Europa Centrală ci şi pe noi ca pe un domeniu de expansiune germană recunoscut de puterile occidentale, nu putem atunci decât să constatăm că s'a produs în mentalitatea politică a Francezului, în ce ne priveşte pe noi, o schimbare adâncă şi esenţială. Aversiunea clară faţă de Polonia este înlocuită prin înţelegerea faptului, că pe continent noi suntem singurul stat, care poate să joace un rol important şi pozitiv în desvoltarea problemei siguranţei franceze. Natural, cele de mai sus sunt urmarea unei înrăutăţiri importante a situaţiei Franţei; în afară de aceasta, Franţa este ameninţată de primejdii cari fac pe oamenii de aici să fie nervoşi şi neliniştiţi. Cu toate acestea, nu cred că această întorsătură este numai simptomul unei conjuncturi.

Raporturile cu Polonia au format până de curând un factor esenţial în atitudinea de apărare ofensivă adoptată de opinia publică franceză faţă de Germania. Aceste raporturi îşi găsesc acum locul într'o atitudine de apărare încă prezentă dar acum lipsită de orice caracter ofensiv.

Ar fi însă periculos şi inexact să afirm că guvernul francez apreciază alianţa cu Polonia în toată amploarea acesteia şi că ar fi decis să facă din ea un element decisiv al politicii sale. Deocamdată se poate constata numai, că guvernul francez, care evită să se lege categoric de ceva, manifestă bune intenţii referitoare la tratatele dintre Franţa şi Polonia şi că se îngrijeşte pentru menţinerea de bune relaţiuni cu noi. Acest lucru reiese nu numai dintr'un anumit defetism, care caracterizează politica oficială a Franţei după conferinţa dela München, ci şi din lipsa vreunui nou plan pozitiv în această politică.

O desvoltare viitoare favorabilă a politicii franceze faţă de noi va putea să urmeze, sau când se vor accentua pericolele cari ameninţă Franţa sau când se va consolida mai mult situaţia noastră cu Estul Europei Centrale şi va creşte acolo influenţa noastră. In politica franceză sunt în luptă două tendinţe: vechea năzuinţă care sub influenţa ultimelor evenimente s'a diminuat simţitor, de a subordona influenţelor ei pe aşazisele state mici depe continentul european, adică de a le folosi ca obiect de speculaţie faţă de Germania, şi în afară de aceasta, tendinţa din ce în ce mai puternică de a asigura ea însăşi pacea în Europa.

Natural, în momentul în care se arată în măsura evoluţiei situaţiei noastre, că o conlucrare cu Polonia poate deveni importantă nu numai din punct de vedere al asigurării condiţiunilor elementare de

BIBLIOTECA MUNICIPALA
— CLUJ —
400,817

siguranţă, natural pe baza unui amintit risc, atunci atitudinea faţă de alianţa cu noi, atitudine care până acum este încă nedecisă şi plină de rezerve interioare, va putea să trăiască o evoluţie pozitivă şi salutară.

In această privinţă va fi important însă punctul de vedere al guvernului englez, care va fi încă multă vreme hotărîtor pentru politica franceză.

Imi permit să atrag personal atenţia Domniei Voastre asupra unei amintite schimbări care intervine după cât se pare în politica franceză în ceeace priveşte orientarea raporturilor ei faţă de alianţa cu noi şi faţă de pactul cu Rusia Sovietică cu toate că ministrul Bonnet a rezumat într'o singură declaraţie caracterizarea raportului faţă de tratatele cu noi şi cu Uniunea Sovietică, se poate totuşi constata cu toată siguranţa, că situaţia noastră atât în ceeace priveşte concepţia politică franceză, cât şi cercurile guvernamentale competente, este incomparabil mult mai bună decât aceea a Uniunii Sovietice; noi şedem să zicem aşa, în locul întâi. Deşi înainte de Septembrie, Rusia Sovietică era privită ca aliatul cel mai important din Europa de Răsărit, care ar fi urmat să exercite eventual o presiune asupra noastră, situaţia este acum inversă. Polonia primeşte rolul partenerului principal al Franţei, iar Uniunea Sovietică este văzută acum mai mult ca un factor auxiliar, sau ca un factor pur formal, care urmează să acopere spatele Poloniei. Şi în acest domeniu noi suntem martorii unei evoluţii salutare şi sănătoase care corespunde raportului real de forţe din Europa de Est.

Dacă rezumăm toate cele de mai sus am dori să ne exprimăm convingerea că în ultimul timp am făcut un mare pas înainte în năzuinţa noastră spre o echilibrare complectă şi o normalizare a relaţiunilor de alianţă cu Franţa, mai ales în ceeace priveşte schimbarea concepţiilor de aci şi presa. In viitorul cel mai apropiat putem să socotim cu două eventualităţi.

1. Sau va creşte ameninţarea Franţei din partea Italiei şi Germaniei, în cazul acesta noi vom fi obiectul unei presiuni din partea Franţei, care caută să-şi uşureze situaţia paralizând în parte libertatea de acţiune a Germaniei;

2. sau se va încerca însă să se găsească posibilitatea de a se ajunge la o destindere durabilă a situaţiei din Europa; faptul acesta ne pune în faţa grelei probleme să apărăm şi să valorificăm activ rezultatele şi posibilităţile muncii noastre constructive de pace. După părerea mea această misiune va fi foarte grea, fiindcă până acum nu s'a recunoscut în Occident rolul nostru de pacificare în Europa Centrală răsariteană. Oamenii politici francezi precum şi opinia publică de aci (presupunem că în Anglia va fi situaţia aceeaşi) sunt înclinaţi să trateze rezultatele pozitive de până acum ale politicii noastre de pace, drept rezultatul unei bunevoinţi momentane sau mai mult al planurilor trecătoare ale Cancelarului Hitler, nu însă ca rezultat al activităţii noastre proprii şi al poziţiei noastre politice. Tocmai din aceste motive, situaţia noastră lui îi pare continuu problematică şi posibilităţile noastre par foarte îndoielnice oamenilor politici francezi. Sub influenţa ultimelor evenimente şi a măsurilor lor, domnule ministru, a crescut încrederea în independenţa noastră reală şi în independenţa politicii noastre. Totuşi aceasta nu poate fi identificată cu o încredere în şansele noastre şi posibilităţile noastre de putere politică.

Ambasadorul Republicii Polone:

Lukasiewicz

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Nr. 1/F/10

IV I Nr. 708

RAPORT POLITYCZNY Nr. IV/4

Paryż, dnia lutego 1939.

ŚCIŚLE-TAJNE

DO
PANA MINISTRA
SPRAW ZAGRANICZNYCH
W WARSZAWIE.

Przed tygodniem wrócił do Paryża po trzymiesięcznym urlopie spędzonym w Ameryce, Ambasador Stanów Zjednoczonych- W.Bullit. W międzyczasie odbyłem z nim dwie długie rozmowy, które pozwalają mi poinformować Pana Ministra o jego poglądach na sytuację międzynarodową, oraz politykę Washingtonu.

1. Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych, jako wysiłek stały zmierzający do bezpośredniego udziału w rozwoju stosunków w Europie nie istnieje i jest niemożliwą, gdyż nie mogłaby być przyjętą przez opinię publiczną, która pod tym kątem widzenia nie zmieniła nastawień izolacjonistycznych. Istnieje natomiast wybitnie wzmożone zainteresowanie społeczeństwa amerykańskiego sytuacją europejską, które odsuwa nawet na plan dalszy sprawy wewnętrzne i przyćmiewa zainteresowanie, którym się normalnie cieszyły. Sytuacja międzynarodowa w Europie jest traktowana przez sfery oficjalne, jako niezmiernie poważnie obciążona groźbą konfliktu zbrojnego. Czynniki miarodajne uważają, że gdyby doszło do wojny pomiędzy Anglią i Francją

z jednej strony, a Italią i Niemcami z drugiej, i gdyby w tej wojnie Anglia i Francja mogły ponieść porażkę, Niemcy stałyby się bezpośrednio niebezpieczne dla realnych interesów Stanów Zjednoczonych na kontynencie amerykańskim. Z tego powodu na wypadek wojny sprawa udziału w niej Stanów Zjednoczonych po stronie Francji i Anglii jest zgóry przewidziana, oczywiście w jakiś czas po jej wybuchu. Jak się amb. Bullit wyraził:" jeśli wojna wybuchnie, nie będziemy zapewne brali w niej udziału od początku, ale skończymy ją."

Zdaniem amb. Bullita powyższe nastawienie miarodajnych czynników Waszyngtonu jest pozbawione elementów ideologicznych i wypływą wyłącznie z potrzeby bronienia realnych interesów Stanów Zjednoczonych, które w razie porażki francusko-angielskiej byłyby poważnie i bezpośrednio zagrożone, jednocześnie od strony Pacyfiku i Atlantyku.

Stwierdzając, iż pogłoskę o tym, jakoby prezydent Roosvelt miał powiedzieć, iż:" granica Stanów Zjednoczonych leży we Francji" jest fałszywą, amb. Bullit wyraził przekonanie, iż prezydent powiedział z pewnością, że sprzedaje samoloty Francji, ponieważ armia francuska jest pierwszą linią obrony Stanów Zjednoczonych, odpowiadałoby to bowiem całkowicie jego poglądom.

2. Pretensje włoskie w stosunku do Francji są pozbawione absolutnie wszelkich podstaw i argumentów, które mogłyby choćby częściowo usprawiedliwiać je. Francja nie może więc i nie powinna iść na żadne ustępstwa, a nawet ich pozory. Jakiekolwiek ustępstwo ze strony Francji byłoby podważeniem jej prestige'u w Afryce, należy przeto wykluczyć ewentualność kompromisu kosztem interesów Francji.

Teoretycznie biorąc zachodzi obawa, że Anglia, może razem

z Berlinem, chciałaby sprobować w momencie jakiegoś napięcia narzucić Francji niezgodny z jej interesem kompromis. W tym jednak wypadku Francja będzie mogła liczyć na mocne poparcie ze strony Waszyngtonu. Stany Zjednoczone rozporządzają w swoich stosunkach z Anglią różnolitymi i niezmiernie poważnymi środkami presji , groźba zastosowania których wystarczyłaby dla powstrzymania Anglii przed polityką kompromisu kosztem Francji.

Trzeba się liczyć z tym, że prestige Anglii w opinii amerykańskiej pod wpływem wypadków na Dalekim Wschodzie i rezultatów Konferencji Monachijskiej bardzo znacznie upadł, że z drugiej strony opinia amerykańska zdaje sobie sprawę, jak dalece zależy dziś Anglii na współpracy ze Stanami Zjednoczonymi i ich poparciu.

W tych warunkach należy przypuszczać, iż Hitler i Mussolini nie zdecydują się na doprowadzenie do otwartego konfliktu z Francją i Anglią na tle pretensji Włoch w stosunku do Francji.

Słabą stroną sytuacji Stanów Zjednoczonych jest oczywiście to, że przesądzając już dzisiaj swoje stanowisko w ewentualnym konflikcie zbrojnym, nie mogą one jednocześnie brać czynnego udziału w pozytywnym rozwiązywaniu problemów europejskich, gdyż na to opinia amerykańska nastrojona izolacjonistycznie nie pozwoliłaby.

3. Stosunek amerykańskich czynników miarodajnych do Włoch i Niemiec jest negatywny, głównie z tego powodu, iż uważają one że nowe sukcesy osi Berlin-Rzym, któreby podważyły prestige i autorytet Francji i Anglii, jako potęg imperialnych, zagrażałoby już prawie bezpośrednio realnym interesom Stanów Zjednoczonych. To też polityka zagraniczna Waszyngtonu będzie przeciwdziałała ewentualnemu rozwojowi sytuacji po tej linii.

Stany Zjednoczone rozporządzają w stosunku do Włoch i Nie-

miec szeregiem środków presji, które są już dziś bardzo poważnie zbadane i uszeregowane. Środki te natury przeważnie gospodarczej są tego rodzaju, że mogą być stosowane bez najmniejszej obawy oporu ze strony opinii wewnętrznej , a będą niewątpliwie dostatecznie wymowne i dotkliwe zarówno dla Rzymu, jak Berlina. Amb. Bullit jest zdania, że presja ze strony Stanów Zjednoczonych wywierana jednocześnie na Włochy i Niemcy z jednej strony, a na Anglię z drugiej, może w znacznym stopniu zapobiec wybuchowi konfliktu zbrojnego, lub rozwojowi całości sytuacji europejskiej w kierunku, z punktu widzenia Waszyngtonu niepożądanym.

Na moją uwagę, iż w obecnym stanie rzeczy nie jest jednak jasnym, czy Stany Zjednoczone byłyby gotowe bić się z Niemcami i Włochami o kolonie francuskie, czy też raczej walczyć przeciw pewnym ustrojom i ideologiom, amb. Bullit stwierdził kategorycznie, iż o postawie Waszyngtonu decydują wyłącznie interesy realne Stanów Zjednoczonych, a nie zagadnienia ideologiczne.

Dodać muszę, iż amb. Bullit zdaje się być zupełnie pewnym bezwzględnego oporu Francji przeciw pretensjom włoskim i w konsekwencji wyklucza możliwość ewentualnej mediacji angielskiej, czy też angielsko-niemieckiej, której celem byłoby szukanie kompromisu kosztem Francji.

Powstrzymuję się narazie od formułowania jakichkolwiek własnych opinii na tle wypowiedzeń się amb. Bullita, chciałbym bowiem przedtem uzyskać od niego potrzebne dodatkowe wyjaśnienia. Jedno wydaje się być pewnym, iż polityką prezydenta Roosvelta będzie szła w najbliższym czasie po linii popierania oporu Francji, hamowania nacisku niemiecko-włoskiego oraz osłabienia kompromisowych tendencji Anglii.

Grzybowski
AMBASADOR R.P.

9. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez din Varşovia, din ... Februarie 1939

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Raportul politic No. IV/4

Ambasada
Republicii Polone

No. 1/F/10

Paris, ... Februarie 1939

Strict secret!

Excelenţei Sale

Domnului Ministru de Externe

Varşovia.

Acum o săptămână s'a reîntors la Paris, după un concediu de trei luni petrecut în America, ambasadorul Statelor Unite W. Bullitt. Intre timp am avut cu el două lungi întrevederi, cari îmi permit, Domnule Ministru, să vă informez despre părerile sale în ceeace priveşte situaţia europeană, precum şi o privire generală despre politica Washington-ului.

1. Nu există politică externă a Statelor Unite, care ar fi animată de năzuinţa de a participa direct la evoluţia stărilor de fapt din Europa. O astfel de politică externă nici nu ar fi posibilă, fiindcă nu ar fi aprobată de către opinia publică, care nu şi-a schimbat în această privinţă atitudinea ei izolaţionistă. Insă există un interes extraordinar de viu al poporului american pentru situaţia europeană. Faţă de acest interes au trecut pe planul al doilea chiar chestiunile interne şi pierd din atracţia şi atenţia de care se bucurau altădată. Situaţia internaţională este privită de cercurile oficiale ca foarte gravă şi ca fiind ameninţată de pericolul unui conflict armat. Factorii hotărîtori sunt de părere că, dacă ar fi să se nască între Anglia şi Franţa pe de-o parte şi Germania şi Italia pe de altă parte un război în care Anglia şi Franţa ar putea să sufere o înfrângere, atunci Nemţii ar deveni periculoşi intereselor reale ale Statelor Unite pe continentul american. Din acest motiv se poate prevedea din capul locului participarea Statelor Unite la război de partea Franţei şi Angliei, natural după un anumit timp dela izbucnirea conflictului. Ambasadorul Bullitt exprimă lucrul acesta astfel: „Dacă va izbucni un război, noi nu vom lua la început parte la el, însă noi îl vom termina."

După părerea ambasadorului Bullitt atitudinea de mai sus a cercurilor hotărîtoare din Washington este lipsită de orice elemente ideologice şi ea rezultă exclusiv din necesitatea de apărare a intereselor Statelor Unite, cari ar fi ameninţate în cazul unei înfrângeri franco-engleze grav şi direct atât dinspre Oceanul Pacific cât şi dinspre Oceanul Atlantic.

Ambasadorul Bullitt afirmă că svonul care atribuie Preşedintelui Roosevelt afirmaţia că graniţele Statelor Unite ar fi la Rin, ar fi falş. El îşi manifestă însă convingerea sa că Preşedintele a spus sigur, că el va vinde Franţei avioane, fiindcă armata franceză ar fi prima linie de apărare a Statelor Unite. Aceasta ar corespunde perfect părerilor sale.

2. Pretenţiile italiene faţă de Franţa sunt lipsite absolut de orice fundament şi argument cari nici parţial nu se pot justifica. Franţa nu poate şi nu trebuie deaceea să facă nici cel puţin acceptări aparente. Orice cedare a Franţei ar însemna subminarea prestigiului său în Africa. Deaceea trebuieşte socotit ca exclus orice compromis eventual pe seama intereselor franceze.

Teoretic vorbind există teama că Anglia ar putea să încerce împreună cu Berlinul să impună Franţei într'un moment oarecare de încordare un compromis, care nu s'ar împăca cu propriile ei interese. In cazul acesta Franţa va putea conta pe sprijinul puternic al Washington-ului. Statele Unite dispun în ce priveşte Anglia de deosebite şi foarte importante mijloace de constrângere. Numai ameninţarea aplicării lor ar fi suficientă să oprească Anglia dela o politică de compromis pe seama Franţei.

Trebuie să se socotească cu aceasta, că prestigiul Angliei a pierdut enorm de mult în opinia publică americană după evenimentele din Extremul Orient şi după rezultatele conferinţei dela München. Pe de altă parte opinia publică americană este absolut edificată ce preţ pune astăzi Anglia pe o colaborare cu Statele Unite şi pe sprijinul său.

In aceste împrejurări se poate presupune, că Hitler şi Mussolini nu vor lăsa să se ajungă la un conflict oficial cu Anglia şi Franţa pe baza pretenţiunilor italiene faţă de Franţa.

Este fără îndoială o parte slabă a Statelor Unite că acestea, deşi şi-au fixat chiar de-acum punctul lor de vedere într'un eventual conflict, totuşi nu pot să ia parte activă în acelaşi timp la soluţionarea pozitivă a problemelor europene, fiindcă concepţia izolaţionistă americană n'ar permite acest lucru.

3. Raporturile factorilor hotărîtori americani faţă de Italia şi Germania sunt negative mai ales fiindcă acestea sunt de părere că noile succese ale axei Roma—Berlin, cari au subminat prestigiul şi autoritatea Franţei şi Angliei ca puteri imperiale, ameninţă aproape direct interesele reale ale Statelor Unite. Deaceea şi politica externă a Washington-ului va acţiona contra unei eventuale progresări a situaţiei în această direcţie.

Statele Unite dispun în relaţiunile lor faţă de Italia şi Germania de diferite mijloace de constrângere, cari sunt chiar astăzi foarte serios examinate şi organizate. Aceste mijloace, în cea mai mare parte de natură economică, sunt de aşa manieră încât pot fi aplicate fără cea mai mică teamă de rezistenţă în politica internă. Ele vor fi fără îndoială atât pentru Roma cât şi pentru Berlin suficient de expresive şi de sensibile. Ambasadorul Bullitt este de părere, că o presiune făcută concomitent, odată din partea Statelor Unite şi altă dată din partea Angliei asupra Italiei şi Germaniei ar putea în mare măsură preveni izbucnirea unui conflict armat, sau desvoltarea situaţiei europene într'o direcţie care nu ar fi de dorit din punctul de vedere reprezentat de Washington.

La observaţia mea, că în situaţia momentană nu se poate vedea clar, dacă Statele Unite ar fi dispuse să se bată cu Germania şi cu Italia pentru coloniile franceze, sau pentru a lupta contra anumitor sisteme şi ideologii, ambasadorul Bullitt declară categoric, că atidudinea Washington-ului va fi hotărîtă numai de interesele reale ale Statelor Unite şi nu de probleme ideologice.

Trebuie să adăogăm, că ambasadorul Bullitt pare să fie sigur de rezistenţa necondiţionată a Franţei faţă de pretenţiile italiene şi exclude în consecinţă o mijlocire eventuală din partea Angliei, sau anglo-germane, al cărei scop să fie realizarea unui compromis pe seama Franţei.

Aş dori să mă abţin deocamdată dela o formulare a părerii mele proprii faţă de declaraţiunile ambasadorului Bullitt. Năzuesc să obţin dela el încă câteva explicaţiuni suplimentare. Un lucru îmi pare însă absolut cert şi anume, că politica Preşedintelui Roosevelt din viitorul apropiat va urmări să sprijine rezistenţa Franţei, va încerca să stânjenească presiunea germano-italiană şi să slăbească tendinţele de compromis ale Angliei.

J. Lukasiewicz

Ambasador al Republicii Polone

T № 330/AB.59/10.

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ER/MR-No.57/tj/122

Londyn, dnia 9 marca 1939 r.

Tajne.

RAPORT POLITYCZNY No.6/2.

Misja gospodarcza pana Hudsona.

Był dzisiaj u mnie na śniadaniu p. Hudson, " Sekretarz parlamentarny dla Handlu Zagranicznego", którego wraz z kilku współpracownikami oraz urzędnikami Foreign Office'u i Treasury zaprosiłem w związku z jego zamierzoną wizytą w Warszawie w drugiej połowie b.m. To spotkanie towarzyskie dało mi sposobność do szybkiego i przyjaznego zlikwidowania nieporozumienia, które się wyłoniło między nami a stroną angielską w przedmiocie importu brytyjskiego do Polski / przydział kontyngentów /. Piszę o tym w osobnym raporcie z dnia 10.marca No.57/tj/123.

Zadawalniający obrót powyższej sprawy stworzył dobre warunki dla bardzo przyjaznej wymiany myśli między nami. Pan Hudson, którego znam już od kilku lat, ale tylko powierzchownie, uderzył mnie swoją nieco prymitywną, ale naładowaną energią prostolinijnością, oraz metodą - tak różną od stosowanej przez urzędników Foreign Office'u dyskrecji - otwartego poruszania nawet drażliwych politycznych tematów.

Rozdzielnik:

pp.Ambasadorowie
Berlin,
Paryż,
Rzym,
Moskwa,
p.Poseł
Berno.

Do Pana Ministra
Spraw Zagranicznych,
w Warszawie.

Metoda powyższa jest prawdopodobnie częściowo świadoma i celowa i wypływa z decyzji rządu tutejszego okazywania na zewnątrz siły brytyjskiej i brytyjskiej stanowczości i optymizmu celem wywarcia pożądanego wrażenia na kontynentalnych rozmówcach. Pozatym wynika ona z pewnością z indywidualnego nastawienia p. Hudsona, który wydaje się być zdecydowany, występując w roli " podróżującego " z ramienia Whitehallu, w wyborze ofiarowywanych towarów rezerwować dużo miejsca dla " pewności i zaufania " mających stać się udziałem kontrahentów, którzy opowiedzą się przy Wielkiej Brytanii. Ten stan rzeczy wcale nie zmniejsza znaczenia podróży p. Hudsona do kilku stolic europejskich, ale przemawia moim zdaniem za ostrożnym i raczej zwężającym interpretowaniem wypowiedzeń się p. Hudsona, o ile one dotyczą nie konkretnych zapewnień lub zobowiązań, lecz bardziej ogólnych i nie wiążących oświadczeń, o wartości raczej propagandowej.

Dzięki impulsywności i bezpośredniości pana Hudsona rozmowa z nim była jednak szczególnie ciekawa. Nie taił on swego przekonania, że cały zasadniczy wysiłek angielski jest skierowany pod kątem przeciwstawienia się groźbie niemieckiej. Niebezpieczeństwo, mogące grozić ze strony Włoch, p. Hudson traktuje z lekceważeniem. Jest zdania, że Włochy są tak wyczerpane gospodarczo, że nie mogą sobie pozwolić na

groźną dla Anglii akcję samodzielną. Ale i w ocenie problemu niemieckiego ujawnił duży optymizm. Powiedział mi, że zdaniem jego: " znajdujemy się już prawie poza okresem niebezpieczeństwa! " W szczególności Niemcy życzą sobie bardzo porozumienia gospodarczego, którego rzecznikiem jest m.i. p. Funk. Skłania ich do tego ciężkie położenie gospodarcze, które - zdaniem p.Hudsona - doznaje obecnie silnego zaostrzenia przy spadającym eksporcie etc. i które w szczególności miałoby nabrzmieć w lecie b.r. Porozumienie gospodarcze angielsko-niemieckie uważa pan Hudson za jak najbardziej prawdopodobne w ramach umów kartelowych, które jednak wykluczałyby wszelką wyłączność kosztem państw gospodarczo słabych. Pozatym rząd brytyjski jest zdecydowany nie ustępować z żadnego rynku europejskiego i nie rezygnować ze swego stanu posiadania na rzecz Niemiec. Nie znaczy to wszakże by Wielka Brytania kwestionować miała Niemcom pierwsze miejsce, które z przyczyn naturalnych, geopolitycznych i t.p. zajęły one na niektórych rynkach / środkowo- europejskich /. /x/

/x/ P. Hudson, uzasadniając swój optymizm co do rezultatów jego rozmów berlińskich, powoływał się m.i. na następującą informację,daną mu przez nowego posła rumuńskiego w Londynie, p. Tilea:

Ze strony niemieckiej jeszcze przed kilku tygodniami stawiano Węgrom, jako warunek dla uregulowania wzajemnych stosunków gospodarczych i zabezpieczenia odbioru węgierskiej produkcji rolnej, - aby Węgry wyrzekły się tworzenia nowych warsztatów przemysłowych w działach interesujących niemiecki eksport. Ostatnio strona niemiecka miała odstąpić od tego żądania, motywując zmianę stanowiska pewnością rychłego już porozumienia gospodarczego Rzeszy z Wielką Brytanią.

P. Hudson utrzymuje, iż ścisłość powyższej informacji p. Tilei miał możność sprawdzić na innej drodze.

W tym miejscu, dając w sposób charakterystyczny upust swemu zaufaniu do pomyślnego rozwoju wypadków, p. Hudson powiedział: " Teraz się ułożymy na odcinku gospodarczym, obalając m.i. dotychczasowy system niemiecki dwu-stronnych tranzakcyj wymiennych; - na jesieni ściągniemy do Londynu Goeringa, za rok doprowadzimy do układu o ograniczenie zbrojeń, za 18 miesięcy zaś załatwimy bez reszty bolączki kolonialno-surowcowe, zabezpieczając w ten sposób pokój i przywracając zachwianą polityczną równowagę! " Ujawniające się w tych słowach zaufanie p. Hudsona do rezultatu jego rozmów w Berlinie nie przeszkadza mu myśleć i mówić o " polityce rozwijania środków oporu ". Sam charakteryzując stanowisko swego kraju twierdził, że polityka brytyjska porzuciła obecnie metody i hasła ostatniego 20-lecia i nawiązała do okresu bojowego z końca 19-go wieku, t.j. epoki Józefa Chamberlaina, nawiązując z konieczności do tradycji: " Jingo! ".

Charakterystyczne były uwagi, które wypowiedział na temat Rosji. Pytał się mnie w szczególności: 1/ jak oceniamy siłę rosyjską? 2/ jaką wagę przywiązujemy do zawartego ostatnio ze Związkiem Sowieckim porozumienia handlowego? 3/ czy jest do pomyślenia aby stosunki nasze ze Sowietami stały się bardziej zażyłe? 4/ czy sądzę, że Sowietom zależy na stosunku przyjaznym z Wielką Brytanią, co otwierałoby pomyślne horoskopy dla jego

rozmów na tematy gospodarcze w czasie wizyty w Moskwie. Na powyższe pytania odpowiedziałem stylem raczej dyplomatycznym. Nawiązując w szczególności do pytania No.4 zauważyłem, że obecnie przedstawiciele sowieccy starają się " markować " wielką pewność siebie i twierdzą, że o ile niebezpieczeństwo wojny istnieje, to istnieje ono na odcinku " najmniejszego oporu, t.j. na Zachodzie. Związek Sowiecki jest tak silny, jak twierdzą oni z dużą pewnością siebie że może bez troski patrzeć w przyszłość. Hudson powiedział mi na to, że nie dalej jak wczoraj usłyszał z ust ambasadora Maiskiego dosłownie to samo.

Powyższe ciekawe reakcje p. Hudsona wskazują: 1/ iż jest bardzo przejęty sowieckim odcinkiem swojej podróży; 2/ że przywiązuje doń duże znaczenie; 3/ że nie jest, jak dotychczas, pewny moskiewskiej wzajemności. Trzeba przytym pamiętać, że zamierzone rozmowy p. Hudsona w Moskwie, niezależnie od politycznego znaczenia, o którym jak się zdaje lubi mówić, dotyczyć będą konkretnych spraw gospodarczych i że to strona angielska będzie przedewszystkim dopominała się o nadanie obrotom rosyjsko-angielskim lepszej z jej punktu widzenia równowagi, przez rozszerzenie eksportu angielskiego do Sowietów.

IO. marca 1939.

Już po napisaniu niniejszego raportu miałem sposobność na wczorajszym wieczornym przyjęciu na Dworze przeprowadzić rozmowę z ambasadorem Maiskim.

Rozmowa ta utwierdziła mnie w przekonaniu, że ocena moja spotkania Hudson - Maiski była trafna. P.Maiski jest zdania, że p. Hudson, podkreślając polityczne znaczenie swojej misji liczy tą drogą na tym łatwiejsze osiągnięcie pożądanych rezultatów gospodarczych. Poza tym p. Maiski zarzuca Anglikom brak należytej perspektywy historycznej i trafnej oceny równowagi sił w Europie. Anglicy - jego zdaniem - wyobrażają sobie potęgę Wielkiej Brytanii na miarę roku 1870! Oczekują, że sam fakt wysłania przez nich misji handlowej do Moskwy, powitany będzie przez Sowiety entuzjastycznie i z gorącą wdzięcznością. Tymczasem, jak miał sposobność powiedzieć panu Hudsonowi, będzie on przyjęty w Moskwie bardzo uprzejmie i wysłuchany z całą należną uwagą. Ocenę jednak pożyteczności i znaczenia misji strona sowiecka rezerwuje aż do chwili kiedy p. Hudson konkretnie się wypowie. Wreszcie p. Maiski zauważył, że zarzuty stawiane ze strony angielskiej co do braku równowagi w obrotach angielsko-sowieckich są nieuzasadnione: jeśli Sowiety nie kupują więcej w Anglii to przedewszystkim dlatego, że cały szereg interesujących Rosję fabryk angielskich jest przeciążony produkcją, związaną z dozbrojeniem i nie jest w stanie przyjąć proponowanych im zamówień.

Przytoczone rozmowy moje z pp. Hudsonem i Maiskim rzucają interesujące światło na obecny stan stosunków angielsko-sowieckich, o których się tutaj ostatnio dużo mówi, w sposób jednak mało konkretny, zabarwiony przekonaniami każdorazowego informatora. Pozwalają one z dużym stopniem wiarygodności wnioskować, że bliższy polityczny kontakt Londyn- Moskwa jak dotychczas nie został nawiązany i że takie fakty uderzające opinię publiczną, jak n.p. nieoczekiwane pojawienie się premiera na wieczorze w Ambasadzie sowieckiej były obliczone zwłaszcza na efekt zewnętrzny, nie wypływają zaś z uprzedniego poufnego kontaktu między stronami. Pierwszym konkretnym posunięciem, wychodzącym ze strony angielskiej jest rozciągnięcie misji Hudsona na Moskwę. Posunięcie to strona sowiecka jak dotąd przyjmuje z wstrzemięźliwością.

Na temat swoich projektowanych rozmów w Warszawie p. Hudson mówił niewiele i w sposób ogólnikowy, podkreślając, że nie ma dla nich przygotowanego sztywnego programu. Celem jego jest spowodowanie powiększenia obrotów wzajemnych i przyczynienie się do wzmożenia eksportu polskiego na rynki wolnodewizowe, przy równoczesnym zwiększeniu eksportu angielskiego do Polski. / przy ewentualnej pomocy ze strony angielskiego " kredytu eksportowego ".

Edward Raczyński

/ Edward Raczyński /
Ambasador Rzeczypospolitej

10. Raportul ambasadorului polonez la Londra, Contele Edwar Raczynski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 9 Martie 1939

Traducere în limba română a facsimilului precedent

Raport politic Nr. 6/2

Ambasada
Republicii Polone

Londra, 9 Martie 1939

ER/MR-No. 57 Tj/122

Secret!

Excelenţei Sale

Domnului Ministru de Externe

Varşovia

Misiunea economică a d-lui Hudson

A fost astăzi la mine la masă d. Hudson „secretarul parlamentar pentru comerţul exterior", pe care l-am rugat să vină la mine împreună cu câţiva colaboratori, precum şi cu funcţionari de-ai Foreign Office-ului şi de-ai Ministerului de Finanţe, în legătură cu călătoria sa plănuită la Varşovia, în partea a doua a lunii acesteia. Această întâlnire de curtoazie mi-a dat ocazia să înlătur repede şi prieteneşte o neînţelegere dintre noi şi Englezi, care se manifestase în ceeace priveşte importul britanic în Polonia (distribuirea de contingente). Despre aceasta am să scriu într'un raport special din 10 Martie cu No. 57/tj/123.

Revirimentul mulţumitor al acestei chestiuni a creat condiţiile bune pentru un schimb de păreri foarte prietenesc. Domnul Hudson, pe care îl cunosc de câţiva ani, deşi numai superficial, mi-a făcut o adâncă impresie prin franchetea sa primitivă însă plină de energie şi prin atacarea deschisă chiar a temelor delicate politice, o metodă care se deosebeşte foarte mult de discreţiunea funcţionarilor dela Foreign Office. Această metodă este aplicată în parte chiar conştient şi intenţionat şi se bazează pe hotărîrea guvernului de-aci să manifesteze în afară forţa, hotărîrea şi optimismul Marei Britanii pentruca să facă impresie asupra interlocutorilor depe Continent. In afară de aceasta ea rezultă sigur din înclinarea individuală a d-lui Hudson, să apară în rolul unui „voiajor" în numele Whitehallului, pentru „siguranţă şi încredere" în alegerea mărfurilor oferite, la cari urmează să participe contrahenţii, care se vor hotărî pentru Anglia. Această situaţie nu diminuează întru câtuşi de puţin importanţa călătoriei d-lui Hudson în câteva capitale europene, ci contribuie după părerea mea la o interpretare precaută şi mai degrabă restrictivă a explicaţiunilor d-lui Hudson, în măsura în care ele nu sunt asigurări sau obligaţiuni concrete, ci mai mult exprimări generale şi cari nu obligă, cu o valoare mai mult propagandistică.

Daratorită impulsivităţii şi promptitudinii d-lui Hudson, întreţinerea cu el a fost deosebit de interesantă. El nu a ascuns convingerea sa că toată sforţarea principală a Angliei este dirijată de perspectiva de a se opune ameninţării germane. D. Hudson apreciază foarte puţin pericolul, care ar putea să ameninţe din partea Italiei. El este de părere că Italia este economiceşte aşa de sleită de puteri, încât aceasta nu-şi va putea permite cu dela sine putere o acţiune periculoasă contra Angliei. Şi în ceeace priveşte judecarea problemei germane el a manifestat mult optimism. El mi-a spus, că după părerea sa: „noi ne-am găsi chiar într'un stadiu după pericol!" In special Germania ar dori o înţelegere economică al cărei propovăduitor ar fi între alţii d. Funk. Pentru aceasta Germanii sunt dispuşi din cauza situaţiei lor economice grele, care — după cum crede d. Hudson — suferă acum când exportul scade o accentuare şi mai mare, şi care se va înrăutăţi în special în timpul verii acesteia. D. Hudson crede, că o înţelegere economică anglo-germană ar fi mai probabilă în cadrul convenţiilor cartelelor, care exclude orice exclusivitate în defavoarea statelor slabe din punct de vedere economic. In afară de aceasta guvernul englez este hotărît să nu se dea înapoi de pe nici o piaţă europeană şi să nu renunţe la posesiunea sa în favoarea Reichului German. Aceasta nu însemnează totuşi că Marea

Britanie vrea să contesteze locul întâi al Germaniei, pe care aceasta îl deţine din motive naturale, geo-politice, etc. pe unele pieţi din Europa Centrală.*)

In timp ce d. Hudson îşi exprima în acest pasaj în mod caracteristic încrederea sa într'o evoluţie favorabilă a evenimentelor, spuse: „Acum noi tratăm pe tărâmul economic şi dăm peste cap sistemul german al acţiunilor bilaterale de schimb! In toamnă îl poftim pe Göring la Londra, în timp de un an o să realizăm încheierea unui tratat pentru restrângerea înarmărilor, în 18 luni vom termina complect cancerele dureroase ale materiilor prime coloniale şi în felul acesta asigurăm pacea şi restabilim din nou echilibrul politic care fusese deranjat!"

Increderea pe care d. Hudson o manifestă în aceste cuvinte în ceeace priveşte rezultatul convorbirilor sale avute la Berlin nu-l împiedecă să se gândească la o „politică a desvoltării mijloacelor de rezistenţă" şi să vorbească despre ea. Caracterizând atitudinea ţării sale, el a afirmat că politica britanică a renunţat acum la metodele şi parolele celor 20 de ani din urmă şi ea continuă acum epoca de luptă dela sfârşitul secolului al nouăsprezecelea, adică epoca lui Josef Chamberlain, dacă este necesar, tradiţia lui: „Jingo!"

Au fost caracteristice observaţiile pe care le-a făcut cu referire la tema rusească. El m'a întrebat: 1. Cum judecăm noi puterea Rusiei? 2. Ce importanţă atribuim înţelegerii economice încheiate în ultimul timp cu Uniunea Sovietică? 3. Dacă este posibil ca relaţiunile nostre faţă de Soviete să devină mai intime? 4. Dacă cred eu că Sovietele ar pune preţ pe raporturi de amiciţie cu Marea Britanie, ceeace i-ar deschide şanse favorabile pentru întrevederile sale despre probleme economice în timpul vizitei sale la Moscova. La aceste întrebări i-am răspuns mai mult într'un stil diplomatic. In special la întrebarea a patra, am observat că actualii reprezentanţi ai Sovietelor se străduesc să „marcheze" mare siguranţă de sine, şi am afirmat că în măsura în care există un pericol de război, acesta există în sectorul „rezistenţei minime" adică în Occident. Uniunea Sovietică, după cum afirmau ei cu multă încredere de sine, ar fi aşa de tare, încât poate să privească fără grijă în viitor. Hudson mi-a spus în legătură cu aceasta că el a auzit ieri acelaş lucru textual dela ambasadorul Maiski.

Această turnură interesantă, pe care d. Hudson a dat-o convorbirii, dovedeşte: 1. Că el este foarte mult preocupat cu partea călătoriei sale referitoare la Soviete, 2. că-i atribuie acesteia o foarte mare importanţă, 3. că nu există ca până acum o anumită dragoste corespunzătoare din partea Moscovei. Trebue neapărat să fim convinşi că întrevederile dela Moscova la care se gândeşte d. Hudson, făcând abstracţie de importanţa politică despre care se pare că Domnia Sa vorbeşte cu predilecţie, se vor referi la probleme economice concrete şi că din partea engleză se va pretinde întâiu de toate să se realizeze un echilibru mai bun din punct de vedere englez al schimbului ruso-englez prin intensificarea exportului englez în Uniunea Sovietică.

10 Martie 1939

Imediat după compunerea acestui raport am avut ocazia să mă întreţin la receptia de ieri seară dela Palat cu ambasadorul Maiski. Această conversaţie a întărit în mine convingerea că aprecierea mea a întrevederii Hudson-Maiski s'a potrivit. D. Maiski este de părere că atunci când d. Hudson accentuează importanţa politică a misiunii sale, socoteşte sigur să ajungă aşa pe această cale mai uşor la rezultatele economice dorite. In afară de aceasta, d. Maiski impută Englezilor că le lipseşte acestora perspectiva necesară istorică şi că ei nu judecă bine echilibrul de forţe din Europa. El este de părere că Englezii îşi închipuie forţa Marii Britanii aşa ca în anul 1870! Ei aşteaptă ca simplul fapt al trimiterii unei delegaţiuni economice engleze la Moscova să fie salutat cu entusiasm şi cu adâncă mulţumire de către Soviete. In această privinţă el a avut ocazia să spună d-lui Hudson că va fi primit la Moscova cu multă politeţă şi vie atenţie. O judecare însă, dacă misiunea sa este sau nu folositoare şi ce importanţă are ea, se abţine oricine din partea Sovietelor să o facă până în momentul în care d. Hudson se va exprima concret. In fine, d. Maiski adăugă că obiecţiunea engleză referitoare la lipsa unui echilibru al schimbului anglo-sovietic este nefondată; dacă Sovietele nu mai cumpără din Anglia se datoreşte mai ales faptului că o serie întreagă de fabrici engleze cari o interesează pe Rusia, sunt din cauza înarmării supraîncărcate şi nu sunt în stare să primească comenzile oferite.

---

*) Domnul Hudson se referi, când argumenta optimismul său în ceeace priveşte rezultatele întrevederilor sale dela Berlin, între altele la următoarea comunicare, care i-a fost făcută de către noul ministru român dela Londra, d. Tilea: Ungariei i s'a pus de către Germania condiţia acum câteva săptămâni, pentru regularea relaţiunilor economice reciproce şi pentru o asigurare a absorbirii produselor agricole ungureşti, să renunţe la înfiinţarea de noui fabrici în industrie, la cari ar fi interesat exportul german. In cele din urmă s'ar fi renunţat din partea Germaniei la aceste pretenţiuni şi s'ar fi motivat prin aceea schimbarea de atitudine că este sigură înţelegerea economică, în curând, între Reich şi Marea Britanie. D. Hudson afirmă că el a putut controla exactitatea acestei informaţii pe altă cale dela domnul Tilea.

Aceste întrevederi ale mele cu d. Hudson şi Maiski aruncă o lumină interesantă asupra relaţiunilor actuale anglo-sovietice, despre cari se vorbeşte în ultimul timp atâta aici, deşi puţin concret, şi colorat după convingerea informatorului respectiv. Ele permit să deducem cu anumită probabilitate că nu s'a stabilit între Londra şi Moscova până acum un contact mai apropiat şi că astfel de fapte, cari pun în uimire opinia publică, ca spre exemplu prezentarea neaşteptată a primului ministru la o recepţie de seară dată în ambasada sovietică, intenţionau mai ales un efect exterior şi nu rezultau însă din contactul intim anterior dintre cele două puteri. Primul lucru concret pentru Anglia este extinderea călătoriei d-lui Hudson la Moscova. Această trăsătură caracteristică a fost primită din partea Sovietelor ca şi până acum cu rezervă.

D. Hudson nu a vorbit multe despre întrevederile sale plănuite pentru Moscova şi a vorbit numai în mod general, accentuând că nu are pentru ele un program fix pregătit. Scopul său este să prilejuiască o ridicare a schimbului reciproc şi să contribuie la întărirea exportului polonez înspre pieţele cu devize libere, mărind în acelaş timp exportul englez în Polonia şi folosind eventuale „credite de export" engleze.

Edward Raczynski

Ambasadorul Republicii Polone

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W PARYŻU
AMBASSADE DE POLOGNE A PARIS

R2/3

N° A RAPPELER

I Nr 669

Paryż, dnia 29 marca 1939 r.

Ściśle tajne.

Do

Pana Ministra Spraw Zagranicznych

w Warszawie.

Dnia 24 b.m. w normalnej przyjacielskiej rozmowie z Ambasadorem Bullitem powiedziałem mu mniejwięcej co następuje:

Nie znam ani tekstu propozycji angielskiej co do deklaracji 4-ch Państw, ani naszej na nią odpowiedzi /co zresztą odpowiadało prawdzie/. Orjentując się jednak wiadomościami prasowymi i echami, które dochodzą mnie z różnych stron, oceniam sytuację w sposób następujący: propozycja angielska w formie i treści, w których była zrobiona, wydaje mi się być posunięciem obliczonym conajmniej w trzech czwartych na politykę wewnętrzną angielską i pochodzącym nie z chęci reagowania na wypadki międzynarodowe ostatnich dni, ale z trudności, które Chamberlain spotkał od strony Parlamentu i opinji angielskich. Jest rzeczą dziecinnie naiwną, a jednocześnie niemożliwą proponować Państwu, znajdującemu się w tych

/.1

warunkach co Polska, aby skompromitowało swoje stosunki z tak silnym sąsiadem jak Niemcy i naraziło świat na katastrofę wojenną dla dogodzenia potrzebom polityki wewnętrznej Rządu Chamberlaina. Byłoby jeszcze bardziej naiwnym przypuszczać, że Rząd Polski nie zrozumie istoty tego manewru i jego konsekwencji.

Jest dalej rzeczą w najwyższym stopniu niecostrożną podejmować taką akcję, którą zainicjował Rząd Angielski w sposób publiczny i na pierwszy plan wysuwać udział w niej Rosji Sowieckiej, który zniekształca zarówno oblicze polityczne grupy Państw, mających działać solidarnie, jak cel ich akcji. Manifestacyjne szukanie współpracy Rosji w formie i zakresie, odpowiadającym jedynie potrzebom polityki wewnętrznej Rządu Chamberlaina, stwarza niesłuszne pozory, że nie chodzi tu tylko o obronę państw zagrożonych przez nowe metody polityki niemieckiej, ale także o walki ideologiczne z hitleryzmem i że celem akcji nie jest pokój, lecz wywołanie przewrotu w Niemczech. Ktokolwiek zna dawno i mocno ustalone zasady polityki polskiej, nie może przypuszczać, aby Rząd Polski mógł ustosunkować się pozytywnie do tak lekkomyślnie niebezpiecznych posunięć politycznych p. Chamberlaina.

Po doświadczeniach ostatnich lat dwudziestu, w ciągu których ani Anglia, ani Francja nietylko nie dotrzymały ani jednego z zobowiązań międzynarodowych, ale nie potrafiły nigdy bronić w sposób właściwy swoich

/./

własnych interesów, jest rzeczą absolutnie niemożliwą, aby którekolwiek z państw Srodkowej i Wschodniej Europy jak również po stronie przeciwnej - Berlin i Rzym, potraktowały poważnie jakąkolwiek propozycję angielską przedtym, niż Anglia zdobędzie się na akty, które stwierdzą niewątpliwie i kategorycznie jej zdecydowanie aktywnego narażenia swoich stosunków z Niemcami.

Gdyby kilka dni temu, przed złożeniem propozycji deklaracji w Warszawie, Rząd Angielski zmobilizował swoją marynarkę wojenną, wprowadził obowiązek służby wojskowej, a Rząd Francuski zarządził w większym zakresie mobilizację swej armii, propozycje angielskie nawet tak niedostateczne, jak te, które były zrobione mogły być potraktowane jako dowód szczerej i poważnej chęci lojalnej współpracy. Ponieważ jednak stało się wręcz odwrotnie należy przypuszczać, że dopóki Rząd Angielski nie zdobędzie się na zdecydowanie zaciągnięcia zobowiązań konkretnych, i sprecyzowanych, popartych realnymi posunięciami w dziedzinie sił zbrojnych, którymi może dysponować, tak długo żadna negocjacja dyplomatyczna podejmowana przez Londyn nie będzie miała szans powodzenia.

Smutnym, niemal tragicznym jest to, że w sytuacji obecnej nie chodzi o interesy poszczególnego kraju, ale bez żadnej przesady o uniknięcie katastrofalnego konfliktu wojennego. Biorę za przykład wypadek Polski Nie znam ani tekstu propozycji angielskiej, ani intencji

/.../

Hitlera, rozumuję jednak na podstawie niewątpliwych aspektów sytuacji realnej. Nieostrożna, lekkomyślna w formie, niedociągnięta w treści inicjatywa angielska każe Rządowi Polskiemu wybierać pomiędzy skompromitowaniem stosunków z Niemcami, albo niepowodzeniem negocjacji z Londynem. W pierwszym wypadku Hitler może czuć się zmuszonym spróbować w stosunku do nas presji, na którą nie będziemy mogli odpowiedzieć inaczej, jak zbrojnie. Wyniknie z tego konflikt ogólno-europejski, w pierwszym etapie którego, wobec niezdecydowania Francji i Anglii, będziemy musieli wytrzymać nacisk całej siły Niemiec. Cały nasz przemysł wojenny będzie nietylko zagrożony, ale możemy być nawet pozbawieni go. Stworzy to w samym początku konfliktu jaknajgorsze warunki nietylko dla nas, ale również dla Francji i Anglii. W wypadku drugim niepowodzenie negocjacji z Londynem będzie dla Hitlera dowodem nieszczerości i słabości polityki Anglii i Francji i zachęci go do dalszych poczynań ekspansyjnych w stosunku do Europy Wschodniej i Srodkowej, które prędzej czy później doprowadzą do katastrofy wojennej. W tych warunkach jest rzeczą dziecinnie zbrodniczą czynić Polskę odpowiedzialną za pokój lub wojnę. Trzeba raz na zawsze zrozumieć, że gros odpowiedzialności leży na Francji i Anglii, których polityka albo nonsensowna, albo śmiesznie słaba doprowadziła do sytuacji i wypadków, w których żyjemy. Jeżeli dzisiaj Rząd Angielski tego nie zrozumie,

/.../

ogólno-europejski, a może światowy konflikt wojenny, jest nieunikniony i musi przyjść prędko, bo wybór momentu wywołanego należy do Hitlera.

Ambasador Bullit przejął się tak moim rozumowaniem, że prosił o powtórzenie go. Widziałem, że notuje w pamięci każdy jego ustęp.

Zapytał mnie później, czy, gdyby Anglia i Francja zaproponowały nam wspólny sojusz jutro, przyjęlibyśmy go. Odpowiedziałem, iż na to pytanie nie mogę dać odpowiedzi. Stwierdzam natomiast, że punkt ciężkości nie leży w propozycjach, które będą nam zrobione, ale w czynnych zarządzeniach, które muszą przyjść w pierwszym rzędzie ze strony Anglii. Ambasador Bullit zgodził się całkowicie z moim stanowiskiem. Nazajutrz, dn.25 b.m. Ambasador Bullit poinformował mnie, iż korzystając z przysługujących mu uprawnień i czyniąc swoim moje rozumowanie, polecił Ambasadorowi Stanów Zjednoczonych w Londynie Kennedy udać się w sobotę, tegoż dnia, do Premiera Chamberlaina, do jego rezydencji w i powtórzyć mu to wszystko z jaknajkategoryczniejszym podkreśleniem momentu odpowiedzialności, spadającej na Rząd Angielski. W niedzielę, dnia 26, Ambasador Bullit otrzymał przy mnie telefoniczną relację Ambasadora Kennedy z rozmowy, odbytej z Premjerem Chamberlainem, z czego zdał Panu Ministrowi sprawozdanie w telegramie wysłanym natychmiast po bytności mojej u

/-/

Ambasadora Bullita.

Rozumiem, że Ambasador Bullit traktuje zapewne w sposób nieco przesadny znaczenie oświadczeń składanych przez jego kolegę Rządowi Angielskiemu. Uważam jednak za swój obowiązek poinformować Pana Ministra o wszystkim powyższym, ponieważ sądzę, że w tych trudnych i skomplikowanych czasach współpraca Ambasadora Bullita może nam oddać pewne usługi. Jest w każdym razie zupełnie pewnym, że podziela on całkowicie nasze stanowisko i jest gotów do najdalej posuniętej lojalnej i przyjacielskiej współpracy.

Aby zresztą wzmocnić akcję Ambasadora Amerykańskiego w Londynie, zwróciłam uwagę Ambasadorowi Bullitowi na to, iż nie jest wykluczone, że Anglicy traktują wystąpienie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej z dobrze ukrytym, ale jednak lekceważeniem.

Odpowiedział mi, iż prawdopodobnie mam rację, że jednak Stany Zjednoczone rozporządzają środkami realnej presji na Anglię, o uruchomieniu których poważnie pomyśli.

AMBASADOR R.P.

11. Raportul ambasadorului polonez la Paris, d. Jules Lukasiewicz, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 29 Martie 1939

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Ambasada
Republicii Polone
Paris

Paris, 29 Martie 1939

R 2/3

Strict secret!

D-lui

Ministru de Externe

Varşovia

La 24 l. c., am spus ambasadorului Bullitt într'o conversaţie normală amicală aproximativ următoarele:

Eu nu cunosc nici textul propunerii engleze în ceeace priveşte declaraţia celor patru state, nici răspunsul nostru la aceasta (fapt care corespundea dealtfel şi adevărului). Dar conducându-mă după comunicate de presă şi ecoul acestora, care mi-a parvenit din diferite părţi, judec situaţia astfel: propunerea engleză, atât cât priveşte conţinutul şi forma, îmi pare a fi o manevră care cel puţin pe trei sferturi este destinată pentru politica internă engleză şi că nu s'a născut deloc din intenţia de a reacţiona la evenimentele internaţionale din ultimele zile, ci mai mult faţă de dificultăţile de care s'a lovit Chamberlain din partea Parlamentului, precum şi din partea opiniei publice engleze. Este copilăresc, naiv şi în acelaş timp neleal să se propună unui stat care se găseşte într'o asemenea situaţie ca Polonia să-şi compromită relaţiunile sale faţă de un vecin aşa de puternic ca Germania şi să expună lumea catastrofei unui război numai de dragul nevoilor politicii interne a lui Chamberlain. Şi mai naiv ar fi însă să presupui că guvernul polonez nu ar înţelege adevăratul înţeles al acestei manevre şi consecinţele sale.

Mai departe, este în gradul cel mai mare neprevăzător de a întreprinde o acţiune ca aceea care a fost iniţiată public de guvernul englez şi să se împingă pe primul plan participarea Rusiei, care deasemenea desfigurează aspectul politic al statelor, cari ar trebui să acţioneze solidar, ca şi scopul acţiunilor lor. Năzuinţa ostentativă de a ajunge la o colaborare cu Rusia într'o formă şi într'un domeniu care corespunde absolut numai nevoilor politicii interne a lui Chamberlain, lasă să se nască presupunerea nedreaptă ca şi cum n'ar fi vorba aici numai de apărarea acelor state cari sunt periclitate de noile metode ale politicii germane, ci şi de o luptă ideologică cu hitlerismul şi că scopul final al acţiunii n'ar fi pacea, ci provocarea unei răsturnări în Germania. Cine cunoaşte principiile stabilite de mult ale politicii polone, nu poate să presupună că guvernul polon va lua o atitudine pozitivă faţă de astfel de uşuratice şi periculoase lovituri de şah ale d-lui Chamberlain.

După experienţele ultimilor douăzeci de ani, în timpul cărora Anglia şi Franţa nu numai că nu şi-au respectat nici o singură obligaţie internaţională ci n'au fost niciodată în stare să-şi apere propriile interese cum se cuvine, este absolut imposibil de crezut că vreun stat din Europa centrală şi răsăriteană — ca şi dealtfel pe partea opusă axei Roma-Berlin, ar putea să ia în serios chiar şi numai o singură propunere engleză, — în afară de cazul când Anglia trece la fapte cari confirmă neîndoios şi imperios hotărîrea sa să renunţe la relaţiunile faţă de Germania.

Dacă guvernul englez ar fi mobilizat câteva zile înainte de înmânarea declaraţiunii propuse în Varşovia, flota lui de război, după cum a introdus obligativitatea militară şi dacă guvernul francez ar fi ordonat mobilizarea armatei sale într'o măsură mai mare decât până acum atunci s'ar fi putut privi chiar şi o propunere insuficientă engleză ca aceasta, care ne-a fost făcută nouă, ca o dovadă pentru intenţia sinceră şi seriosă de colaborare leală. Dar fiindcă lucrurile stau tocmai invers, trebueşte presupus că toate tratativele diplomatice cari vor fi iniţiate din Londra, nu vor avea atâta timp o şansă de reuşită, până când guvernul englez nu se va decide în fine să ia asupra sa obligaţiuni

concrete şi precizate cari vor fi sprijinite de măsuri reale în domeniul forţelor combative de care dispune acesta.

Trist, ba chiar aproape tragic este tocmai faptul că în situaţia actuală nu este vorba de interesele unei singure ţări, ci — fără exagerare — de evitarea unui conflict catastrofal războinic. Spre exemplu cazul Poloniei. Eu nu cunosc nici textul propunerii engleze, nici intenţiile lui Hitler. Eu îmi fac gânduri proprii despre situaţia reală pe baza aspectelor neîndoioase. Iniţiativa neprevăzătoare engleză, — care este, în ceeace priveşte forma, uşuratică, şi în ceeace priveşte fondul, mincinoasă, — pune pe guvernul polonez să aleagă între compromiterea relaţiunilor faţă de Germania şi eşuarea tratativelor cu Londra. In primul caz, Hitler se poate vedea silit să încerce faţă de noi întrebuinţarea de forţă, la care noi nu vom putea altfel răspunde decât armaţi. Prin aceasta se va naşte un conflict general european, în a cărui primă etapă noi vom trebui să suportăm presiunea întreagă a forţei germane. Toată industria noastră de război nu numai că va fi ameninţată, ci am putea-o pierde. De aici vor rezulta chiar la începutul conflictului, nu numai pentru noi, ci deasemenea şi pentru Franţa şi Anglia, condiţiile cele mai neplăcute. In cazul al doilea, eşuarea tratativelor cu Londra va fi pentru Hitler o dovadă de nesinceritate şi slăbiciune a politicii Angliei şi Franţei şi îl va încuraja la noi întreprinderi de expansiune în Europa Răsăriteană şi Centrală, cari vor trebui să ducă mai de vreme sau mai târziu la catastrofa unui război. Când lucrurile stau aşa, este atât copilăresc cât şi criminal de a vrea să faci răspunzătoare Polonia de război sau pace. Trebuieşte odată pentru totdeauna stabilit că în cea mai mare parte răspunderea este a Franţei şi Angliei, a căror politică absurdă sau ridicolă de slabă a dus la situaţia şi la rezultatele în care trăim. Dacă guvernul englez nu vrea să recunoască faptul acesta, atunci un conflict european general este inevitabil, ba poate chiar un război mondial şi va trebui să vină repede, fiindcă alegerea momentului propice este în mâna lui Hitler.

Ambasadorul Bullitt a fost adânc mişcat de expunerile mele şi m'a rugat să le repet încă odată. Vedeam cum încerca să-şi fixeze în memorie fiecare aliniat.

Mai târziu m'a întrebat dacă noi am accepta o alianţă comună, dacă ne-ar propune mâine Anglia şi Franţa o asemenea alianţă. I-am răspuns că nu pot să-i dau un răspuns în această privinţă. Am ţinut să constat că greutatea nu constă în propunerile cari ni s'ar face, ci în măsurile reale pe care Anglia ar trebui să le ia în primul rând. Ambasadorul Bullitt se declară complect de acord cu punctul meu de vedere. In ziua următoare, la 25 l. c., ambasadorul Bullitt mi-a comunicat că şi-a însuşit vederile mele şi folosind drepturile cari îi stau la dispoziţie a dat însărcinarea ambasadorului Statelor Unite din Londra, Kennedy, să se ducă astăzi Sâmbătă la rezidenţa primului ministru Chamberlain şi să-i repete toate acestea acentuând categoric răspunderea guvernului englez. Duminică la 26, ambasadorul Bullitt a primit un raport telegrafic în prezenţa mea dela ambasadorul Kennedy, referitor la întrevederea pe care acesta a avut-o cu primul ministru Chamberlain. Despre acestea am raportat Domniei Voastre, Domnule Ministru, printr'o telegramă care a fost dată imediat după şederea mea la ambasadorul Bullitt.

Eu înţeleg că ambasadorul Bullitt a tratat cu siguranţă cam exagerat importanţa declaraţiunilor cari au fost făcute guvernului englez de către colegii săi. Socotesc totuşi de datoria mea să informez pe Excelenţa Voastră despre toate cele spuse mai sus, fiindcă eu cred că colaborarea ambasadorului Bullitt ne va putea poate totuşi aduce anumite servicii în timpuri aşa de grele şi complicate. Este absolut sigur în orice caz, că împărtăşeşte complect punctul nostru de vedere şi este dispus la o colaborare leală amicală cât mai largă posibil.

Pentruca dealtfel, să întăresc şi mai mult acţiunea ambasadorului american la Londra, l-am făcut pe ambasadorul Bullitt atent că n'ar fi exclus ca Englezii să trateze pasul făcut de Statele Unite ale Americii de Nord cu dispreţ bine camuflat, dar totuşi dispreţ.

El mi-a răspuns că eu am probabil dreptate. Totuşi Statele Unite ar fi în posesia de mijloace cu ajutorul cărora ar putea să exercite o adevărată presiune asupra Angliei. El se va gândi serios la mobilizarea acestor mijloace.

Ambasadorul Republicii Polone.

(Nota traducătorului: Semnătura personală a ambasadorului lipseşte, fiindcă este vorba de o copie a raportului original. Copia poartă pe prima pagină parafa vice-ministrului polonez, Contele Szembek.)

I No. 353

AMBASADA
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Londyn, dnia 29 marca 1939 r.

ER/MR - No.1/WB/tj/146

Tajne!

RAPORT POLITYCZNY No. 7/1.

Stanowisko rządu brytyjskiego wobec kryzysu.
Stosunek do Polski.
Rozmowa z ambasadorem Kennedy.

PP.Ambasadorowie
R.P. - Berlin,
Paryż,
Rzym,
Moskwa.

Gwałtowny przebieg ostatniej fazy kryzysu czeskiego wywołał głęboki wstrząs w tutejszej opinii i spowodował również ewolucję w stanowisku tutejszego rządu. Dla zdecydowanych przeciwników Niemiec hitlerowskich ostatnie wypadki były tylko potwierdzeniem przewidywań i jednym argumentem więcej za podjęciem energicznej akcji zapobiegawczej. Większe znaczenie jednak miały wypadki czeskie przez wpływ jaki wywarły na tutejszy obóz " ugodowy ". Jego zwolennicy unikali z reguły szczerszego ujawnienia swoich przewidywań i nadziei. Ograniczali się naogół do oświadczania, że Wielka Brytania winna się ograniczyć do obrony Zachodu Europy i oczywiście imperium brytyjskiego i imperialnych komunikacji. Natomiast Europa środkowa i wschodnia służyłaby jako teren ekspansji niemieckiej, z którego Anglia mogłaby bez wielkiej straty dla siebie się wycofać. Argumentów

Do Pana Ministra
Spraw Zagranicznych,
w Warszawie.

niewypowiedzianych głośno z tej strony, ale bodaj najważniejszych, możnaby szukać w oczekiwaniu, że Niemcy znajdą wiele trudności w uporaniu się z ustąpionym im terenem wpływów i że dzięki tym trudnościom i antagonizmowi z Rosją stracą na prężności i dynamiźmie. Przewidywano, że dojdzie do wojny rosyjsko-niemieckiej, która osłabi obie strony walczące, nie bez pośredniej korzyści dla mocarstw zachodnich.

Szybki bieg wypadków, dający Niemcom cenne, bezkrwawe zdobycze, wykazał słabe strony tego rozumowania i fakt, że było ono w gruncie rzeczy przedewszystkim wymówką, pozwalającą odpowiedzialnym mężom stanu w mocarstwach zachodnich na postępowanie po linii najmniejszego oporu. Zarysowała się poważna obawa w obliczu faktu, że Niemcy - jak dotąd - zamiast utraty sił na skutek swojej akcji wschodniej, doznały ich dodatniego wzmożenia.

Rezultatem tej świadomości był nowy ton w stosunku do Niemiec. Znalazł on swój wyraz w politycznej prasie angielskiej, zgodnie zresztą z życzeniem czynników rządowych. Według informacji, obiegających tutaj w kołach dyplomatycznych i politycznych, przewrót w obozie " ugodowców " nie jest jednak całkowity. W tym gronie znajduje się, zdaniem powszechnym, Sir John Simon, któremu przypisuje się autorstwo projektu wspólnej deklaracji Wielkiej Brytanii, Francji, Polski i Sowietów. Także

i premier nie zdaje się, jak dotąd, - pomimo stanowczego tonu wypowiedzianych ostatnio mów - być wolny od wątpliwości na temat najlepszej metody rozegrania partji rozpoczętej układem monachijskim.

Wahanie to zdaje się przedewszystkim dotyczyć stosunku Anglii do Polski. W ramach teorji defetystycznej / względnie ugodowej /, zacytowanej powyżej, nie było dla nas, jak się zdaje, jasno określonego miejsca. Obecnie, wobec szybkich sukcesów niemieckich, osiągniętych wyłącznie tylko drogą nacisku, poczęto tutaj obawiać się, by także i Polska nie skończyła na kompromisie z Niemcami, któryby następnie umożliwił tym ostatnim szybkie rozsadzenie Rosji. Ujawnił się niepokój, że przy takim rozwoju wypadków, kolejny nacisk niemiecki w kierunku zachodnim byłby nie odparcia. Powyższe rozumowanie przemawiało za zacieśnieniem stosunków Wielkiej Brytanii z Polską. Pozatym uwydatnił się jeszcze jeden poważny powód dla związania z nami politycznej akcji brytyjskiej: była nim krystalizująca się świadomość, że Polska, pomijając Sowiety, jest jedynym bodaj czynnikiem w Europie wschodniej, posiadającym pełną polityczną niezależność i warunki zewnętrzne i wewnętrzne, pozwalające na samodzielną decyzję. Szkoła " ugodowców " - jak wiadomo - dąży do ograniczenia angielskiego zainteresowania do wschodniej połaci Morza Śródziemnego, wraz z obroną cieśnin Dardanelskich, zapewniających dostęp do Morza Czarnego. Tymczasem jednak okazuje

się, że na półwyspie Bałkańskim, a więc na przedpolu Turcji, panuje sytuacja nie wolna od gróźb i że polityczne zmobilizowanie krajów Ententy Bałkańskiej w myśl życzeń Anglii i pod jej kierownictwem natrafia na wielkie trudności. Z wszystkich wyżej przytoczonych względów i innych jeszcze, które dla krótkości pomijam, rząd angielski zwrócił się do nas z propozycją podpisania wspólnej deklaracji z Anglią, Francją i Sowietami. Ponieważ jednak w łonie rządu panowały, w każdym razie aż do ostatnich dni, rozbieżności i wątpliwości co do celowości użycia tej aktywnej metody, przeto wybrano formę nie bardzo życiową, ale za to mniej wiążącą, deklaracji natury ogólnej i ubrano ją w styl umożliwiający dużą rozpiętość interpretacji. Dowodu, że wypływająca stąd słabość wewnętrzna jest tutaj dobrze rozumiana, szukać można w okoliczności, że stanowisko Polski, przeciwne postawieniu podpisu naszego na tego rodzaju dokumencie, nie wywołało tutaj ani wielkiego zdziwienia, ani tymbardziej pretensji do kierownictwa polskiej polityki.

Jedna jeszcze okoliczność wymaga oświetlenia, o tyle o ile jest to dla mnie w tej chwili możliwe. Jest nią stan stosunków angielsko-rosyjskich. Jak już miałem możność donosić Panu Ministrowi z okazji wyjazdu p.Hudsona do Warszawy i Moskwy / No.57/tj/122 - z IO.b.m. /, strona angielska już wówczas dużo sobie obiecywała po politycznej współpracy z Związkiem Sowieckim. Natomiast strona sowiecka

markowała jak gdyby brak żywszego zainteresowania. Od tego czasu Sowiety zgodziły się na złożenie swego podpisu na wspólnej deklaracji. Uczyniły to w warunkach niezupełnie dotychczas wyświetlonych. Uzależniły - jak się zdaje - złożenie swego podpisu od uczestnictwa Polski. /x/ Niewiadomo, czy rząd angielski zwrócił się do Moskwy o podpis we trójkę z Francją i czy może napotkał tam na brak gotowości do takiego kroku. W każdym razie w ostatnich dniach mnożą się poszlaki, wskazujące na obniżenie atmosfery serdeczności, która przez czas bardzo krótki zaznaczyła się w związku z inicjatywą angielską. Punktu tego dotykam jeszcze poniżej w związku z rozmową moją z ambasadorem Kennedy. Tutaj chciałbym jeszcze dodać, że ambasador Maisky, z którym się spotykałem często na przyjęciach na cześć prezydenta Lebrun'a, okazywał zaledwie tajone, jak najżywsze zadowolenie z ostatniego przebiegu wypadków, a zarazem także i dużą pewność siebie.

Element wahania, ciągle jeszcze obecny w rządzie tutejszym, ujawnia się na zewnątrz w sprawie będącej przedmiotem gorącej kontrowersji od szeregu już miesięcy, a mianowicie w sprawie poboru. Wobec dosyć silnego wzmożenia kadr armii regularnej oraz armii terytorialnej, eksperci tutejsi tłómaczą niechęć rządu do wniesienia

---

/x/W Foreign Office tak mnie informowano - Sowiety natomiast temu przeczą. Ma tu miejsce, jak się zdaje, kazuistyczna interpretacja: zaproszenie skierowane zostało do czterech państw, przeto Sowiety przyjmują je - jak twierdzą - bez żadnych warunków. Przyjmują je jednak tylko w tej formie i z takim uczestnictwem, jakie przewidywała angielska propozycja.-

względami technicznymi.

ustawy o poborze. Utrzymują, że zarządzenie to miałoby na najbliższą przyszłość znaczenie tylko symboliczno-demonstracyjne, nie ułatwiając natomiast, lecz raczej komplikując rozbudowę armii w czasie pokoju. Niezależnie od wartości tych wyjaśnień, wahanie p. Chamberlaina zdaje się przedewszystkim wypływać z jego niechęci do narażenia sobie przeciwnych poborowi Związków Zawodowych i do sprowokowania tym sposobem rozbieżności poglądów w Parlamencie, dzisiaj bliskim bardzo jednomyślności. Namiastką poboru jest narazie dzisiejsze oświadczenie premiera w Izbie, zapowiadające podwojenie tak zwanej armii terytorialnej do cyfry 340.000 ludzi.

------ oOo ------

Rozmowa moja z ambasadorem Kennedy.

Powyżej naszkicowana ocena sytuacji tutejszej stanowiła główną treść mojej rozmowy z ambasadorem amerykańskim, p. Kennedy, którą przeprowadziłem dnia 28.b.m. na skutek polecenia Pana Ministra za pośrednictwem pana Dyrektora Łubieńskiego. Zapytałem się p. Kennedy wręcz o rozmowę, którą miał rzekomo przeprowadzić niedawno z p. Chamberlainem na temat Polski. Pan Kennedy był zaskoczony i oświadczył mi kategorycznie, że żadnej takiej rozmowy o specjalnym znaczeniu nie było. Równocześnie i do pewnego stopnia przecząc tym zapewnieniom, dał p. Kennedy wyraz swemu niezadowoleniu, że jego koledzy w Paryżu i Warszawie: " Którzy nie są w stanie

tak jak on zdać sobie dokładnie sprawy z sytuacji w Anglii " mówią tak śmiało o tej sprawie.

Widząc, że tą drogą nie wiele uzyskam, sprowadziłem rozmowę z ambasadorem na sytuację obecną i na ocenę gotowości Anglii do wystąpienia zbrojnego. Z tej części rozmowy przesłałem już Panu Ministrowi sprawozdanie telegraficznie. P. Kennedy, dając do zrozumienia, że zdanie swoje opiera na szeregu rozmów z czynnikami tutejszymi najbardziej miarodajnymi, dał wyraz swemu przekonaniu, że o ile Polska zdobędzie się na zbrojny opór Niemcom, w szczególności też i na odcinku gdańskim, to pociągnie Anglię za sobą. Nie będzie to, jak podkreślał z naciskiem p. Kennedy, rezultatem większej niż dotychczas serdeczności Anglii dla nas, - nie będzie też decyzją podjętą ani z ochotą ani z zadowoleniem, ale będzie wynikiem konieczności politycznej. Natomiast wrazie, gdyby Polska sama okazała brak decyzji, to zdaniem ambasadora, elementy ugodowe w rządzie skorzystałyby z tego aby spowodować zrezygnowanie Wielkiej Brytanii z angażowania się w naszym rejonie. Zdaniem p.Kennedy w rządzie tutejszym istnieją w dalszym ciągu jeszcze wątpliwości, czy Polska istotnię jest nieodwołalnie zdecudowana na opór na odcinku gdańskim. Przy dzisiejszych błyskawicznie zmieniających się warunkach tego rodzaju zapewnienia muszą z konieczności być często powtarzane.

Poruszyłem z p. Kennedy'm zagadnienie rosyjskie. Był dosyć wstrzemięźliwy, nie chcąc widocznie podejmować dyskusji na temat akcji angielskiej wobec Moskwy / i ewentualnych trudności, na które w tej akcji napotyka? /. Ograniczył się tylko do znamiennego zdania, że angielski rząd przywiązuje większe znaczenie do swej kollaboracji z Polską niż z Rosją /x/ i że tę kollaborację traktuje w każdym razie jako podstawowy punkt wyjścia dla ewentualnej dalszej akcji.

Tyle usłyszałem z własnych ust p. Kennedy'ego. Natomiast w tutejszym świecie dziennikarskim krążą pogłoski, że ambasador miał istotnie w ostatnich dniach rozmawiać z premierem na temat Europy wschodniej. Przy tej sposobności, miał - jak twierdzą - podkreślić, że sympatie Ameryki dla Anglii na wypadek konfliktu zbrojnego będą w dużej mierze zależały od stanowczości, z którą Anglia ujmie się za państwami europejskimi, zagrożonymi przez Niemcy.

E Raczyński

/ Edward Raczyński /
Ambasador Rzeczypospolitej.

/x/ Ten punkt widzenia znalazłem po raz pierwszy w dzisiejszej prasie, w kilku artykułach, omawiających zakres i żądania angielskiej dyplomatycznej ofensywy.

12. Raportul ambasadorului Poloniei la Londra, Contele Edward Raczynski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 29 Martie 1939

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Ambasada
Republicii Polone

Londra, 29. III. 1939

ER/MR-Nr. 1 WB/tj/146

Secret!

D-lui Ministru de Externe

Varşovia

Raportul politic No. 7/1

Atitudinea guvernului britanic în faţa crizei. Relaţiunile cu Polonia.
Convorbire cu d. ambasador Kennedy

Desfăşurarea violentă a ultimei faze a crizei cehe a sguduit puternic opinia publică de aici şi a condus şi la o evoluţie în atitudinea guvernului englez. Pentru adversarii decişi ai Germaniei hitleriste, ultimele evenimente nu au fost decât o confirmare a celor prevăzute şi o dovadă în plus că trebue să se procedeze în mod energic. Dar evenimentele cehe au câştigat o importanţă şi mai mare prin impresia pe care au făcut-o asupra „taberei împăcării" din Anglia.

Adepţii acestei tabere au evitat de obiceiu o publicare mai sinceră a prevederilor şi speranţelor lor. Ei s'au mărginit în general la declaraţia că Marea Britanie trebue să se limiteze la apărarea Europei Occidentale şi natural şi la aceea a Imperiului Britanic şi a liniilor de comunicaţie imperiale. Din contra, Europa centrală şi orientală ar servi drept teritoriu de expansiune german, teritoriu din care Anglia s'ar putea retrage fără a suferi o pagubă mare.

S'ar putea vedea argumente nemărturisite dar care totuşi sunt probabil argumentele cele mai importante ale acestei tabere, în speranţa că Germaniei i-ar fi foarte greu să o scoată la capăt cu teritoriile cedate şi că mulţumită acestor dificultăţi şi mulţumită conflictului cu Rusia, ea ar pierde din capacitatea de expansiune şi din dinamica ei. S'a prevăzut că se va ajunge la un război între Rusia şi Germania, un război care îi va slăbi pe amândoi, care nu va fi lipsit de un folos indirect pentru puterile occidentale.

Desfăşurarea rapidă a evenimentelor, care a asigurat Germaniei o pradă preţioasă fără vărsare de sânge, a arătat slăbiciunile acestei concluzii. Ea a arătat că la urma urmelor nu a fost decât un pretext care a permis oamenilor de stat responsabili ai puterilor occidentale să meargă pe linia celei mai mici rezistenţe. S'au ivit temeri serioase având în vedere faptul că Germania, în loc de o pierdere de forţe în urma acţiunii sale orientale, a primit o întărire suplimentară.

Din această recunoaştere a faptelor a rezultat un ton nou faţă de Germania; el şi-a găsit expresia în presa politică a Angliei, de altfel de acord cu dorinţele forurilor guvernamentale. După informaţiunile schimbate aici în cercuri diplomatice şi politice, transformarea taberei „împăcării" nu este deloc complectă. In această tabără se află după părerea generală Sir Simon, care se crede că este autorul proiectului unei declaraţii comune a Marii Britanii, a Franţei, Poloniei şi a Uniunii Sovietice. Cu tot tonul ferm al ultimelor sale cuvântări, nici primul ministru nu pare a fi liber de îndoieli în ceeace priveşte câştigarea partidei începute la München.

Această oscilaţie pare a se referi înainte de toate la raporturile Angliei cu Polonia. Se pare că pentru noi nu exista un loc bine definit în teoria defetistă adică de împăcare, citată mai sus. Acum, având în vedere succesele rapide germane, obţinute numai prin presiune, opinia începe să se teamă în cercurile de aici că şi Polonia va sfârşi printr'un compromis cu Germania, fapt care va permite acesteia să distrugă repede Rusia. Lumea se neliniştea cu gândul că în cazul unei astfel de evoluţii a lucrurilor va veni la rând şi Occidentul şi că atunci presiunea germană nu s'ar mai putea respinge. Această concluzie lasă să se

întrevadă că raporturile anglo-polone au şanse de a deveni mai intime. In afară de aceasta s'a invocat încă un motiv serios pentru a pune în legătură cu noi modul de procedare al Angliei, şi anume conştiinţa în formare că Polonia, în afară de Soviete, este de sigur singurul factor din Europa orientală care posedă o independenţă politică complectă, raporturi externe şi interne ce permit concluzii independente. După cum se ştie, şcoala celor „cu sentimente de împăcare" tinde la o limitare a influenţei engleze în Mediterana de Răsărit şi la apărarea Dardanelelor, care asigură accesul la Marea Neagră. Dar se dovedeşte că în Peninsula Balcanică, adică pe terenul dinaintea Turciei, există o situaţie ce nu este lipsită de ameninţări, şi că mobilizarea politică a statelor Inţelegerii Balcanice, după dorinţele şi sub conducerea Angliei, se loveşte de mari dificultăţi. Dintre toate posibilităţile citate mai sus, precum şi din altele, pe care le trec cu vederea pentru a nu mă extinde prea mult, guvernul englez a ales propunerea unei declaraţii comune a Angliei, Franţei şi Poloniei şi a Sovietelor, pentru a ni se adresa nouă. Dar deoarece în sânul guvernului au domnit în mod regulat până în ultimele zile divergenţe şi îndoieli în privinţa utilităţii acestei metode active, s'a ales forma nu prea vie, dar în schimb mai puţin obligatorie a unei declaraţii de natură generală şi ea s'a redactat într'un stil care permite multe interpretări. In împrejurarea, că atitudinea contrară a Poloniei în ceeace priveşte semnarea unui astfel de document nu a provocat multă mirare aici, se poate vedea o dovadă pentru faptul că s'a înţeles bine slăbiciunea intrinsecă ce rezulta din această redactare şi că cu atât mai puţin există vreo pretenţie de a conduce politica polonă.

Mai trebue să lămuresc încă o împrejurare, întru cât îmi este posibil în acest moment. Aceasta este starea raporturilor anglo-ruse. După cum am avut ocazia a vă raporta D-voastră, Domnule Ministru, cu prilejul plecării d-lui Hudson la Varşovia şi Moscova (No. 57/tj/122 din 10 l.c. — vezi pag. 24 mai sus —) s'a sperat din partea Englezilor foarte mult încă depe atunci într'o colaborare politică cu Sovietele. Din partea Sovietelor s'a dat dovadă de o lipsă de vreun interes deosebit. La timpul său Sovietele s'au declarat dispuse să semneze declaraţia comună. Ele au făcut aceasta sub motive ce nu sunt cu totul lămurile până acum. Ele au condiţionat probabil semnătura lor de participarea Poloniei *).

Nu se ştie dacă guvernul englez s'a adresat Moscovei pentru o semnare în trei cu Franţa şi dacă acolo nu exista dispoziţia de a semna. In orice caz, în ultimele zile se înmulţesc urmele cari arată că raporturile sunt mai puţin cordiale decât cu puţin timp înainte, în legătură cu iniţiativa engleză. Voiu mai reveni asupra acestui punct cu ocazia conversaţiei mele cu ambasadorul Kennedy. Aici aş vrea să adaug numai că ambasadorul Maiski, pe care l-am întâlnit adesea la recepţii date în onoarea Preşedintelui Lebrun, nu a ascuns deloc faptul că el este extrem de mulţumit cu ultima desfăşurare a evenimentelor. El a arătat în acelaş timp o mare siguranţă de sine. Elementul de ezitare al guvernului de aici a devenit vizibil în afară, cu ocazia chestiunii recrutării, chestiune care de câteva luni constitue obiectul unor controverse aprinse. Având în vedere întărirea destul de mare a efectivelor cadrelor armatei regulate şi teritoriale, specialiştii de aici explică refuzul guvernului de a aduce legea recrutării, prin considerente tehnice. Ei afirmă că această măsură ar avea doar o importanţă simbolică-demonstrativă pentru viitorul apropiat şi că ea nu ar uşura organizarea armatei în timp de pace, ci mai mult ar îngreuna aceasta.

Abstracţie făcând de valoarea acestor declaraţii, ezitarea d-lui Chamberlain pare a rezulta înainte de toate din refuzul său de a ridica împotriva sa sindicatele ce se opun recrutării şi de a provoca prin aceasta divergenţe în parlamentul care acum este aproape unanim. In loc de a aduce legea recrutării în faţa Parlamentului, primul ministru a anunţat deocamdată în Camera Comunelor o dublare a aşa numitei armate teritoriale până la cifra de 340 000 de oameni.

Convorbirea mea cu ambasadorul Kennedy.

Această apreciere a situaţiei de aici a constituit subiectul principal al convorbirii pe care am avut-o eu în 28 l. c. cu ambasadorul american, d. Kennedy, din însărcinarea Dv. Domnule Ministru, însărcinare ce mi-a comunicat-o d. director Lubienski. Eu l-am întrebat pe d. Kennedy direct despre conversaţia pe care el ar fi avut-o de curând cu d. Chamberlain despre Polonia. D. Kennedy a fost surprins şi a declarat categoric că nu a avut loc o atare conversaţie de vreo importanţă deosebită. Fiind oarecum în contrazicere cu această asigurare, d. Kennedy şi-a exprimat în acelaş timp nemulţumirea sa pentru faptul că colegii săi dela Paris şi Varşovia, „cari nu sunt în stare, ca el, să-şi facă o imagină exactă despre situaţia din Anglia", vorbesc atât de îndrăzneţ despre ea.

Deoarece am văzut că pe calea aceasta nu voiu ajunge departe, am adus vorba despre situaţia actuală şi îl făcui pe ambasador să-şi dea părerea dacă crede că Anglia este gata să intervină cu armele. Despre

*) Aceasta mi s'a spus din partea ministerului de externe britanic, Sovietele dimpotrivă neagă aceasta. Se pare că aici avem de a face cu o interpretare cazuistică: invitaţia a fost trimisă celor patru state şi Sovietele o acceptă fără nici o condiţie. Dar ele nu acceptă decât sub această formă şi cu participarea pe care o prevede propunerea engleză.

această parte a conversaţiei v'am raportat telegrafic, Domnule Ministru. D. Kennedy, care a dat să înţeleagă că părerea sa se întemeia pe o serie de conversaţii cu forurile competente de aici, a declarat că este convins că dacă Polonia se decide la o rezistenţă armată contra Germaniei, în special şi în ceeace priveşte Danzigul, ea va atrage după sine şi Anglia. Aceasta nu va fi rezultatul unei amabilităţi mai mari decât a avut Anglia până acum pentru noi, aceasta nu va fi nici o decizie luată de bună voie sau cu mulţumire, ci aceasta va rezulta numai dintr'o necesitate politică. Dar dacă din contra, Polonezii vor fi nehotărîţi, atunci, după cum crede d. ambasador, elementele conciliante din guvern se vor folosi de aceasta pentru a face ca Marea Britanie să renunţe la o angajare faţă de noi. D. Kennedy este de părerea că în sânul guvernului britanic există şi pe mai departe îndoieli că Polonia este într'adevăr decisă irevocabil să se opună în cazul Danzigului. Având în vedere condiţiunile ce se schimbă pe aici instantaneu, în mod necesar, asigurările de acest fel trebue să fie repetate deseori.

După aceasta am abordat chestiunea rusă. D. Kennedy a fost destul de rezervat şi în mod evident nu a voit să intre în discuţii asupra modului de procedare al Angliei faţă de Moscova (şi poate nici asupra dificultăţilor pe care le-ar întâmpina acest mod de a proceda?). El s'a mărginit la declaraţia caracteristică după care guvernul englez acordă o importanţă mai mare acordului cu Polonia decât aceluia cu Rusia*). In orice caz, acest acord este pentru guvernul englez un punct de plecare esenţial pentru procedeul de acţionare eventual din viitor.

Acestea sunt cele auzite de mine dela d. Kennedy personal. Spre deosebire de acestea, între ziariştii de aici circulă svonuri după care ambasadorul ar fi vorbit în realitate în ultimele zile cu primul ministru despre Europa Orientală. Se afirmă că cu această ocazie, ambasadorul ar fi accentuat că simpatiile Americii pentru Anglia în cazul unui conflict vor depinde în mare măsură de deciziunea cu care va avea grijă Anglia de statele europene care sunt ameninţate de Germania.

Edward Raczynski

Ambasador al Republicii Polone.

---

*) Acest punct de vedere l-am întâlnit pentru întâia oară în presa de astăzi, în câteva articole ce discută întinderea şi scopurile ofensivei diplomatice engleze.

POSELSTWO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
W STOCKHOLMIE

LÉGATION
DE LA RÉPUBLIQUE DE POLOGNE
À STOCKHOLM

Nr 19/S/5

W sprawie

Stockholm, dn. 15 kwietnia 1939.

P III 1/S-1113/2

Do

Pana Ministra Spraw Zagranicznych

Warszawa

Nawiązując do raportu z 8 kwietnia br. Nr 19/S/4 Poselstwo komunikuje, że dalsze informacje otrzymywane na temat pobytu ministra Hudsona w Stockholmie świadczą, iż nie osiągnął on na tutejszym terenie większych sukcesów. -

Wydaje się, że minister Hudson wykazał zbyt mało zręczności w przeprowadzonych tu rozmowach i zraził nawet do siebie tutejsze sfery gospodarcze.

Jak mnie poinformował jeden z wybitnych przedstawicieli tutejszego świata finansowego, Hudson sondował również teren co do zachowania się Szwedów na wypadek wojny, sugerując konieczność wstrzymania wszelkich dostaw surowców dla Niemców.

Szwedzi dali mu wówczas do zrozumienia, iż pragną zachować neutralność i że jeżeli w razie wojny Bałtyk zostanie opanowany przez Niemców, nie będą mogli się uchylić od tego, by im rudy dostarczyć. Sytuacja byłaby oczywiście inna, gdyby Bałtyk opanowali Anglicy.

W ciągu konferencji z prasą Hudson podobno usilnie nalegał na konieczność rozszerzenia importu angielskiego do Szwecji, dając do zrozumienia, iż gdyby rezultaty prac przewidywanej delegacji sfer gospodarczych nie dały wyników, Anglia musiałaby wziąć pod uwagę rewizję traktatu handlowego. Perspektywa ta, jak mi oświadczył mój rozmówca, jednak Szwedów nie przeraża. Traktat ten, jego zdaniem, nie jest taki bardzo korzystny. Zawiera on przede wszystkiem uciążliwe dla Szwedów klauzule co do węgla, który mogliby taniej kupować gdzieindziej; Szwd

Drukarnia Państwowa Nr 74396.

Szwedzi nie obawiają się o zbyt towarów sprzedawanych obecnie Anglikom. Ci ostatni mogliby, coprawda podwyższyć np. stawki celne na stal lub celluloze, ale produkty te są w eksporcie do Anglii stosunkowo niewielką pozycją - skądinąd Szwedzi są przekonani, że nieprzyjęte przez Anglię towary /zwłaszcza produkty rolnicze/ ulokują bez trudności w Niemczech, z którymi wogóle im się bardzo dobrze i składnie handluje. Do eksportu produktów rolnych do Anglii i tak muszą oni dopłacać, podczas gdy w Niemczech mogą za nie wyższe ceny otrzymać.

Krytyczne nastawienie tutejszego świata gospodarczego do wystąpień Hudsona, potwierdza również artykuł znanego ekonomisty G.Cassela, opublikowany w "Svenska Dagbladet" z 8 kwietnia . Artykuł ten zasługuje na uwagę również i z tego względu, iż obraca się on przeciwko Szwedom, o ile chodzi o stosunki handlowe polsko-szwedzkie. -

Cassel wyjaśnia mianowicie, iż fakt pasywności bilansu handlowego szwedzko-angielskiego dla Anglii nie może być interpretowany w sposób zbytnio uproszczony. Struktura handlu międzynarodowego sprawia, iż nadmiar funtów uzyskanych w Anglii przez Szwecję idzie na zakup towarów w innych krajach, które za te same funty kupują znów towar angielski.

Szwedzi chętnie będą obradowali w Londynie nad sposobem zwiększenia zakupów szwedzkich w Anglii. Ale powodzenie tej akcji zależeć będzie też od dobrej woli eksporterów angielskich. Z drugiej strony importerzy angielscy kupują w Szwecji towary im potrzebne nie z miłości do Szwedów , ale dlatego, ze są dobre. i tanie.

W związku z tym prof. Cassel kończy artykuł ustępem następującym:

" Z żądań postawionych jednakże przez Anglię również Szwecja może się niejednego nauczyć. Nasze ciągłe wysiłki w celu skłonienia innych krajów do kupowania towarów szwedzkich, które my możemy im sprzedawać jedynie za pomocą subwencji skarbowych, stanowią same przez się niebezpieczne odchylenia od zdrowej gospodarki. Ten subwencjonowany eksport ciąży stale nad naszymi pertraktacjami o umowy handlowe i stanowi dla kraju przyjmującego ten eksport punkt wyjścia dla wciąż rosnących żądań zwiększenia jego eksportu do Szwecji. O tej szkodliwej stronie naszej polityki subwencji często się u nas zapomina. Zaktualizowała ją ostatnia próba Anglii wykorzystania swej siły jakb wielkiego importera w celu wyrobienia sobie szerszego rynku w Szwecji".

"Göteborgs Handels-och Sjöfarts Tidning" z 12 kwietnia komentuje ten artykuł Cassela i podziela jego wywody. Pismo wytyka w szczególności Anglikom, że większość ich importu ze Szwecji stanowią tak ważne dla ich przemysłu surowce i półfabrykaty, jak drzewo i masa papierowa i że kupują je z potrzeby a nie z uprzejmości. Co się zaś tyczy subwencjowencjonowanego eksportu produktów mleczarskich, zwłaszcza masła, które Anglicy, dzięki subwencji otrzymują po cenie o 60% niższej niż konsumenci szwedzcy to, jeśli Anglikom ten podarunek dolega, nic łatwiejszego, jak zmniejszyć bierność bilansu handlowego Anglii o ten import ze Szwecji.

Dziennik, który od początku zwalczał te subwencje jako szkodliwą i dla gospodarstwa szwedzkiego uciążliwą formę popierania rolnictwa i produkcji mleczarskiej, uważa, że wyszłoby na korzyść gospodarstwu szwedzkiemu, gdyby subwencje dla eksportu masła były zniesione, ceny dla konsumcji krajowej zaś obniżone, a produkcja skierowana na inne tory.

Poseł R.P.

/-/G.Potworowski.

Otrzymują:
MSZ-P.II
P.III
R.E.
Ambasada R.P.Londyn

13. Raportul ministrului Poloniei la Stockholm, d. G. Potworowski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 15 Aprilie 1939

Traducerea în limba română a facsimilului precedent

Legaţia
Republicii Polone
la Stockholm
No. 19/S/5.

Stockholm, 15 Aprilie 1939.

Confidenţial!

D-lui

Ministru al Afacerilor Străine

Varşovia.

Referitor la raportul din 8 Aprilie a. c. Js. Nr. 19/S/4, Legaţia raportează că informaţiuni ulterioare despre şederea ministrului Hudson la Stockholm spun că el aici nu a atins succese mai mari.

Se pare că d. ministru Hudson a dat dovadă de prea puţină dibăcie în conversaţiile duse aici şi a indispus până şi cercurile economice de aici împotriva sa.

După cum mi-a comunicat un reprezentant excelent al cercurilor financiare de aici, d. Hudson a sondat de asemenea terenul în ceeace priveşte atitudinea Suediei în caz de război, sugerând că ar fi necesar să se sisteze toate furniturile de materii prime Germaniei.

La aceasta, Suedezii i-au dat să înţeleagă că ei doresc să păstreze neutralitatea şi că dacă în caz de război Marea Baltică ar fi dominată de Germania, ei nu se vor putea sustrage dela o furnizare de minereuri pentru Germania. Situaţia ar fi desigur alta în cazul când Englezii ar domina Marea Baltică.

Se afirmă că d. Hudson a accentuat expres la o conferinţă de presă că este necesar să se mărească importul englez în Suedia, lăsând să se înţeleagă că în cazul când lucrările misiunii economice prevăzute ar rămâne fără rezultat, Anglia ar trebui să ia în considerare o revizuire a tratatului comercial. Dar această părere nu ar speria pe Suedezi, îmi declară interlocutorul meu. După părerea acestuia, acest tratat nu este atât de avantajos. El cuprinde înainte de toate clauzele supărătoare pentru Suedia în ceeace priveşte cărbunele pe care Suedia l-ar putea cumpăra mai ieftin în altă parte; Suedezii nu-şi fac griji în ceeace priveşte debuşeul mărfurilor cari se vând acum Englezilor. Ce e drept, aceştia ar putea să urce taxele vamale de exemplu pentru oţel sau celuloză, dar aceste produse nu formează decât o parte relativ mică din exportul în Anglia; dealtminteri Suedezii sunt convinşi că mărfurile pe care nu le-ar cumpăra Anglia, mai ales produsele agricole, s'ar putea vinde fără dificultăţi în Germania, stat cu care dealtminteri Suedezii pot face un comerţ foarte bun şi regulat. Dealtfel Suedezii trebue să plătească pe deasupra pentru exportul produselor lor agricole în Anglia, în timp ce în Germania ei pot obţine preţuri mai ridicate pentru ele.

Atitudinea critică a cercurilor economice de aici în legătură cu misiunea lui Hudson este confirmată şi printr'un articol al cunoscutului economist G. Cassel în „Svenska Dagbladet" din 8 Aprilie. Acest articol merită atenţia noastră şi din motivul că în ceeace priveşte relaţiunile comerciale polono-suedeze, el este îndreptat contra Suediei.

Cassel declară anume că faptul pasivităţii pentru Anglia a balanţei comerciale anglo-suedeze nu poate fi interpretat într'un mod prea simplu. Anume, structura comerţului internaţional are efectul că plusul de lire sterline obţinut de Suedia în Anglia este utilizat pentru cumpărarea de mărfuri în alte ţări, care cumpără la rândul lor cu aceleaşi lire sterline iarăşi mărfuri engleze.

Suedezii ar discuta bucuros la Londra o extindere a cumpărăturilor suedeze în Anglia. Dar succesul acestei acţiuni va depinde şi de bunăvoinţa exportatorilor englezi. Pe de altă parte, importatorii englezi nu cumpără mărfurile necesare din Suedia numai din simpatie faţă de Suedia, ci din cauza că ele sunt bune şi ieftine.

In legătură cu aceasta, profesorul Cassel îşi încheie articolul în felul următor:

„Dar Suedia poate învăţa multe din pretenţiunile ce i se aduc din partea Angliei. Sforţările noastre continui de a face ca alte ţări să fie dispuse să cumpere mărfuri suedeze pe cari noi le putem vinde numai cu ajutorul subvenţiilor financiare, înseamnă natural o abatere primejdioasă dela linia unei economii sănătoase. Acest export subvenţionat împovărează mereu tratativele noastre despre tratate comerciale şi constitue pentru ţara care primeşte acest export, punctul de plecare pentru pretenţii mereu crescânde în sensul extinderii exportului său în Suedia. La noi se uită adeseaori latura aceasta păgubitoare a politicii

noastre de subvenţionare. Ea a fost actualizată prin ultima încercare a Angliei, care s'a străduit să-şi utilizeze puterea sa de mare importatoare în sensul câştigării unei pieţi mai mari în Suedia.

Ziarul „Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning" din 12 Aprilie comentează acest articol al lui Cassel şi se asociază părerilor exprimate în el. Ziarul impută Englezilor mai ales faptul că majoritatea importului lor din Suedia este constituită din materii prime şi semifabricate importante pentru industria lor, ca de exemplu lemne şi hârtie, şi că ei cumpără aceste mărfuri din necesitate şi nu din politeţă. Dar în ceeace priveşte exportul subvenţionat de produse de lăptărie, mai ales exportul untului, produse pe care, în urma subvenţiei, Englezii le obţin la preţuri care sunt cu 60% mai joase decât cele pe care le plătesc cosumatorii suedezi, nimic nu ar fi mai uşor, în cazul când acest dar provoacă griji în Anglia, decât pasivitatea balanţei economice a Angliei, pentru a micşora importul din Suedia.

Ziarul, care a combătut dela început aceste subvenţii, ca un mod dăunător pentru economia suedeză al sprijinului economiei şi producţiei de lăptărie, este de părerea că ar fi folositor pentru agricultura suedeză dacă s'ar înlătura subvenţiile pentru exportul untului şi s'ar scădea preţurile pentru consumul intern şi dacă s'ar îndrepta producţia pe alte căi.

Ministrul Republicii Polone

G. Potworowski.

BIBLIOTECA MU... FOND... BA... LE... D...

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej
w Londynie.

Londyn, dnia 29 kwietnia 1938

A/35-Zo.1/BB-Rzw/192

Tłum. 395-

D.P.I. № 644
CZYTAŁ (REFEROWAŁ)
Podpis Stopień Data 9/V

P II
P I + P II
P III + P V, P II

RAPORT POLITYCZNY Nr.15/8.

Stosunki angielsko-sowieckie.

Ambasady w:
Berlin,
Paryż,
Rzym,
Bukareszt,
Moskwa.

P II

1 P I do kis
4 V 38.

Typowe ostatnich tygodni zaktualizowały zainteresowanie obserwatorów nie tyle kwestią a związkiem sowieckim, ile siły, które wydaje przypuszczenie ich rozwoju w odległych miesiącach i zestawienie wyjaśnień na ten temat kierowników polityki brytyjskiej - wszystko pod znakiem ogrzewających pytań opozycji.

W okresie paru lat ostatnich rząd brytyjski - pomimo braku sympatji dla reżimu sowieckiego - przyjął utrzymania poprawnych stosunków z rządem sowieckim, unikając jakiegokolwiek widocznego zwiększenia. Kiedy w r. 1933 minister Eden odwiedził Moskwę, wydany wówczas komunikat stwierdzał, że "nie istnieje obecnie żadna sprzeczność interesów między rządami brytyjskim a sowieckim w płaszczyźnie z zasadniczych zagadnień polityki międzynarodowej". Z momentem przyjścia do władzy p. Chamberlaina władzy - w odróżnieniu od swego poprzednika - wiedł swój własny punkt widzenia na politykę zagraniczną i wytoczył osobiste plan postępowania dążący do doprowadzenia do porozumienia wszystkich koniecznych, niezbędnych więzów związanie z Sowietami było niemożliwe, ale potrzeba

Do Pana
Ministra Spraw
Zagranicznych,
w Warszawie.

również niechętnie na zbyt daleko posuniętą pro-sowiecką politykę rządu francuskiego. Jego zasadnicze stanowisko nie uległo zmianie nawet w momencie wrześniowego kryzysu czesko-słowackiego. Przez szereg tygodni rząd angielski nie utrzymywał żadnego kontaktu z przedstawicielstwem sowieckim, a ambasador sowiecki przez większą część września był nawet nieobecny w Londynie. Tym większe więc zdziwienie wywołała wówczas - dotychczas niedostatecznie wyjaśniona - sprawa komunikatu wydanego przez rząd. Wiadomo, że we wrześniu, stwierdzającego, że wrzesie gdyby Francja - ze względu na swe zobowiązania w Europie Środkowej - zdecydowała się w wojnę, znalazłaby po swej stronie Wielką Brytanię i Rosję. Po tym niespodziewanym "wyskoku" który znajduje swe wytłumaczenie raczej w nastrojach chwili, niż w przemyślanym i uzgodnionym posunięciu, następuje jakby ochłodzenie stosunków, - krytycyzm ze strony Sowietów wobec polityki "monachijskiej", a ze strony brytyjskiej oczekiwanie, że ekspansja niemiecka skieruje się na Wschód. Prasa brytyjska poświęca wówczas wiele miejsca " problemowi ukraińskiemu ", dając przejrzyście do zrozumienia, że tam rejon nie leży w sferze żywotnych interesów brytyjskich. Nawet i oświadczenia przedstawicieli rządu idą po tej linji.

Nowy etap powstaje w momencie kiedy - po wyjściu z okresu pewnej stagnacji i dezorientacji po-kryzysowej i po przekonaniu się, że polityka " odprężenia " z Niemcami nie ma szans szybkiej realizacji, jak się

to nagle wydawać kiedy - wracając ze swej ostatniej wizyty u Kanclerza Niemcy - p. Chamberlain mógł głosić, że uzyskał " Peace in our time " - polityka brytyjska chwytać zaczęła większą inicjatywę, przygotowując sobie bardziej wygodny teren dla możliwych negocjacji z Niemcami, na co liczono niemal do chwili wybuchu kryzysu marcowego. Gesty w stosunku do Rosji mają wówczas charakter bardziej manifestacji niż istotnych posiągnięć politycznych / n.p. demonstracyjna wizyta premiera Chamberlaina w Ambasadzie sowieckiej / jednakże wkluczenie Rosyny do tour'y ministra Eadesa ma być wyrazem nietylko gospodarczego zainteresowania Rosją. Jednak zasadnicze nastawienie niewiele się zmienia: poprawa, choć pozbawiona serdeczności stosunki i chęć utrzymania ich w tej samej temperaturze. Opozycja wprawdzie, domagając się stworzenia frontu " antyagresywnego" państw " demokratycznych ", przez do większego zbliżenia z Rosją; podobne tendencje istnieją również nawet wśród niektórych członków partji konserwatywnej, którzyby pragnęli rozgrywki z Niemcami / Churchill, Duff-Cooper /. Większość jednak partji poglądów tych nie popiera.

Kareczny kryzys czeski stwarza nową sytuację. Propozycja sowieckie zwołania konferencji państw zainteresowanych lub " zagrożonych " dalszą agresją niemiecką nie utrzymują się; wpada również ze znanych powodów propozycja angielska co do wspólnej deklaracji Czterech Mocarstw. W tym okresie kontakty między dwoma rządami

są względnie cenione. Kiedy jednak rząd brytyjski - odstępując od swych sugestii - decyduje się na dania gwarancji polsce, kontakty się urywają, co wywołuje dużo niezadowolenia ze strony Sowietów. Tutejszy ambasador daje wszystkim do zrozumienia, że trzymany jest on ścisł, skarży się wobec przedstawicieli opozycji na takie traktowanie. /x/ Na dwie godziny przed zdaniem przez premiera wnnej deklaracji z 31 marca, ambasador Rosji zostaje powiadomiony o jej treści.

Deklaracja - przyjęta pozytywnie przez opozycję - wywołuje jednak natychmiastowe zapytanie co do roli, jaką rząd zamierza przyznać Sowietom. Premier odpowiada na to, że:

> " Rząd jest w konsultacji z szeregiem innych mocarstw, a w tak licznie oczywiście i z rządem sowieckim. Lord Halifax przyjął dziś rano ambasadora sowieckiego i miał z nim pogłębioną dyskusję na ten temat. Nie mam wątpliwości, że zasady, na podstawie których działamy obecnie, są w pełni rozumiane i doceniane przez ten rząd. "

Na zapytanie opozycji czy premier może dać zapewnienie, że nie ma przeszkód ideologicznych między Wielką Brytanią a Związkiem Sowieckim, p. Chamberlain odpowiada: " Yes. I have no hesitation in giving that assurance ". W dobrej z dnia 3 kwietnia sprawa rezyjska jest ponownie poruszona przez opozycję. Zmusza to premiera do zamieszczenia w swym przemówieniu następującego oświadczenia:

> " Nie mam zamiaru wymieniać dziś tych rządów z którymi obecnie lub w najbliższej przyszłości uważamy za konieczne porozumieć się nad sytuacją.

/x/ Socjalistyczny poseł Dalton, przemawiając w Izbie Gmin 1 kwietnia stwierdza, że pomiędzy 19 a 31 marca nie było żadnych kontaktów między ambasadorem sowieckim a brytyjskim ministrem spraw zagranicznych. "Takie traktowanie" przedstawicieli Sowietów jest nieodpowiednie i niezręczne i nie może się przyczynić do stworzenia wzajemnego zaufania ".

Muszę jednak wspomnieć o Związku Sowieckim, ponieważ zdaję sobie sprawę, że Związek Sowiecki jest zawsze w myślach członków opozycji i że mają oni jeszcze podejrzenie, że t. zw. ideologiczne różnice mogą dzielić nas w tym, co inaczej mogłoby leżeć w interesie obu stron. Nie będę się starał twierdzić nawet na jednej chwili, że różnice ideologiczne nie istnieją; pozostają one niezmienione. Ale, jak to już powiedziałem w ubiegły piątek w odpowiedzi na pytanie, naszym punktem widzenia jest, że bez względu na to jakie są te różnice ideologiczne, nie mogą one mieć wpływu na sprawy tego rodzaju. To co nas obchodzi w obecnej chwili, to jest utrzymanie naszej niezależności. Kiedy używam terminu " nasza niezależność ", mam na myśli nietylko niezależność naszego kraju, lecz i innych państw, które mogą być zagrożone agresją. I tego więc powodu witamy współpracę każdego państwa, jakiby nie był jego wewnętrzny system rządzenia, nie dla celów agresji, lecz dla przeciwstawienia się agresji ".

Ze swej strony Lord Halifax tego samego dnia stwierdza w Izbie Lordów:

> To konsultacje są w dalszym ciągu prowadzone i nie jestem w stanie obecnie wypowiedzieć się co do nich ostatecznie. Mogę jednak natychmiast powiedzieć, że rząd Jego Kr. Mości zdaje sobie całkowicie sprawę ze znaczenia stanowiska rządu sowieckiego i przywiązuje wagę do dobrych stosunków z tym rządem. Nie możemy jednak zapomnieć o fakcie, że stosunki niektórych państw z nami komplikują się specjalnymi warunkami, chociaż mogę zapewnić Izbę, że jeśli chodzi o rząd Jego Kr. Mości to te trudności nie istnieją ".

Wypadki albańskie wywołują konieczność zwołania parlamentu na jeden dzień w czasie przerwy świątecznej dnia 13 kwietnia. Premier otwiera debatę, w której - po zobrazowaniu sytuacji międzynarodowej - komunikuje o decyzji gwarancji dla Rumunii i Grecji, nie wspomina jednak o stanowisku rosyjskim. Dopiero pod koniec przemówienia, kiedy z ław opozycji padają okrzyki: " What about Russia ?" ogranicza się do wyrażenia nadziei:

że fakt, iż nie wspomniałem o Rosji nie będzie zrozumiany przez opozycję jako dowód, że nie utrzymujemy żadnych stosunków z przedstawicielami tego kraju. Mamy przed sobą do spełnienia bardzo trudne zadanie. Musimy brać pod uwagę nietylko to, czego sami pragniemy, lecz również to, czego także inni partnerzy / is ours to consider not only what we wish, but what other people also are willing to do /". /x/

Dopiero Sir Jean Rince, odpowiadając na liczne, postawione w czasie debaty pytania, omówił szerzej stosunek do Rosji:

" Przechodzę obecnie do Rosji. Pragnę w imieniu rządu złożyć w tej sprawie możliwie jasne oświadczenie. Muszę zacząć od stwierdzenia, że nie ma z naszej strony żadnej chęci wyłączenia Rosji, lub pozbycia się korzystnej pomocy rosyjskiej dla sprawy pokoju. Od samego początku zainicjowania naszej nowej polityki dążyliśmy do uzyskania szybkiej współpracy rosyjskiej. Zwłaszcza po zajęciu Czechosłowacji przez Niemcy zwróciliśmy się do rządu sowieckiego z zapytaniem do przyłączenia się do deklaracji Czterech Mocarstw. Rząd sowiecki odpowiedział prędko, że zgadza się na przyłączenie do deklaracji Czterech Mocarstw, jak tylko Francja i Polska przyjmą tę propozycję. Doszliśmy do punktu delikatnego i jak łatwo widzieć nie dało się niestety zrealizować tego projektu i byliśmy zmuszeni do przyjęcia innej metody, choć dążąc do tego samego celu. Wtedy to Rosja wystąpiła z propozycją konferencji mocarstw. Zastrzeżenia rządu brytyjskiego nie były powodowane faktem, że propozycja ta wyszła ze strony rosyjskiej. Ustosunkowania się do niej nastąpiło na podstawie zastanowienia z punktu widzenia czysto praktycznego.... Chodziło o znalezienie najbardziej efektywnej i szybkiej metody dla uzyskania porozumienia państw zainteresowanych. Byłyby dużo trudniejsze w zwołaniu takiej konferencji, ale starlibyśmy się niewątpliwie o ich przezwyciężenie, gdybyśmy mieli przekonanie, że jest to najlepsza metoda.... Ostatnie wydarzenia w Europie, w marcu i kwietniu, musiały wywołać z konieczności zaniepokojenie w szeregu krajów, że ich niepodległość jest zagrożona i że jest to sprawa niezwykłej pilności. Mogło to być sprawą dni lub godzin. Aby przeciwstawić się temu niebezpieczeństwu - nie za pieniądze Rosji sowieckiej, lub z zamiarem niekorzystania z jej pomocy, ale ponieważ byliśmy w obliczu spraw niecierpiących

/x/ To zdanie mogę pokrywać tak zastrzeżenia polskie i rumuńskie, jak i stanowisko samej Rosji.

wacki i działając w pełnym porozumieniu z rządem francuskim, czuliśmy się w obowiązku przyczynienia się w tym stopniu w jakim mogliśmy do przywrócenia zaufania, dając szanse już lubio zapewnienia. Przyjęliśmy więc specjalne zobowiązania w stosunku do tych państw, których niezależność była lub mogła być zagrożona na natychmiastowe niebezpieczeństwo. W czasie tych negocjacji utrzymywali my z rządem sowieckim ścisły kontakt. Dnia 29 marca zakomunikowaliśmy ambasadorowi sowieckiemu, że nie wydaje nam się celowym dalsze utrzymywanie idei deklaracji czterech mocarstw i że wobec tego zastanowimy się nad inną linią postępowania. Ambasador sowiecki był poinformowany o ogólnych zarysach nowej metody, nad którą zastanawialiśmy się, któraby doprowadziła do dania przez nas łącznie z Francją gwarancji polsce i rumunii. Ambasador sowiecki przyznał, że byłaby to rewolucyjna zmiana w brytyjskiej polityce, któraby przyczyniła się w dużym stopniu do utrwalenia zaufania w innych państwach. Jednakże zanim było jasno do zrozumienia, że nie mamy żadnego zamiaru wykluczać pomocy ze strony rządu sowieckiego, o ile ten ostatni byłby gotów do udzielenia jej w drodze najbardziej odpowiedniej i efektywnej. Okolicznością, która wówczas powstała zmusiły premiera do złożenia deklaracji dotyczącej Polski. Zanim jednak to zostało dokonane, ambasador sowiecki był poinformowany o jej treści. Ambasador powiedział Sekretarzowi Stanu 31 marca, że polityka sowiecka była ostatnio zdefiniowana przez p. Stalina, jako polityka pomocy przeciwko agresji dla tych, którzy walczyć będą za własną niepodległość i Sekretarz Stanu przyjął tę definicję tak jak przyjąłby ją każdy z nas, który dążyły do uzyskania maximum pomocy ze wszystkich możliwych stron. Jak łatwo można się przekonać z tych słów, zasady, którymi rząd Jego Królewskiej Mości kierował się w swej deklaracji w sprawie Polski, były identycznie te same, co zasady zawarte w deklaracji p. Stalina. Wydaje się, że te zasady to nie mogły być fałszywie stosunkowo przez rząd sowiecki i pragnęłyby my łatwo zechciała zrozumieć, że chociaż w tego rodzaju porozumieniach trudniej jest, niby to się mogło wydawać, negocjować z większą ilością państw, nieprawdziwe są zarzuty, że szukali my sposobów uniknięcia wprowadzenia linii sowieckiej do systemu, którego zbudowanie jest obecnie naszym celem, jako systemu pokoju w przeciwstawieniu do agresji... Biorąc pod uwagę niebezpieczeństwo w którym znajdują się obecnie wolne państwa świata, byliśmy głupcami, gdyby my nie zdawali sobie sprawy gdzie leży źródło pomocy i z niej nie korzystali."

Przerywając w tym miejscu rozmowę, poseł Beltan zapytał czy rząd bierze pod uwagę możliwość zaproponowania Rosji definitywnego sojuszu wojskowego, zarówno z Francją. Nie odpowiadając wprost na to pytanie Sir Jean oświadczył, że w zasadzie nie ma ze strony brytyjskiej zastrzeżeń przeciwko takiej propozycji:

> " Te sprawy nie są tak proste jakby się mogło wydawać... Nie wydaje mi się, aby my pewne części potęgi rosyjskiej mogli koncentrować gdy nasz wysiłek wojenny na tym koncertowie. Musimy pamiętać, że są inne państwa, dla których niebezpieczeństwo jest bliższe niż dla Rosji. Ale, chociaż nie mogę powiedzieć aby tego rodzaju propozycja została dziś złożona, mogę zapewnić Izby, że rząd nie podnosi żadnych zasadniczych objekcji w stosunku do takiej propozycji ".

Z międzyczasie toczą się w Londynie i Moskwie dalsze negocjacje dotyczące udziału Rosji i jej roli w tworzącym się nowym układzie sił w Europie. Nie ulega wątpliwości, że strona brytyjska pragnie aby Rosja weszła do tego układu sił, nie chce jednak [illegible] czy bardziej ścisłego związania. Z wyjaśnień danych ni przez stałego Pod-sekretarza Stanu w Foreign Office, wynika Dodgsona/że Francja i Anglia chcą ograniczyć się do uzyskania od Rosji wypowiedzenia się co do życzliwego stanowiska na wypadek wojny, zapewniając w ten sposób [illegible], dostęp surowców i t.p. Mogłoby to nastąpić np. w drodze jednostronnej deklaracji rządu sowieckiego, stwierdzającej, że wrazie zaatakowania Polski lub [illegible] przez Niemcy, Rosja z góry określiłaby swe stanowisko wobec takiego konfliktu. Natomiast kontr-propozycja wysunięta przez Sowiety, którego pragnęły doprowadzić do układu politycznego - pomocy wza-

jednej - bądź w formie bilateralnej angielsko-rosyjskiej, / przy odpowiednim dopasowaniu układu francusko-rosyjskiego /, bądź w formie układu tripartite - Anglia, Francja, Rosja, nie mogą być - według opinii ich Gadogana przyjęte przez Wielką Brytanię i nie chce ich także Francja. Gadogan powołał się przytym na względy o charakterze merytorycznym, jak i na reakcje któreby to wywołało w innych krajach, wymieniając w tym liczbie Polskę, Rumunię, Jugosławię i Bizancję. Równocześnie nie jednak podkreślił Gadogan trudności jakie ma rząd brytyjski nie chcąc dać odmowy w sposób który mógłby wywołać zadrażnienie.

To stanowisko zostało również zakomunikowane ministrowi Gaienem. W swych rozmowach tutejszych upewnił się on w przekonaniu, że rząd brytyjski stroni od bliższego zacieśnienia stosunków z Sowietami. Minister spraw zagranicznych Rumunii wyraził wobec mnie pogląd, że obecne rozmowy angielsko-sowieckie mogą pozostać bez żadnego rezultatu.

Potwierdzeniem więc - unikając jeszcze akcentów chęci wyraźnie anty-niemieckich - polityka brytyjska stara się uchylić od chęci bezpośredniego wiązania się z Sowietami. Jednakże zależy rozwój sytuacji międzynarodowej może pójść w tym kierunku, że utrzymanie tej linii postępowania nie będzie możliwe.

Przewidzieć więc tymczasem zagrożenia natrafiają

na wiele przeszkód. Dodatkową trudnością jest stanowisko opozycji, oraz pewnej części partji konserwatywnej, z Churchillem na czele, która - szykując się wyraźnie do wojny - widzi w świetnem państwie o wielkich zasobach i potencjale wojskowym. Trudności w stosunku do opozycji wzrósłby mogą jeszcze bardziej z obawami, które wywołała decyzja co do przymusowej służby wojskowej. Rząd będzie bowiem musiał brać pod uwagę i przeciwstawiać się możliwym argumentom, że " siłami " czy inną formą wciągania się a Kanadę mogłyby wypadnie powzięciu tak drastycznego postanowienia.

/ Edward Raczyński /
Ambasador Rzeczypospolitej.

14. Raportul ambasadorului polonez la Londra, Contele Edward Raczynski, către ministrul de externe polonez, Varşovia, din 26 Aprilie 1939

Traducerea în limba română a fascimilului precedent

Ambasada
Republicii Polone
la Londra
AB/MF — No. 1/SE — Sow/191

Londra, 26 Aprilie 1939.

Secret!

D-lui

Ministru al Afacerilor Străine

Varşovia.

Raportul politic No. 10/3

Relaţiunile anglo-sovietice.

Evenimentele din ultimele săptămâni prezintă un interes actual pentru relaţiunile dintre Marea Britanie şi Uniunea Sovietică. Deaceea pare a fi utilă descrierea desfăşurării lor în ultimele luni şi este bine a face un rezumat al declaraţiilor conducătorilor politicii britanice despre ele, declaraţii ce au fost făcute de obiceiu sub presiunea întrebărilor agresive ale opoziţiei.

Guvernul britanic, cu toate că el nu avea simpatii pentru regimul sovietic, a dorit în ultimii ani să întreţină relaţiuni corecte cu guvernul sovietic, evitând însă orice legătură mai strânsă. In anul 1938, când d. ministru Eden a făcut o vizită la Moscova, comunicatul publicat atunci a constatat că „nu există o opoziţie între interesele guvernelor britanice şi sovietice în nici una dintre chestiunile fundamentale ale politicii internaţionale."

Când a venit la putere domnul Chamberlain, care spre deosebire de predecesorul său îşi avea punctul de vedere propriu în politica externă şi se străduia pentru o înţelegere între cele patru puteri occidentale, o legătură mai strânsă cu Sovietele a devenit nu numai imposibilă, ci se vedea cu ochi răi şi politica exagerat prosovietică a guvernului francez. Această atitudine fundamentală nu a fost schimbată nici măcar în zilele crizei cehoslovace din luna Septembrie a anului trecut. Guvernul englez nu a menţinut timp de săptămâni relaţiuni cu ambasadorul sovietic, ba acesta era mai mult absent din Londra, chiar şi în timpul lunii Septembrie. Deaceea a produs o mirare cu atât mai mare chestiunea nelămurită nici astăzi a comunicatului ministerului de externe englez din 26 Septembrie seara, în care se spunea că, în cazul când în urma obligaţiilor sale din Europa Centrală, Franţa ar fi amestecată într'un război, ea ar găsi de partea sa Marea Britanie şi Rusia. După acest „avans" neaşteptat, care a rezultat mai mult dintr'un impuls momentan decât dintr'un plan chibzuit şi hotărît în comun, raporturile au devenit mai reci — critica sovietică a „politicii dela München" şi aşteptarea Englezilor că impulsul german de expansiune se va îndrepta spre Răsărit. Presa britanică a acordat pe atunci multă importanţă „problemei ucrainiene" şi a lăsat să se întrevadă că această problemă nu se află în sfera intereselor vitale britanice. Până şi declaraţiile reprezentanţilor guvernului se menţineau pe această linie.

S'a ajuns la o nouă etapă în momentul în care după o anumită stagnare şi dezorientare în timpul ce a urmat crizei şi după ce ajungând la convingerea că politica de „destindere" cu Germania nu are şanse pentru o realizare rapidă — după cum putea pare atunci când d. Chamberlain s'a întors dela ultima sa vizită făcută Cancelarului Reichului şi a putut proclama că a ajuns la „peace in our time", — guvernul britanic a început să dea dovadă de mai multă iniţiativă şi şi-a pregătit un teren mai favorabil pentru tratative posibile cu Germania, tratative pe care se conta aproape până în momentul izbucnirii crizei din Martie. Gesturile faţă de Rusia au pe atunci mai mult caracterul unor manifestaţii politice decât acela al unor adevărate trăsături de şah politice (de exemplu vizita demonstrativă a lui Chamberlain la ambasada sovietică), cu toate acestea fixarea Moscovei ca staţiune a drumului urmat de domnul Hudson urmează să nu fie numai expresia unui interes economic faţă de Rusia. In orice caz, atitudinea fundamentală nu se schimbă prea mult: raporturi corecte, dar nu prea cordiale şi dorinţa de a le menţine la temperatură constantă. Este adevărat că opoziţia cere crearea unui front „antiagresionist" al statelor „democratice", doreşte o apropiere mai mare de Rusia; asemenea tendinţe se întâlnesc chiar la unii membri ai partidului conservator, care doresc o luptă decisivă cu Germania (Churchill, Duff-Cooper). Dar majoritatea partidului nu sprijină aceste păreri.

Criza cehă din Martie creează o nouă situaţie. Propunerile sovietice, de a convoca o conferinţă a statelor interesate sau „ameninţate" de alte agresiuni germane, nu se pot afirma. Deasemenea, din motivele cunoscute, cade şi propunerea engleză a unei declaraţii comune a celor patru puteri. In acest interval de timp, cele două guverne iau contact destul de des între ele, dar dacă guvernul britanic renunţă la încercările sale de influenţare şi se decide să acorde garanţia sa Poloniei, atunci această legătură va fi întreruptă şi se vor provoca mari nemulţumiri la Soviete. Ambasadorul de aici lasă să înţeleagă toţi că el este ţinut în „écart" şi se plânge în faţa reprezentanţilor opoziţiei din cauza acestui tratament*). Două ore înainte de predarea cunoscutei declaraţii a primului ministru, din 31 Martie, ambasadorul Maiski a fost încunoştinţat despre cuprinsul ei.

Dar declaraţia care a fost adoptată de opoziţie a făcut să se nască imediat întrebarea despre rolul pe care se intenţionează a se acorda Sovietelor.

Primul ministru a răspuns la aceasta următoarele:

„Guvernul are consultaţii cu diferite alte puteri, între altele natural şi cu guvernul sovietic. Lordul Halifax a primit astăzi dimineaţa pe ambasadorul sovietic şi a avut cu dânsul o discuţie amănunţită asupra acestui subiect. Nu există îndoială asupra faptului că principiile pe baza cărora se acţionează astăzi sunt înţelese şi aprobate complect de acest guvern.

La întrebarea opoziţiei, dacă există piedici ideologice între Marea Britanie şi Uniunea Sovietică, d. Chamberlain răspunde: „Yes, I have no hesitation in giving that assurance." In desbaterea din 3 Aprilie, chestiunea rusă este din nou abordată din partea opoziţiei. Prin aceasta, primul ministru este nevoit să dea următoarea declaraţie în timpul discursului său:

„Eu nu am intenţia să numesc astăzi acele guverne cu care dorim să ne sfătuim în prezent sau în viitorul apropiat asupra situaţiei. Dar trebue să amintesc Uniunea Sovietică, deoarece îmi dau seama că URSS este mereu prezentă în gândurile membrilor opoziţiei şi că aceştia au încă bănuiala că aşa numite diferenţe ideologice ne-ar putea despărţi în ceeace altminteri ar fi în interesul ambelor ţări. Eu nu-mi voiu da silinţa să afirm măcar o singură clipă că nu ar exista asemenea diferenţe ideologice; ele rămân neschimbate. Dar după cum am spus-o încă în răspunsul meu la o întrebare din Vinerea trecută, punctul nostru de vedere este acela că diferenţele ideologice, indiferent de natura lor, nu pot avea influenţă în asemenea chestiuni. Ceeace este important pentru noi acum, este menţinerea independenţei noastre. Dar când vorbesc de independenţa noastră, nu mă gândesc numai la independenţa ţării noastre ci şi la aceea a altor state care ar putea fi ameninţate de o agresiune. Din acest motiv, noi salutăm fără consideraţie la forma de guvernământ colaborarea fiecărui stat, nu pentru că intenţionăm să facem o agresiune ci pentru că voim să ne opunem ei."

Din partea sa, Lordul Halifax confirmă în aceeaşi zi în Camera Lorzilor următoarele:

„Consultările se continuă şi eu nu sunt în stare să mă pronunţ acum definitiv asupra lor. Dar pot spune depe acum că guvernul Majestăţii Sale îşi dă seama foarte bine de importanţa punctului de vedere al guvernului sovietic şi pune valoare pe raporturi bune cu acest guvern. Dar nu pot uita faptul că raporturile anumitor state cu Rusia sunt complicate prin condiţiuni speciale, cu toate că pot asigura onorata Cameră că în ceeace priveşte guvernul M.S., aceste dificultăţi nu există."

Evenimentele din Albania fac necesară convocarea Parlamentului pentru o zi, şi anume pentru 13 Aprilie. Primul ministru deschide desbaterile, în care, după expunerea situaţiei internaţionale, aduce la cunoştinţă hotărîrea de a acorda o garanţie României şi Greciei. Dar el nu aminteşte atitudinea rusească. Abia către sfârşitul discursului, când din partea opoziţiei se făcură exclamaţii: „Ce este cu Rusia?", el dă expresie speranţei sale că

„faptul că el nu a amintit Rusia de sigur nu este considerat din partea opoziţiei ca o dovadă pentru faptul că Marea Britanie nu întreţine raporturi strânse cu reprezentanţii acestei ţări. Trebue să se îndeplinească o misiune foarte grea. Nu trebue să se ia în consideraţie numai propriile dorinţe ci şi ceeace doresc să facă ceilalţi parteneri. (We have to consider not only what we wish, but what other people also are willing do.)" Aceste cuvinte se pot referi atât la rezervele polone şi româneşti, cât şi la punctul de vedere al Rusiei.

Abia după ce Sir John Simon a răspuns la numeroasele chestiuni ce i s'au pus în timpul desbaterii, el a expus mai amănunţit raporturile cu Rusia:

„Voiu vorbi acum despre Rusia. In numele guvernului aş dori să dau o lămurire cât se poate de clară în această chestiune. Trebue să încep prin constatarea că din partea noastră nu există câtuşi de puţin dorinţa de a exclude Rusia sau de a renunţa la ajutorul

*) Deputatul socialist Dalton a afirmat într'un discurs ţinut în Camera Comunelor la 1 Aprilie că între 19 şi 31 Martie nu a existat o legătură între ambasadorul sovietic şi ministrul de externe britanic. (Urmează un citat.)

rusesc în favoarea păcii. Chiar dela începutul noii noastre politici ne-am străduit pentru o câştigare rapidă a colaborării ruseşti. Indată după ocuparea Cehoslovaciei de către Germania, noi ne-am adresat guvernului rus cu rugămintea de a adera la declaraţia celor patru puteri. Guvernul rus a răspuns imediat că el se declară de acord să participe la declaraţia celor patru puteri, cu condiţia ca Franţa şi Polonia să accepte această propunere. Ajungem acum la un punct delicat, căci după cum este cunoscut onoratei Camere, acest proiect nu s'a putut realiza şi noi am fost siliţi să adoptăm o altă metodă, cu toate că am urmărit acelaş scop. Atunci a venit Rusia cu propunerea convocării unei conferinţe a puterilor. Obiecţiunile guvernului britanic nu au rezultat din faptul că propunerea a pornit din iniţiativă rusească: Atitudinea adoptată de el în această privinţă a luat fiinţă mai mult pe baza unor motive pur practice . . . A fost vorba de găsirea celei mai rapide metode, care să promită cel mai mare succes, pentru a ajunge la o înţelegere între statele interesate. Cu ocazia convocării unei astfel de conferinţe ar rezulta multe dificultăţi, dar fără îndoială noi ne-am sili să le învingem, dacă am avea convingerea că aceasta este metoda cea mai bună . . . Ultimele evenimente europene din Martie şi Aprilie au trebuit să provoace în mod necesar nelinişte într'un şir de ţări, şi anume din motivul că ele îşi simţeau independenţa ameninţată şi deoarece aceasta s'ar putea desfăşura neobişnuit de repede. Anume poate fi vorba numai de zile sau ore. Pentru a ne opune acestui pericol, nu la spatele Rusiei Sovietice sau cu intenţia de a nu face uz de ajutorul ei, ci pentru că ne găseam faţă în faţă cu probleme ce nu sufereau o amânare şi deoarece am acţionat în deplină înţelegere cu guvernul francez, ne-am simţit obligaţi să facem totul pentru a restabili încrederea. Din acest motiv am dat asigurarea care îi este cunoscută onoratei Camere. Anume, faţă de statele a căror independenţă era ameninţată sau putea fi ameninţată, am luat obligaţiuni deosebite asupra noastră. In timpul acestor tratative am rămas în contact strâns cu guvernul rus. La 29 Martie am comunicat ambasadorului rus că nu pare a fi potrivit să menţinem mai departe ideia unei declaraţii a celor patru puteri şi că din această cauză noi am trecut pe o altă linie de procedură. Ambasadorul rus a fost informat asupra conturelor generale ale acestei noi metode la care ne-am gândit şi care a avut consecinţa că am dat împreună cu Franţa garanţii pentru Polonia şi România. Ambasadorul rus a recunoscut că aceasta înseamnă o schimbare radicală a politicii britanice şi că contribue într'o măsură mare la menţinerea încrederii în alte ţări. In timpul conversaţiilor i s'a dat să înţeleagă pe faţă că noi nu avem deloc intenţia de a exclude un ajutor al guvernului rus, cu condiţia ca acesta să fie dispus să dea acest ajutor într'un mod cât se poate de potrivit şi efectiv. Imprejurările care au intervenit atunci au silit pe primul ministru să dea o declaraţie despre Polonia. Inainte însă ca aceasta să fi fost dată, ambasadorul rus a fost informat despre cuprinsul ei. Ambasadorul a spus la 31 Martie secretarului de Stat că politica rusă a fost schimbată acum în urmă de d. Stalin într'o politică de ajutor împotriva agresiunii pentru cei cari luptă pentru independenţa lor. Secretarul de Stat a primit această declaraţie la fel ca şi fiecare dintre noi care năzueşte la un ajutor maxim din toate părţile posibile. Onorata Cameră se poate convinge din aceste cuvinte că principiile de care s'a servit guvernul Majestăţii Sale Regelui în chestiunea poloneză au fost aceleaşi ca şi principiile declaraţiei d-lui Stalin. Ne pare că aceste principii nu pot fi fals interpretate şi aş dori ca onorata Cameră să înţeleagă că cu toate că la problemele de acest fel este mai dificil decât pare a duce tratative cu un număr mai mare de state. Imputările că noi am dori să evităm să includem Rusia în sistemul pe care dorim să-l construim tocmai ca un sistem al păcii în opoziţie cu agresiunea, sunt neîndreptăţite . . . Dacă luăm în considerare pericolul în care se află în acest moment statele libere din lume, am fi proşti dacă nu am fi lămuriţi unde se află izvoarele ajutorului şi dacă nu am utiliza aceste izvoare."

Aici deputatul Dalton îl întrerupse pe Sir John Simon şi îl întrebă dacă guvernul ia în consideraţie posibilitatea de a propune împreună cu Franţa şi Rusia o alianţă militară definitivă. Sir John Simon nu a răspuns direct la această întrebare ci dânsul a declarat că din partea Marii Britanii nu există piedici principiale faţă de o astfel de propunere:

„Aceste chestiuni nu sunt atât de simple pe cât par a fi . . . Cu toată puterea mare a Rusiei, mie nu-mi pare că ne putem concentra toate sforţările noastre asupra acestui stat. Noi trebue să ne gândim că mai există şi alte state pentru care pericolul este mai iminent decât pentru Rusia. Cu toate că nu pot spune dacă s'a făcut o propunere de acest fel, pot asigura onorata Cameră că guvernul nu are a face nici o rezervă de principiu faţă de o astfel de propunere."

Intre timp, la Londra şi Moscova au loc alte tratative asupra participării şi rolului Rusiei în noul raport de forţe ce ia naştere în Europa. Fără îndoială, Anglia doreşte ca Rusia să participe în acest raport de forţe, dar ea nu vrea o legătură formală sau mai strânsă. Din declaraţiile ce mi le-a făcut Subsecretarul de Stat permanent din ministerul de externe, Cadogan, rezultă că Anglia şi Franţa vreau să se limiteze la obţinerea din partea Rusiei a unei declaraţii că ea va lua în cazul unui război o atitudine binevoitoare, pentru a-şi asigura astfel transitul, accesul la materii prime etc. Aceasta ar putea avea loc de exemplu pe calea unei declaraţii unilaterale a guvernului sovietic, prin care s'ar stabili că în cazul unui atac german asupra Poloniei sau a României, Rusia şi-ar fixa în prealabil atitudinea într'un astfel de conflict. Dar contrapropunerile Sovietelor, care doresc să ajungă la un tratat politic de asistenţă mutuală — fie într'o formă bilaterală anglo-rusă, făcându-se în acelaş timp o adaptare corespunzătoare a

tratatului franco-rus, fie în forma unui tratat dintre Anglia, Franţa şi Rusia — nu ar putea fi acceptate de Anglia, după cum declară Cadogan, şi nici Franţa nu doreşte aceasta. Cu această ocazie, Cadogan invocă considerentele importante, precum şi reacţia pe care o provoacă aceasta în alte ţări, enumărând între acestea Polonia, România, Iugoslavia şi Spania. Dar în acelaş timp Cadogan a accentuat dificultăţile pe care le are guvernul britanic; el nu doreşte să dea un răspuns negativ într'un mod care ar putea produce supărare.

Acest punct de vedere a fost comunicat şi d-lui ministru Gafencu. In conversaţiile pe care le-a avut dânsul aici, s'a convins că guvernul britanic evită o apropiere mai strânsă de Soviete. Ministrul de externe al României şi-a exprimat faţă de mine părerea că conversaţiile actuale anglo-sovietice ar putea rămâne fără vreun rezultat concret.

Deaceea politica britanică, ce evită încă accentele antigermane prea clare, se străduеşte să evite o legătură prea strânsă cu Sovietele. Dar desfăşurarea viitoare a situaţiei internaţionale poate avea loc într'o direcţie ce face imposibilă menţinerea acestei linii.

Din această cauză, tratativele în curs se lovesc de multe piedici. O dificultate în plus o constitue atidudinea opoziţiei şi a unei anumite părţi a partidului conservator, în frunte cu Churchill, cari se pregătesc în mod clar pentru un război şi cari văd în Soviete un stat cu mari rezerve şi forţe militare potenţiale. Dificultăţile cu opoziţia pot să crească şi mai mult prin atacurile pe care le-a provocat deciziunea despre serviciul militar obligatoriu. Căci guvernul va trebui să ia în consideraţie şi eventual să se opună unor argumente după cari o „alianţă" sau o altă formă a legăturii cu Rusia ar fi putut împiedeca o rezoluţie atât de drastică.

Edward Raczynski,

Ambasadorul Republicii Polone.

(Nota traducătorului: Semnătura proprie a ambasadorului lipseşte, deoarece este vorba de o copie a raportului în original. Copia poartă pe pagina întâia parafa consilierului ministerial Gwiazdowski.)

I Nr. 550 -

Rozmowa z ambasadorem amerykańskim w Londynie
p. Kennedy, 16.czerwca 1939.

Uprzedzony o moim przyjeździe do Londynu przez Ambasadora Biddle, Ambasador Kennedy prosił mnie o odwiedzenie go. Rozmowa trwała trzy kwadranse.

Z przebiegu jej zasługuje na zanotowanie co następuje:

1. Na początku Ambasador pytał mnie, co w Polsce sądzą o sytuacji ekonomicznej Niemiec, sam podkreślając, że jego zdaniem Niemcy mogą jeszcze przez dłuższy czas rujnować świat wydatkami zbrojeniowymi i że właściwie nie mają innej alternatywy jak wojenna. Jego zdaniem, odwrót Niemiec od ich polityki, w tej liczbie finansowej i gospodarczej, byłby dla nich ekwiwalentem przegranej wojny. Wojna zaś daje im przynajmniej pewną szansę przeprowadzenia ich dezyderatów siłą, wobec czego, przyparci do muru, nie zawahają się oni przed nią. Z pewnym lekceważeniem wyraził się on o optymistach którzy sądzą, że Niemcy mogą być łatwo lub prędko pokonane, lub liczą na szybki przewrót w Niemczech.

2. Ambasador z naciskiem rozwodził się, że świat zachodni idzie w kierunku bankructwa, jeżeli dzisiejszy stan zbrojeń potrwa jeszcze długo. Nawet jeżeli nie dojdzie do wojny w tym roku, ani W.Brytania, ani Stany Zjednoczone nie przerwą, ani nie ograniczą ich programu zbrojeniowego. Konsekwencją jest, że W. Brytania już wprowadziła ciche ograniczenia dewizowe, że już nie jest możliwe plasowanie ka-

pitału angielskiego zagranicą bez woli Rządu, ani transfer tego kapitału do innych krajów. Każdy dzień przynosi pod tym względem nowe trudności i ograniczenia.

3. W dalszej części rozmowy Ambasador rozpytywał mnie o sytuację w Polsce i o nasze potrzeby. Dało mi to okazję do rozwinięcia dłuższego rozumowania na ten temat. Ambasador powiedział, że jesteśmy jedynym narodem na wschodzie Europy, na którego oprócz zbrojeń i walory militarne można liczyć z całą pewnością. Zacytował mi opinię, jego zdaniem ustaloną w Hiszpanii, jakoby ochotnicy polscy po stronie republikańskiej byli lepszymi żołnierzami od wszystkich innych po obu stronach frontu. Zapytywał on, czego chcemy od Anglików w zakresie materiałowym i finansowym, na co w ogólnych zarysach odpowiedziałem, posiłkując się do pewnych granic wstępną deklaracją płk. Koca wobec Anglików z poprzedniego dnia. Szczególną uwagę zwróciłem na kredyt gotówkowy. Ambasador zapytał mnie, ile gotówki chcemy od Anglików. Na pytanie to odpowiedziałem, że przedstawiamy im nasze potrzeby w tym zakresie. Dodanie tych potrzeb, obecnie wspólnie ustalanych, da nam ogólną sumę gotówkową. Ambasador zgodził się, że punkt ciężkości polega na gotówce, wyrażając się, że jeżeli Anglicy teraz swoją pomoc w tym zakresie ograniczą, to później, dla osiągnięcia tych samych skutków, będą musieli wydać dziesięć razy tyle. Dodał, że często widując premiera i Lorda Halifaxa, będzie wobec nich nastawał na konieczność natychmiastowej pomocy gotówkowej dla Polski.

4. Na zakończenie, Ambasador powiedział mi, że jego dwaj synowie, którzy objechali ostatnio całą Europę i mogli dużo zobaczyć i nauczyć się, mają zamiar po powrocie do Stanów wygłosić

w Harvard University serię odczytów o położeniu Europy i poszczególnych państw. Do odczytów tych Ambasador przywiązuje duże znaczenie, jako do elementu, formującego opinię amerykańską. " Nie uwierzy Pan, " powiedział Ambasador , " do jakiego stopnia mój starszy chłopiec, który ostatnio był w Polsce, ma ucho Prezydenta. Powiedziałbym, że Prezydent bardziej wierzy jemu, niż mnie. Może dlatego, że Joe stawia sprawę z takim przekonaniem i entuzjazmem".

W przyszłym tygodniu mam ponownie widzieć Ambasadora i spotkać się z jego synem.

/ Jan Wszelaki /
Radca Ekonomiczny.

Otrzymują :

p. Ambasador Raczyński,
p. Minister Koc,
p. Dyrektor Gabinetu Łubieński,
p. Minister Arciszewski, poczym ten sam egzemplarz p.Dyrektor Potocki.

15. Insemnare a consilierului de comerţ polon, Jan Wszelaki, asupra unei convorbiri cu ambasadorul Statelor Unite ale Americii la Londra, Joseph Kennedy, din 16 Iunie 1939.

Traducerea românească a facsimilului de faţă.

Secret!

Convorbire cu ambasadorul american la Londra, domnul Kennedy, 16 Iunie 1939.

Ambasadorul Kennedy, pe care ambasadorul Biddle îl înştiinţase despre sosirea mea la Londra, îmi ceru o vizită. Vizita dură trei sferturi de oră.

Despre aceasta merită a fi remarcate următoarele:

1. La început ambasadorul mă întrebă cum se consideră starea economică a Germaniei în Polonia şi accentuă însuşi, că după credinţa sa, Germania va mai putea ruina lumea cu cheltuieli de înarmare încă mult timp şi că propriu zis nu mai are nici o altă alternativă decât războiul. După părerea sa, o abatere a Germaniei dela politica sa, deasemeni dela politica financiară şi economică, ar fi acelaş lucru ca şi un război pierdut de Germania. Războiul dimpotrivă, i-ar da acesteia cel puţin anumite şanse să-şi împlinească pretenţiile prin violenţă şi că în faţa lui, nu se va da înapoi, dacă va fi silită. El se pronunţă cu un anumit dispreţ asupra optimiştilor, cari erau de părere că Germania ar putea fi învinsă uşor sau iute, sau asupra acelora cari socoteau cu o răsturnare grabnică în Germania.
2. Ambasadorul a accentuat, că Occidentul merge spre faliment, dacă starea actuală a înarmărilor va mai dura mult timp. Chiar dacă în acest an nu se va ajunge la un război, nici Marea Britanie şi nici Statele Unite nu vor întrerupe sau limita programul lor de înarmare. Deaceea Marea Britanie a introdus în tăcere, restrângeri de devize, deja acum nu mai este posibil de a învesti sau transfera capital englezesc în străinătate, fără autorizaţia guvernului. Fiecare zi aduce greutăţi şi restrângeri de acest fel.
3. In decursul convorbirii, ambasadorul mă întrebă asupra stării din Polonia şi asupra necesităţilor noastre. Aceasta îmi dădu ocazie să fac explicaţii mai lungi asupra lor. Ambasadorul spuse, că noi am fi singurul popor din Europa occidentală, putându-se conta nu numai pe înarmarea sa, dar chiar şi pe valoarea sa militară, cu toată siguranţa. El remarcă că după credinţa sa, s'a dovedit în Spania, că voluntarii poloni de partea republicanilor au fost soldaţi mai buni decât toţi ceilalţi, din ambele părţi ale frontului. El întrebă ce vrem dela Englezi în ceeace priveşte materialul şi domeniul financiar. La acestea am răspuns, printr'o expunere generală, la care am întrebuinţat până la un anumit grad declaraţia introductivă a colonelului Koc către Englezi, din ziua trecută. In special am atras atenţia asupra creditului în bani. Ambasadorul mă întrebă ce sumă de bani vrem dela Englezi. Am răspuns la aceasta, că noi le-am expus necesităţile noastre în această privinţă. O însumare a acestor necesităţi, fixate acum împreună, va da suma totală în bani. Ambasadorul fu de aceeaşi părere, că punctul esenţial sunt banii şi declară că dacă Englezii limitează acum ajutorul lor în această privinţă, vor trebui mai târziu să dea de zece ori pe atât, pentru a ajunge la aceleaşi rezultate. El adăogă, că va vedea pe preşedintele consiliului de miniştri şi pe lordul Halifax şi că va susţine necesitatea de a ajuta Polonia imediat cu bani.
4. Terminând, ambasadorul îmi spuse că amândoi băeţii lui, cari au călătorit în ultimul timp în întreaga Europa şi au putut vedea şi învăţa mult, intenţionează după întoarcerea lor să ţină o serie de conferinţe la Universitatea Harvard, asupra stării din Europa şi statele ei.

Ambasadorul dă acestor conferinţe o mare importanţă, ca unui element care contribue la formarea opiniei publice americane. „Nu ştiţi" — spuse ambasadorul — „în ce măsură băiatul meu mai mare, care a fost de curând în Polonia, este ascultat de Preşedinte. Aş spune, că Preşedintele îl crede mai mult pe el decât pe mine. Poate deaceea pentrucă Joe expune lucrurile cu atâta convingere şi entuziasm.

Săptămâna viitoare trebuie să revăd pe ambasador şi să fiu împreună cu băiatul lui.

Jan Wszelaki

consilier economic.

MINISTERSTWO PRZEMYSŁU I HANDLU

T. N. 639

WARSZAWA, DN. 13 lipca 1939

TAJNE

M. 330/tjn.

W odpowiedzi należy powoływać się na powyższą liczbę

Do

Mor 364/a/12 15/VII

...LO ...GO

w Paryżu

w Londynie

Według informacyj uzyskanych przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu, przedsiębiorstwa żeglugowe francuskie x otrzymały od swych rządowych władz nadzorczych już tersz ścisłe instrukcje na wypadek wybuchu konfliktu zbrojnego ~~oraz przepisy dotyczące zmian konstrukcyjnych przebudówek i uzupełnień konstrukcyjnych~~, w szczególności w części dziobowej eksploatowanych przez te towarzystwa statków.

W związku z powyższym Ministerstwo Przemysłu i Handlu prosi o możliwie szybkie zbadanie tej sprawy oraz o nadesłanie do Ministerstwa możliwie szczegółowych informacyj, a także o ile to okaże się możliwe tekstów rozesłanych instrukcyj.-

x/ angielskie

otrzymuje do wiadomości

Ministerstwo Spraw Zagranicznych P.I.Mor.

Biuro Wojskowe Min.P.i H.

DYREKTOR DEPARTAMENTU MORSKIEGO

/L. Możdżeński/

Drukarnia Państwowa nr 1013/7.

16. Ordinul ministerului polonez al industiei şi comerţului, Varşovia, către consilierii comerciali polonezi dela Paris şi Londra, din 13 Iulie 1939

Traducere românească a facsimilului de faţă

Ministerul Industriei
şi al Comerţului
Nr. M. 330/tjn.

Varşovia, 13 Iulie 1939.

Secret!

Către consilierul comercial

Paris.
Londra.

Ministerul de Industrie şi Comerţ a aflat că societăţile de navigaţie maritimă franceze şi engleze au primit deja pe acum dela organele de supraveghere ale guvernului, instrucţii exacte pentru cazul izbucnirii războiului. Deasemeni prescripţii asupra modificărilor de construcţii, transformări şi complectări, în special la prora vapoarelor cari sunt întrebuinţate de aceste societăţi.

Deaceea, Ministerul de Industrie şi Comerţ vă roagă să examinaţi cât mai curând aceste lucruri şi să trimiteţi Ministerului informaţii cât mai exacte. Ministerul vă cere, dacă e posibil, textul instrucţiunilor în chestiune.

Directorul departamentului Marinei

L. Mozdzenski.

BIBLIOTECA MUNICIPALA
FONDUL
SALII DE
LECTURĂ

Lei 15
Cartea ... ...ească
BUCU... ...TI